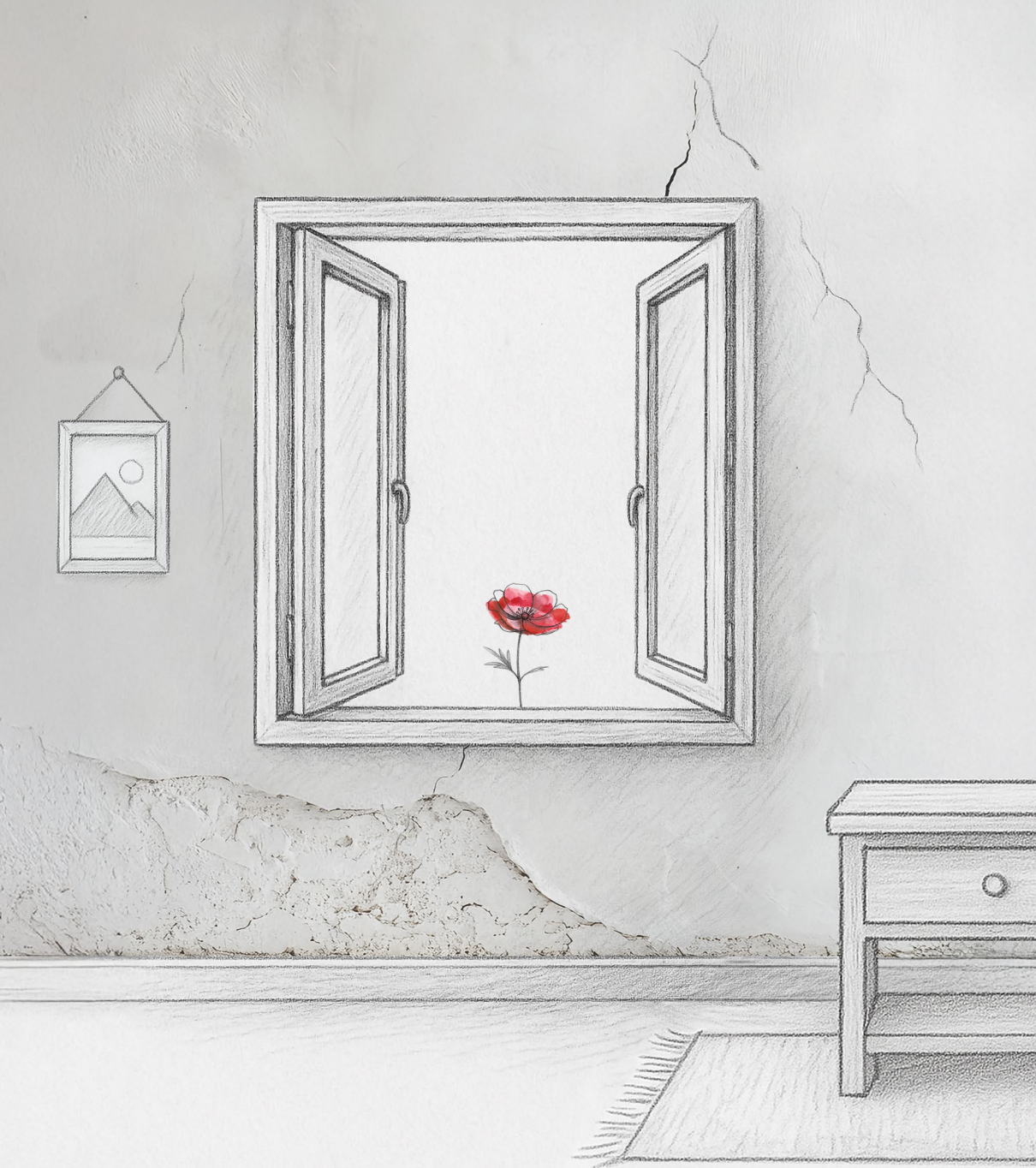

דו"ח העוני האלטרנטיבי
מהדורה מס' 23 | ישראל 2025

לראות באמת

להכיר את מציאות העוני, ולדעת איך לצמוח מכאן

תוכן עניינים

4

דו"ח העוני האלטרנטיבי

4	'Restart' לצדק חברתי ז"ל דרמון
6	התקווה ערן וינטרוב
8	על הדו"ח ומטרותיו
9	עיקרי הנתונים

13

עלות המחיה בישראל

14	אומדן עלות המחיה
15	עלות מחיה מינימלית
21	עלות מחיה נורמטיבית
23	סיכום ממצאי האומדן

27

יוקר המחיה

29	המצוקה הכלכלית
33	המצב הכלכלי של הנתמכים
36	בין ייאוש לתקווה

39

תנאי מחיה

41	דיור
45	עוני אנרגטי

49

אי-ביטחון תזונתי

51	אי-ביטחון תזונתי בישראל
52	הביטחון התזונתי של הנתמכים
55	תזונה בריאה באי-ביטחון תזונתי
57	סיוע במזון

61

חינוך והשכלה

63	חסמים כלכליים בחינוך
64	חינוך בצל מלחמה ועוני
67	השכלה ומוביליות חברתית

69

בריאות

71	מצבם הבריאותי של הנתמכים
74	ויתורים על בריאות

77

תעסוקה וביטחון סוציאלי

79	דפוסי התעסוקה של הנתמכים
83	הביטחון הסוציאלי של הנתמכים

87

קשישים

89	מתקשים להזדקן בכבוד
90	אומדן לעוני בקרב קשישים נתמכי סיוע

97

מדיניות למאבק בעוני

98	המלצות מדיניות לצמצום עוני בישראל
99	תפיסות הנתמכים לגבי צעדי מדיניות
100	סקירת מדיניות בין-לאומית
102	מפת צעדי מדיניות והמלצות

106

106	מאמר אורח
110	ארגון לתת
111	עמותות הסיוע
120	מתודולוגיה
124	תודות

'Restart' לצדק חברתי

זייל דרמון, נשיא ומייסד ארגון לתת

ב-15 במרץ 1944, בעוד מלחמת העולם השנייה עדיין בעיצומה, אימצה "המועצה הלאומית של הרזיסטאנס" (CNR) בצרפת, גוף שאיחד את כלל תנועות ההתנגדות נגד הכיבוש הנאצי, תוכנית פוליטית בשם "הימים המאושרים". אחת ההחלטות המרכזיות בתוכנית הייתה להקים את מערכת הביטוח הלאומי האוניברסלית בצרפת. מודל ייחודי וחדשני זה של סולידריות אזרחית הפך לדוגמה ולמקור השראה לרבות ממדינות המערב בעשורים שלאחר מכן, וסימל את האידיאל של צדק חברתי ואחריות משותפת. מייסדי הפרויקט הבינו כי הטרגדיה של המלחמה והאכזריות האנושית חייבות להוליד חברה צודקת וסולידרית יותר. הם האמינו ששיקומה של צרפת לאחר המלחמה אינו יכול להיות כלכלי בלבד, אלא חייב להיות מוסרי וחברתי.

ברוח זו עלינו לפעול גם כיום, כאשר ישראל נמצאת בתהליך של שיקום. אנו חבים זאת לקורבנות המלחמה, לחיילים שנלחמים מדי יום למען ביטחוננו, ולכל מי שמאמין בעתידה של ישראל ופועל ללא לאות לבנות מחדש את מדינתנו הקטנה, שמאז השבעה באוקטובר אנו חשים עד כמה היא שברירית. הגיעה השעה לחלום מחדש על עתיד המדינה – מדינת ישראל שמבטיחה לאזרחיה לא רק ביטחון, אלא גם צדק חברתי; מדינה שכל אדם יחיה בה בכבוד, בביטחון ובערבות הדדית. כולם עבור כולם.

כל התנאים קיימים כיום לשינוי מהותי במציאות החברתית בישראל. אחד הכלים המרכזיים לכך הוא הקמת הרשות הלאומית למאבק בעוני – גוף ממשלתי חדש שנועד לתאם את פעולות הממשלה בתחום ולקבוע יעדים ממשיים להפחתת העוני. לראשונה יש כלי ממשי שיכול לאפשר לגורם היחיד שבאמת מסוגל לחולל שינוי עמוק, המדינה, להפוך את המאבק בעוני למדיניות לאומית אפקטיבית ומתמשכת.

אם רשות זו תצליח לפעול בעצמאות וללא שיקולים פוליטיים, ותישען על שיתוף פעולה אמיתי בין המשרדים ועל הידע המצטבר של ארגוני החברה האזרחית, יש סיכוי ממשי לצמצם משמעותית את ממדי העוני בישראל. אם הצלחנו, ובצדק, להגדיל בתוך חודשים ספורים את תקציב הביטחון ביותר מ-60 מיליארד ש"ח מבלי לפגוע ביציבות הכלכלית, נוכל בוודאי למצוא את המיליארדים הספורים הנדרשים כדי להחזיר את שיעור העוני בישראל לממוצע מדינות ה-OECD, גם בתקופת חירום ביטחונית.

לארגון לתת יש תפקיד מרכזי בתהליך השיקום החברתי הזה. נוסף על סיוע כלכלי בסך כ-100 מיליון ש"ח שהארגון העניק במהלך המלחמה, זו השנה ה-23 שדו"ח העוני האלטרנטיבי מתאר באופן שיטתי ומעמיק את המציאות החברתית במדינה במטרה להביא לשינוי ולבנות חברה שוויונית וסולידרית יותר. הודות לעבודה עקבית ורב-שנים הפך הדו"ח למסמך הייחוס המרכזי בתחום העוני בישראל. מהדורה זו מסמנת תפנית חשובה: לצד התמונה השנתית של מצב העוני, פתחנו את הדו"ח לשיתופי פעולה עם כותבים ומומחים חיצוניים, במטרה להציג חדשנות במאבק בעוני – בהם גם יישומי בינה מלאכותית, המתוארים במאמר האורח. זאת ועוד,

אנו מציגים מפת דרכים מעשית של פתרונות לצמצום העוני בישראל בפרק ייחודי המוקדש לנושא, ומקדמים שיח אקטיביסטי מול הממשלה במטרה להביא ליישום מדיניות אמיתית.

בכל משבר גדול בהיסטוריה התעוררה מחדש החובה לחשוב על הדור הבא. גם לישראל יש מחויבות עמוקה להבטיח שילד שנולד היום, בכל יישוב ובכל משפחה, יזכה להזדמנויות שוות ויגדל בתחושת ביטחון ושייכות. חברה שהעוני עובר בה מדור לדור, היא חברה לא צודקת, והיא גם חברה שאינה מסוגלת להתקדם. שיקום המדינה לאחר המלחמה מחייב הגדרה מחודשת של החוזה החברתי בישראל – מה המדינה מתחייבת לאזרחיה, ומה אחריותו של כל אחד מאיתנו כלפי החברה שאנו חיים בה. חוזה חברתי מחודש חייב להבטיח רשת ביטחון רחבה יותר, שירותים חברתיים נגישים ואיכותיים, וצמצום פערים המאפשר לכל אדם לממש את יכולתו. מדינה חזקה היא מדינה שמגינה על החלשים שבה לא פחות מכפי שהיא מגינה על גבולותיה. זהו מבחן המנהיגות הגדול של דורנו, והוא יתאפשר רק באמצעות דיאלוג כן ואמיץ בין המדינה, החברה האזרחית והציבור.

תקופה זו של שיקום חברתי מעניקה לנו הזדמנות ל-'Restart' של הצדק החברתי בישראל. הגיע הזמן לחבר את המאבק בעוני לערכים של שאיפה, תעוזה, חדשנות, חזון ואי-כניעה לגורל. זה הזמן להפסיק להאמין בגזירת הגורל, ולהתחיל להאמין ביכולת שלנו לחשוב את הבלתי אפשרי כדי להפוך אותו לאפשרי.

התקווה

ערן וינטרוב, מנכ"ל ארגון לתת

מדהים שאחרי אלפיים שנות גלות ו-77 שנים אחרי קום המדינה, התקווה "להיות עם קפשי בארצנו" עדיין רלוונטית. מה זה אומר עלינו שההמנון הלאומי שלנו הוא "התקווה"? ייתכן שהעצמאות שלנו לעולם תהיה מוטלת בספק או שאולי אחרי הכול אנחנו בעצם די אופטימיים. בכל אופן, הרבה ברירות אין לנו.

שנתיים אחרי השבעה באוקטובר, עם הסכם הפסקת האש וההכרזה לפחות על סיומה של המלחמה הקשה והארוכה שידענו, קיבלנו מעט נחמה עם חזרתם של כל החטופים החיים, כשאנחנו עדיין מצפים להחזרתו של החטוף האחרון. משפחת השכול אלפי הפצועים בגוף ובנפש והחטופים יתמודדו עם השלכות המלחמה לתמיד. אבל כעם, המועקה והכאב יכולים לפנות מעט מקום לתקווה, ורובנו יכולים להתחיל את התהליך הארוך של השיקום, הריפוי וההחלמה.

ואם בזירה המדינית מתעתדת לקום "מועצת השלום" בהנחיית הדוד מאמריקה כדי ליצור אופק ליום שאחרי, אז בזירה החברתית אנחנו צריכים אולי את "מועצת הרווחה", בהנחיית מנהיגים שמוכנים להילחם לא רק על העצמאות של המדינה, אלא גם על זו של אזרחיה, כי בהקשר הכלכלי-חברתי נקודת הפתיחה שלנו לא מאוד אופטימית. עלות המלחמה נאמדת בכ-250 מיליארד ש"ח. תחזיות בנק ישראל מצביעות על צמיחה מתונה של כ-2.5% השנה והתאוששות לכ-4.7% בשנה הבאה, לצד גרעון מוגבר, המוערך בכ-5% מהתוצר ב-2025, עם ירידה הדרגתית ב-2026. הנתונים המאקרו-כלכליים לא מבושרים טובות בנוגע לתקציבים החברתיים שעלולים להתכווץ עוד, על אף שאנחנו לקראת שנת בחירות.

השורה התחתונה עבור האוכלוסיות המוחלשות – בהינתן השלכות המלחמה, עלויות הביטחון וצורכי השיקום האזרחיים, לצד המשך המגמה של יוקר המחיה והקיטון הצפוי בהוצאה הממשלתית לחיים עצמם – היא שעם סיום שנתיים של מלחמה בזירה הצבאית-מדינית, אנחנו על סף שנתיים של מלחמה בזירה הכלכלית-חברתית. בהקשר זה, התמונה שעולה מדו"ח העוני האלטרנטיבי היא בבחינת אזהרת צונאמי. העלייה החדה והמדאגה בשיעורי אי-הביטחון התזונתי, כך שרבע מהמשפחות בישראל חיות במצב של מחסור במזון, ו-10% באי-ביטחון תזונתי חמור, נובעת ככל הנראה בעיקר מהתדרדרות של משקי בית חדשים, ומשמעה שהמצוקה מתפשטת ומחלחלת גם למעמד הבינוני הנמוך. היקף התופעה מתבטא גם בעלייה דרמטית בביקוש לסיוע בעמותות המזון בחברה האזרחית, שאינן מצליחות לתת מענה לכל הפונים בשל מגמה הפוכה של ירידה בתרומות עקב הפניית משאבים פילנתרופיים לצרכים חדשים בתקופת המלחמה.

בצר לנו, עם כל כך הרבה דאגות וכאב וצרכים אדירים בהיקפים שלא הכרנו, המשפחות העניות נשארו מאחור מבחינת תשומת הלב הציבורית. ואפשר להבין – הרי מה זה להיות להתמודד עם מחסור במזון או תרופות, מול להיות כלוא במנהרות האופל בעזה ולחיות עיויים, טרור פסיכולוגי ורעב?

השאלה מה עושים מכאן עכשיו. כבר שנים שאנחנו אחת המדיניות העניות במערב, והמצב החברתי, שהיה קשה ממילא עוד לפני המלחמה, מחייב התייחסות מערכתית לפני קריסה אפשרית של אוכלוסיות רבות ורגע לפני שאנחנו הופכים ל"סופר ספרטה". דרוש מענה מממשלתי מקיף, והוא עובר דרך לקיחת אחריות על נושא הביטחון התזונתי והקמה דה-פקטו של הרשות הלאומית למאבק בעוני, שאולי תגבש סוף סוף תוכנית ממשלתית ויעדים מדידים לבעיה שיוצרת דורות נוספים של עוני ומחריפה את הפערים ואת הקיטוב החברתי. על מנת לקדם את השיח בנושא אנחנו מביאים בדו"ח השנה הצעות מדיניות מובנות, שישומן עשוי לצמצם את העוני והפערים החברתיים.

בצד של האנשים שחיים פה, אנחנו צריכים שערכי הערכות ההדדית יאומצו על ידי כלל חלקי החברה הישראלית, כדי לוודא שאף אחד לא נשאר מאחור, בין שמדובר בחטוף ובין בסיוע לאדם שנקלע למצוקה. מימוש האתוס הזה, שעל יסודותיו קמה המדינה, הוא תנאי הכרחי לסיכוי שלנו לצלוח את המאבק הפנימי על זהות וערכים שמאיים לקבע אותנו במחנות ובשבטים, וליכולת שלנו לצמוח, לשגשג ולחתור לעתיד טוב יותר.

על הדו"ח ומטרותיו

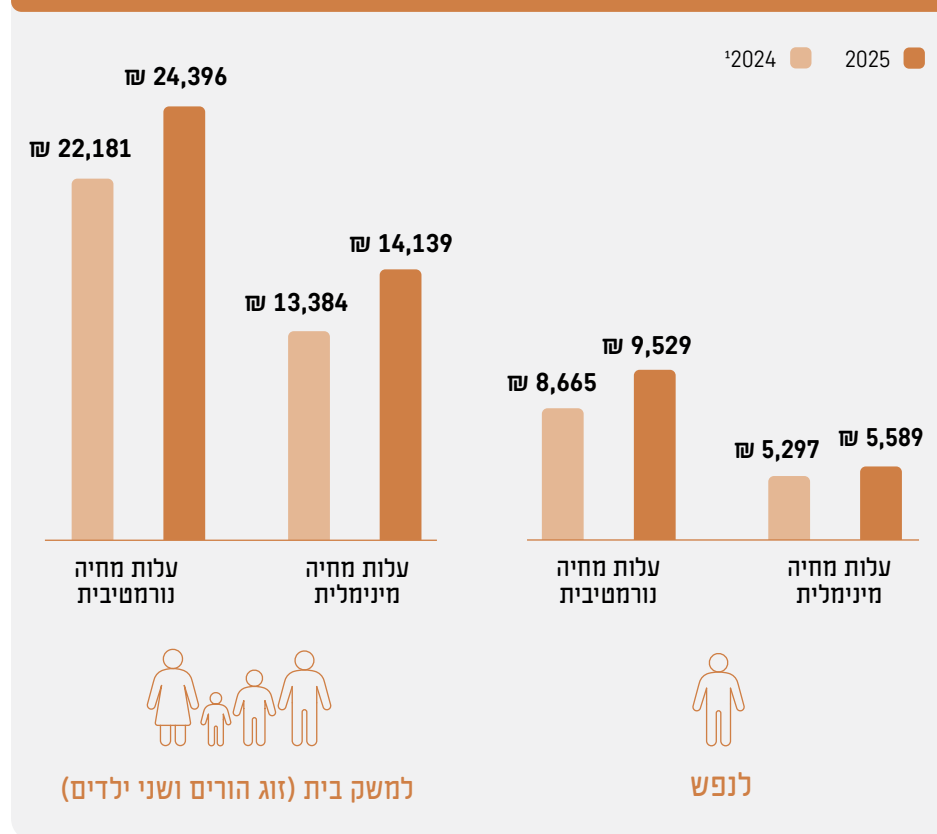
המהדורה ה-23 של דו"ח העוני האלטרנטיבי של ארגון לתת משקפת את המגמות החברתיות-כלכליות העדכניות ביותר בישראל לשנת 2025, ומהווה תזכורת חיונית לכך שחוסנה של החברה הישראלית נבחן ביכולתה להגן על אזרחיה הפגיעים ביותר. בעיצומה של תקופה המאופיינת באי-יציבות ביטחונית וביוקר מחיה מתמשך, המערערים את הביטחון הכלכלי של חלקים נרחבים בציבור, הדו"ח הוא כלי אלטרנטיבי, עצמאי ומעמיק להבנת תופעת העוני, והוא בוחן את ממדיה, מאפייניה, השלכותיה ואת הגורמים המשפיעים עליה מזוויות חברתיות, כלכליות ופסיכולוגיות. תמונת המצב המוצגת בדו"ח נשענת על מספר מחקרים משלימים ועל אינטגרציה ביניהם:

- מחקר נתמכי הסיוע – תיעוד חייהם של יחידים ומשפחות המקבלים סיוע מעמותות המזון השותפות לארגון לתת, שמשקף את המציאות היום-יומית של החיים בעוני.
 - סקר האוכלוסייה הכללית – בחינת תפיסות ועמדות של הציבור הרחב כלפי סוגיות של עוני, פערים חברתיים ואחריות המדינה לצמצום.
 - דו"ח ביטחון תזונתי – בחינה ייעודית של שיעורי אי-הביטחון התזונתי וחומרתו בקרב כלל תושבי המדינה.
 - אומדן עלות המחיה – הערכה של העלות המינימלית הדרושה למחיה בסיסית בישראל ושל העלות הנדרשת לקיום נורמטיבי, המשמשת כלי למדידת פערי המחיה ולבחינת מגמות ביוקר המחיה.
- הדו"ח מציג תמונת מצב אנושית ומעמיקה על המשמעות של החיים בעוני, מעבר לנתונים ולסטטיסטיקות. בעוד שתודעת הציבור לעוני מעוצבת פעמים רבות דרך סיקור תקשורתי או תפיסות רווחות, הדו"ח מבקש לחשוף את הדינמיקות החברתיות והמבניות שמעצבות את חוויית המחסור – החל בהתמודדויות היום-יומיות של משפחות החיות בעוני, ועד לגורמים המערכתיים המשמרים אותו. השנה נכללים בדו"ח גם מאמר אורח ותובנות מעולם הכלכלה ההתנהגותית, שמשתלבות בסיומם של פרקי הליבה, ונועדו להוסיף נדבך להבנת תופעת העוני דרך נקודות מבט ייחודיות ובלתי שגרתיות.

לצד חשיפת המציאות הזו, הדו"ח נועד לשמש כלי לשינוי מדיניות וקריאה לפעולה למקבלי ההחלטות. לאורך השנים הבאנו בדו"ח רעיונות והצעות לגיבוש מדיניות מאקרו-חברתית לצמצום העוני. בין היתר, הצענו כבר בדו"ח שפורסם ב-2004 להקים גוף לאומי למאבק בעוני, ו-20 שנה לאחר מכן, בסיוענו, חוקקה הצעת החוק להקמת רשות לאומית למאבק בעוני. במהדורה השנה, לאחר ביצוע מחקר והשוואה בין-לאומית, אנחנו מביאים הצעות לביצוע צעדי מדיניות נרחבים, כדי שיהוו מצע לעבודת הרשות לכשתקום. תמונת המצב החברתית וההצעות ליישום צעדי מדיניות נדרשים מספקות ראייה מערכתית ורב-תחומית, ומהוות קריאה לגיבוש תוכנית לאומית מקיפה למאבק בעוני, שתשלב בין מדיניות כלכלית-חברתית ארוכת טווח, יוזמות קהילתיות ותובנות חדשות – במטרה לבנות חברה שוויונית, סולידרית וצודקת יותר.

עיקרי הנתונים

עלות המחיה בישראל

עלות המחיה המינימלית גדלה השנה ב-5.5% לנפש וב-5.6% למשק בית ביחס ל-2024
↓
תוספת הוצאה שנתית של כ-3,500 ₪ לנפש וכ-9,000 ₪ למשק בית

1. נתונים מתוקננים בהשוואה לנתונים שפורסמו אשתקד בהתאם לשינוי מתודולוגי בחישוב רכיב המזון.

יוקר המחיה

59.6%

59.6% מנתמכי הסיוע מדווחים כי מצבם הכלכלי הורע בשנה האחרונה, לעומת 36.5% באוכלוסייה הכללית

12,734 ₪

ההוצאה החודשית הממוצעת של נתמכי הסיוע מגיעה ל-12,734 ₪, והיא גבוהה כמעט פי שניים מהכנסתם החודשית הממוצעת נטו (6,593 ₪)

33.1%

כשליש מהנתמכים (33.1%) חוו חסימה או עיקול של חשבון הבנק בשנה האחרונה, פי 3.1 יותר מהשיעור באוכלוסייה הכללית (10.8%)

5.7%

5.7% בלבד מנתמכי הסיוע מצליחים להפריש כספים לחיסכון מדי חודש, כעשירית מהשיעור בציבור הכללי (50.6%)

תנאי מחיה

65.7%

65.7% מנתמכי הסיוע נאלצים לוותר על תיקון ליקויים חמורים בדירתם לאורך זמן מסיבות כלכליות, פי 3 יותר מאשר האוכלוסייה הכללית (22.1%)

18.8%

18.8% מהנתמכים חוו ניתוק מחשמל בשנה האחרונה בשל אי-עמידה בתשלומים

18.7%

18.7% בלבד מנתמכי הסיוע מציינים שיש להם ממ"ד בדירתם, בהשוואה ל-42.6% מהאוכלוסייה הכללית

75.8%

75.8% מהנתמכים ציינו כי הם או ילדיהם התביישו או נמנעו מלארץ בביתם בשנה החולפת עקב תנאי הדיור והמצוקה הכלכלית

אי-ביטחון תזונתי

84.4%

ל-84.4% מהנתמכים קרה שהמזון שקנו לא הספיק, ולא היה להם כסף לקנות מזון נוסף

38.5%

ההוצאה הממוצעת על מזון בקרב הנתמכים עומדת על 2,536 ₪ ומהווה 38.5% מהכנסתם הממוצעת נטו (6,593 ₪)

47%

קרוב למחצית מההורים הנתמכים (47%) נאלצו לוותר על רכישת תמ"ל או לתת לילדיהם פחות מהכמות המומלצת בעקבות מצבם הכלכלי

76.9%

76.9% מנתמכי הסיוע מציינים כי הוצאתם החודשית על מזון גדלה במהלך השנה האחרונה

אי-ביטחון תזונתי בישראל 2025

ילדים
1,182,375
37.5%
(34.1%)

נפשות
2,805,861
32.1%
(24.9%)

משפחות
867,256
26.9%
(21.1%)

* בסוגריים נתוני 2024

עלייה של 27.5% בקרב משפחות ו-28.9% בקרב נפשות בשיעור אי-הביטחון התזונתי

חינוך והשכלה

41.5%

הישגיהם הלימודיים של 41.5% מילדי הנתמכים נפגעו במידה רבה או רבה מאוד בעקבות השלכות המלחמה, פי 2.3 יותר מאשר באוכלוסייה הכללית (18.4%)

41%

בקרוב 41% מהמשפחות הנתמכות לפחות אחד מהילדים נאלץ לעבוד במהלך השנה החולפת בשל מצבה הכלכלי של המשפחה

84%

84% מהנתמכים נאלצו לוותר על פעילויות העשרה בבית הספר, טיולים ותנועות נוער עבור ילדיהם מכיוון שלא יכלו לשלם עבורם, בהשוואה ל-32.2% בקרב כלל האוכלוסייה

67%

67% מנתמכי הסיוע מדווחים כי לילדיהם חסרים ציוד לימודי בסיסי וספרי לימוד לבית הספר, מאחר שאין להם יכולת להשיגם או לשלם על קנייתם, פי 4.2 יותר מהאוכלוסייה הכללית (15.8%)

עלות המחיה בישראל

בריאות

67.6%

67.6% מהנתמכים נאלצו לוותר בשנה האחרונה על רכישת תרופה או טיפול רפואי נחוץ, פי 3.3 יותר מאשר באוכלוסייה הכללית (20.7%)

83.6%

83.6% מהנתמכים שנזקקו לסיוע נפשי, נאלצו לוותר עליו בשל קשיים כלכליים

42.4%

42.4% מנתמכי הסיוע מדווחים על החמרה במצבם הנפשי מאז פרוץ המלחמה

75.7%

כשלושה מתוך כל ארבעה נתמכי סיוע (75.7%) מתמודדים עם מחלות כרוניות ומצבים רפואיים שונים, בהשוואה ל-42.6% מקרב האוכלוסייה הכללית

תעסוקה וביטחון סוציאלי

62.5%

62.5% מקרב הנתמכים השכירים מועסקים בשכר שעתי או יומי

65.7%

כשני שלישים (65.7%) מכלל הנתמכים חשים תלות גבוהה בסיוע כלכלי מצד גורמים חיצוניים

54.8%

54.8% מהנתמכים מציינים כי מצבם התעסוקתי הורע מאז השבעה באוקטובר, פי 2.1 יותר בהשוואה לאוכלוסייה הכללית (26.2%)

43.9%

43.9% מהנתמכים מעידים כי חוסר ידע לגבי הזכויות המגיעות להם, מונע מהם למצות אותן

קשישים

73.3%

על פי האומדן לעוני, 73.3% מנתמכי הסיוע הקשישים חיים בעוני, ו-44.4% מצויים בעוני חמור

34.4%

יותר משליש (34.4%) מהקשישים הנתמכים סובלים מאי-ביטחון תזונתי חמור

95.7%

95.7% מהקשישים הנתמכים מדווחים כי קצבת הזקנה עם השלמת הכנסה אינה מאפשרת להם למלא את צוריהם הבסיסיים ולחיות בכבוד

91.1%

91.1% מהקשישים הנתמכים אינם יכולים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד או עזרה בבית, הנדרשים להם

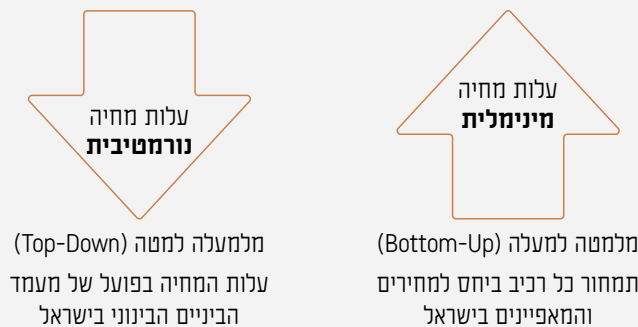
חריגות, כגון רכישת דירה, לימודים אקדמיים או טיפולים רפואיים מיוחדים. סכומי האומדנים המוצגים לאורך הפרק מעוגלים לשם נוחות ההצגה.

שני התחשיבים נבחנו לנפש יחידה וכן למשק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים, בהתאם לסטנדרטים בין-לאומיים. האומדן מתמקד בהוצאות השוטפות בלבד ואינו כולל השקעות חד-פעמיות או הוצאות

עקרונות מתודולוגיים מרכזיים

מאפייני המודל הכלכלי לעלויות המחיה בישראל

שישה רכיבי צריכה מרכזיים: מזון, דיור וחשבונות, ביגוד, חינוך, בריאות ורכיב יחסי. תמחור כל רכיב נעשה בהתאם לשינויי המחירים ולמאפיינים הייחודיים לישראל.

עלות מחיה מינימלית

אומדן עלות המחיה המינימלית מחושב בגישת "מלמעלה למעלה" (Bottom-Up) על בסיס תמחור

יוקר המחיה והשלכותיהן על רווחת משקי הבית; הוא מספק בסיס נתונים עדכני למקבלי החלטות בגיבוש מדיניות כלכלית וחברתית רלוונטית; הוא תורם לשיח ציבורי מבוסס עובדות סביב סוגיות של שכר מינימום, קצבאות והוצאה ציבורית. האומדן איננו רק מדד כלכלי - הוא משקף את רמת החיים הנדרשת לקיום בכבוד ואת המתח המתמשך בין הצרכים האנושיים הבסיסיים לבין היכולת לממן אותם במציאות החברתית-כלכלית של ימינו.

מתודולוגיה

מתודולוגיית המחקר גובשה על בסיס ניתוח מעמיק של פרקטיקות בין-לאומיות מקובלות במטרה לאמוד באופן אמין ועקבי את רמת ההוצאה הנדרשת למחיה בישראל. האומדן מתמקד בצד ההוצאות של משקי הבית, וכולל שני תחשיבים, בהתאם לשתי גישות מתודולוגיות ייעודיות:

עלות מחיה מינימלית - משקפת את ההוצאה הנדרשת למחיה בסיסית, ומהווה למעשה את "קו העוני האלטרנטיבי". האומדן לעלות המחיה המינימלית מחושב לפי גישת "מלמעלה למעלה" (Bottom-Up), בהתבסס על תמחור מפורט של רכיבי הצריכה החיוניים המותאמים למאפייני המשק הישראלי.

עלות מחיה נורמטיבית - מייצגת את עלות המחיה הסטנדרטית של מעמד הביניים הבינוני בישראל, ומשקפת את רמת החיים הנדרשת לקיום בכבוד וברווחה כלכלית יחסית. האומדן לעלות המחיה הנורמטיבית מחושב לפי גישת "מלמעלה למטה" (Top-Down), בהתבסס על ממוצע ההוצאות בעשירונים 6-7, המייצגים את מעמד הביניים הבינוני במשק.

אומדן עלות המחיה

זו השנה השלישית שאנו מפרסמים את אומדן עלויות המחיה בישראל - מחקר ייחודי שפותח על ידי קבוצת Social Finance Israel (SFI) בשיתוף עם מחלקת המחקר של ארגון לתת, שנועד להציג תמונה עדכנית ומבוססת נתונים של העלות הנדרשת למחיה מינימלית ונורמטיבית בישראל.

שנת 2025 התאפיינה בשרשרת השלכות כלכליות של המלחמה שהחלה בשבעה באוקטובר 2023, על סבבי הלחימה הנוספים שאירעו במהלכה. האירועים האלה הובילו לגידול ניכר בהיקף שירות המילואים, להוצאות ביטחון מוגברות ולהעמקת הגירעון התקציבי. על רקע זה ננקטו צעדים פיסקליים משמעותיים, בהם העלאת המע"מ, הגדלת תשלומי הביטוח הלאומי והקפאת הקלות מס, שצמצמו את ההכנסה הפנויה של משקי הבית. במקביל, סביבת ריבית גבוהה ואינפלציה מתמשכת הובילו לעליית מחירי המזון, הדיור והאנרגיה, ולהכבדה נוספת על הציבור, ובעיקר על בני מעמד הביניים והאוכלוסיות המוחלשות, שנאלצים להתמודד עם יוקר מחיה גובר ועם שחיקה מתמשכת בכוח הקנייה. התוצאה המצטברת היא שחיקה מתמשכת ברווחת האזרחים, המתבטאת בהעמקת אי-השוויון, בצמצום השירותים הציבוריים ובהתרחבות מעגלי הפגיעות הכלכלית, הכוללים כיום גם חלקים הולכים וגדלים מהמעמד הבינוני הנמוך.

בתוך מציאות זו, שבה גם משפחות עובדות נאבקות לשמור על יציבות כלכלית בסיסית, מתחדדת חשיבותה של מדידה אמינה ועדכנית של עלויות המחיה בישראל. המחקר נועד למלא שלוש מטרות עיקריות: הוא מאפשר בחינה מעמיקה של תופעות העוני

רכיבי עלות המחיה המינימלית

מזון	עלות למנה בכל קטגוריית מזון בסל הבריא וכמות המנות הנדרשת
דיור וחשבונות	חישוב על בסיס יחס צפיפות מגורים מינימלי ונתוני הוצאה בפועל
ביגוד	אומדן על בסיס הוצאות העשירונים התחתונים
חינוך	עלויות חובה ורשות + הוצאות הכרחיות נדרשות לגילי 0-18
בריאות	עלות ביטוח בריאות, השתתפות עצמית והוצאה פרטית נוספת
רכיב יחסי	30% ביחס לרכיבי המזון, הביגוד, הדיור והחשבונות

רכיב המזון

חישוב אומדן עלות מזון מינימלית

- אומדן עלות מנת מזון בשי"ח**
עבור כל קטגוריית מזון בסל הבריא
- תקנון מספר המנות המומלץ**
לצריכה בכל קטגוריית מזון (לפי הנחיות משרד הבריאות)
- תקנון הקלוריות הנדרשות בהתאם לתמהיל התזונה** (לפי המלצות משרד הבריאות האמריקאי)
- אומדן עלות המזון המינימלית לנפש**

חישוב רכיב המזון נשען על מקורות רשמיים ועדכניים של משרד הבריאות ומשרד הכלכלה והתעשייה, המתייחסים להמלצות התזונתיות ולתמהיל סל המזון הבריא ועלויותיו. במסגרת התהליך נאמדת עלות ממוצעת למנת מזון בכל קטגוריה בסל הבריא, ומתבצע תקנון של מספר המנות המומלץ לצריכה חודשית בהתאם להנחיות משרד הבריאות. לאחר מכן נעשה תקנון קלורי של תמהיל התזונה על פי המלצות משרד הבריאות האמריקאי, תוך התאמה לצרכים התזונתיים של מבוגרים (גיל 26-50) ושל ילדים (גיל 0-18). בשלב האחרון הנתונים משוקללים ליצירת אומדן כולל של עלות המזון החודשית המינימלית לנפש, המשקפת את ההוצאה הנדרשת לתזונה בריאה ומאוזנת ברמה בסיסית.

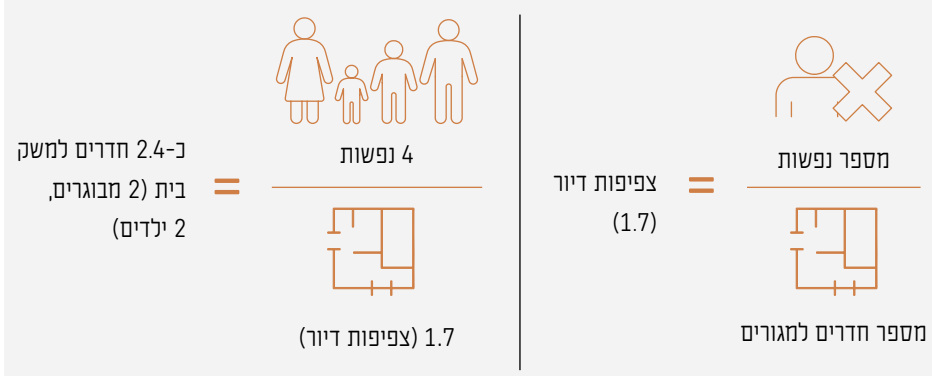
העלות החודשית המינימלית למזון עומדת על 1,092 ש"ח לנפש (מבוגר/ת), לעומת 1,048 ש"ח בשנת 2024 - עלייה של 4.2%. עבור משק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים נרשם גידול בשיעור זהה, מ-3,596 ש"ח אשתקד ל-3,747 ש"ח בשנה הנוכחית.

1. אשתקד חושב רכיב המזון לפי שינוי מדד המחירים בהשוואה שנתית נקודתית (אוג' 23-אוג' 24); נתוני 2024 המוצגים מתוקננים בהתאם לעדכון מתודולוגי שמבוסס על בחינת ממוצע שינויי המדד לאורך 12 חודשים (ספט' 24-אוג' 25) בהשוואה לממוצע בתקופה המקבילה אשתקד (ספט' 23-אוג' 24).

רכיב הדיור והחשבונות

אומדן עלות הדיור המינימלית מבוסס על שלושה שלבים עיקריים. תחילה הוגדרה רמת הצפיפות המינימלית למחיה בישראל לפי נתוני הצפיפות המשוקללת של הרבעון התחתון באוכלוסייה (1.7 נפשות לחדר). בהתאם לכך נגזר מספר החדרים הנדרש למשק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים (2.4 חדרים), ולאחר מכן נאמדה העלות המינימלית

חישוב אומדן עלות דיור מינימלית (למשק בית*)

מספר חדרים למגורים X עלות לחדר = עלות מינימלית לדיור

* בבחינת מספר החדרים הנדרשים לנפש יחידה קיימת שונות מתודולוגית, הנובעת מכך שמיינומס החדרים עבור אדם יחיד הוא חדר אחד, המגלם רמת צפיפות של 1 (לעומת 1.7 במשקי הבית)

העלות החודשית המינימלית לדיור ולחשבונות עומדת על 2,562 ש"ח לנפש, לעומת 2,444 ש"ח בשנת 2024 - עלייה של 4.8%. עבור משק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים, העלות הכוללת נאמדת ב-5,395 ש"ח, לעומת 5,135 ש"ח אשתקד - גידול של 5.1%.

2. סקר ההוצאות משקף את הוצאותיו של הפרט על מוצרים ושירותים אחרי הנחות, ולכן משקף הערכה שמרנית ביחס לעלויות המחיה.

רכיב הביגוד

העשירונים משקפות את העלות המינימלית. העלות חושבה ליחידת נפש תקנית, והותאמה למספר הנפשות במשק בית בן שני מבוגרים ושני ילדים בהתאם לטבלת השקילות של הלמ"ס. לאחר מכן, הנתונים עודכנו למחירי אוגוסט 2025, על פי שיעור השינוי במדד מחירי הביגוד וההנעלה בשנים הנבחרות.

אומדן רכיב הביגוד מבוסס על ממוצע ההוצאות בפועל על הלבשה והנעלה בעשירונים 1-5 לפי נתוני סקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס, מתוך הנחה כי ההוצאות של החציון התחתון בהתפלגות

העלות החודשית המינימלית לביגוד עומדת על 204 ש"ח לנפש, לעומת 174 ש"ח בשנת 2024 - עלייה של 17.2%. עבור משק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים, העלות נאמדת ב-522 ש"ח, לעומת 445 ש"ח אשתקד - גידול של 17.3%.

רכיב החינוך

השונות. לצורך כך, העלות חושבה לפי ארבע קבוצות גיל עיקריות: 0-3, 3-6, 6-12 ו-12-18. אומדן העלות עבור כל קבוצה מבוסס על שלושה רכיבים מרכזיים: תשלומי חובה, תשלומי רשות והוצאות הכרחיות נוספות המותאמות לגיל הילד.

רכיב החינוך נועד לשקף את ההוצאה הנדרשת להשתתפות מלאה במערכת החינוך הציבורית בישראל, תוך התחשבות בשונות העלויות בין קבוצות הגיל

מרכיבי חישוב אומדן עלות חינוך מינימלית (לפי טווחי גיל)

* לא הובאו בחשבון הוצאות עבור חינוך לא פורמלי (תנועות וארגוני נוער, חוגים, טיולים, קייטנות), מורים פרטיים וציוד ותשתית עבור מחשב ואינטרנט

העלות החודשית המינימלית לחינוך עומדת על 371 ש"ח לנפש, לעומת 354 ש"ח בשנת 2024 - עלייה של 4.8%. עבור משק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים, העלות נאמדת ב-949 ש"ח, לעומת 907 ש"ח אשתקד - גידול של 4.6%.

רכיב הבריאות

נשען על תעריפוני ביטוח עדכניים לשנת 2025 של ארבע קופות החולים בישראל, נתוני הדו"ח המסכם לשירותי הבריאות הנוספים (שב"ו) של קופות החולים לשנת 2022, תמהיל המבוטחים בקופות החולים לפי נתוני ביטוח לאומי לשנת 2025 וממוצע ההוצאות הפרטיות על בריאות של עשירונים 1-5 לפי נתוני סקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס לשנת 2022.

עלות הבריאות המינימלית מבוססת על ההוצאות הנדרשות למשק בית בשלושה אפיקים מרכזיים: ביטוח בריאות בקופת החולים, השתתפות עצמית בטיפולים רפואיים והוצאות פרטיות נוספות (תרופות, מוצרי היגיינה אישית, משקפיים ועדשות מגע וכו'). החישוב

מרכיבי חישוב אומדן עלות בריאות מינימלית

העלות החודשית המינימלית לבריאות עומדת על 203 ש"ח לנפש, לעומת 177 ש"ח בשנת 2024 - עלייה של 14.7%. עבור משק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים, העלות נאמדת ב-627 ש"ח, לעומת 548 ש"ח אשתקד - גידול של 14.4%.

4. האומדן לעלות מתבסס על סעיפי הוצאות החינוך המשוקללות לגילי 0-18.

5. עלות בריאות מינימלית לנפש משקפת ממוצע של עלות הבריאות החודשית למבוגר ולילד.

6. 2 מבוגרים בגילי 18-50 ו-2 ילדים בגילי 0-17.

3. מגמת העלייה ברכיב הביגוד, על אף הירידה במדד מחירי הביגוד וההנעלה, נובעת מגידול בהיקף ההוצאות בפועל - כפי שעולה מהשוואת נתוני סקר הוצאות משקי הבית לשנת 2022 לנתוני סקר 2021, שאומדן רכיב הביגוד בשנת 2024 התבסס עליהם.

רכיב יחסי

בהערכת עלויות מחיה מקובל לשלב בין שני סוגי רכיבים: רכיב מוחלט ורכיב יחסי. הרכיב היחסי מחושב בדרכים שונות בכל מדד, אך מבוסס על ההבנה כי משקי בית שונים זקוקים לסכומים שונים, שלא ניתן לאמוד אותם בצורה קשיחה, כדי לספק את העדפותיהם וצורכיהם הייחודיים. רכיב זה משקף למעשה את ההעדפות הנגלות של משקי הבית, משום שהוא מגלם את הוצאותיהם בפועל על רכיבי הוצאה שאינם רכיבים מוחלטים. רכיב זה מאפשר הערכה ריאלית יותר של רמת החיים, משום

שהוא מגלם את הוצאות הפנאי, התחבורה, התקשורת, התחזוקה האישית ושירותים נוספים הנצרכים ברמות שונות באוכלוסייה. במודל הנוכחי, לאחר בחינה מעמיקה של מודלים מקובלים בעולם, נכלל רכיב יחסי כללי המייצג 30% מסך ההוצאות על מזון, דיוור, חשבונות וביגוד, הנחשבים לרכיבים מוחלטים. גישה זו מאפשרת הכללה של הצרכים וההעדפות הייחודיים של משקי בית שונים, תוך שמירה על מסגרת אחידה לחישוב. השילוב מאוזנת ומקיפה יותר של עלויות המחיה, המתחשבת הן בצרכים הבסיסיים הן בהבדלים האינדיוידואליים בין משקי הבית.

הרכיב היחסי נאמד ב-1,157 ש"ח לנפש, לעומת 1,100 ש"ח בשנת 2024 – עלייה של 5.2%. עבור משק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים, העלות עומדת על 2,899 ש"ח, לעומת 2,753 ש"ח אשתקד – גידול של 5.3%.

אומדן עלות המחיה החודשית המינימלית בישראל לשנים 2025 ו-2024

	לנפש			למשק בית		
	2025	2024	הבדל בין השנים	2025	2024	הבדל בין השנים
מזון	1,092 ש"ח	1,048 ש"ח	4.2%	3,747 ש"ח	3,596 ש"ח	4.2%
דיוור וחשבונות	2,562 ש"ח	2,444 ש"ח	4.8%	5,395 ש"ח	5,135 ש"ח	5.1%
ביגוד	204 ש"ח	174 ש"ח	17.2%	522 ש"ח	445 ש"ח	17.3%
חינוך	371 ש"ח	354 ש"ח	4.8%	949 ש"ח	907 ש"ח	4.6%
בריאות	203 ש"ח	177 ש"ח	14.7%	627 ש"ח	548 ש"ח	14.4%
יחסי	1,157 ש"ח	1,100 ש"ח	5.2%	2,899 ש"ח	2,753 ש"ח	5.3%
סך הכול	5,589 ש"ח	5,297 ש"ח	5.5%	14,139 ש"ח	13,384 ש"ח	5.6%

7. נתוני 2024 מתוקנים בהשוואה לנתונים שפורסמו אשתקד בהתאם לשינוי מתודולוגי בחישוב רכיב המזון, אשר משפיע גם על הרכיב היחסי הנגזר ממנו.

משקי בית בעשירונים המייצגים מצב חברתי-כלכלי נורמטיבי על פי נתוני סקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס לשנת 2022, המתוקנים למחירי אוגוסט 2025. בהתאם לחלוקה החברתית-כלכלית המקובלת, אומדן זה מתמקד במעמד הביניים הבינוני שמוגדר כמשקי בית שהכנסתם נמו מהווה 100%-150% מההכנסה החציונית לנפש תקנית*. מטעמי שמרנות, החישוב מתבסס על פלח צר יותר של 100%-125% מההכנסה החציונית לנפש, שמשקף את העשירונים 6-7 באוכלוסייה בתקנון נתוני הלמ"ס לשנת 2025.

בחינת עלות המחיה הנורמטיבית בישראל לשנת 2025 מציגה עלייה כוללת של 10% לעומת השנה הקודמת, והיא גבוהה משמעותית בהשוואה לעלייה המתונה שנרשמה בשנת 2024 (0.8%). העלות החודשית הנורמטיבית נאמדת השנה ב-9,529 ש"ח לנפש וב-24,396 ש"ח למשק בית טיפוסי בן ארבע נפשות, לעומת 8,665 ש"ח ו-22,181 ש"ח בהתאמה בשנת 2024.

הגידול החד משקף את החזרה לרמות הוצאה טרום-קורונה ואת התרחבות דפוסי הצריכה של משקי הבית, כפי שעולה מסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס לשנת 2022, שנערך לאחר ההתייצבות

אומדן עלות המחיה החודשית המינימלית לשנת 2025 עומד על 5,589 ש"ח לנפש ו-14,139 ש"ח למשק בית המונה שני מבוגרים ושני ילדים, לעומת 5,297 ש"ח ו-13,384 ש"ח בהתאמה אשתקד, גידול של 5.5% לנפש ו-5.6% למשק בית. במונחים שנתיים מדובר בתוספת הוצאה של כ-3,500 ש"ח לנפש וכ-9,000 ש"ח למשק בית. העלייה הכוללת משקפת בעיקר את ההתייקרות ברכיבי הבריאות, הדיור והמזון (להוציא את רכיב הביגוד, שהעלייה בו נובעת מגידול בהוצאות הצריכה ולא מעליית מחירים). המגמות האלה מצביעות על עלייה עקבית בעלויות המוצרים והשירותים הבסיסיים החיוניים, שמעמיקה את הפער בין רמת ההכנסה לבין רמת ההוצאה הנדרשת לקיום בסיסי בישראל.

עלות מחיה נורמטיבית

אומדן עלות המחיה החודשית הנורמטיבית מבוסס על דפוסי הצריכה בפועל של משקי בית ממעמד הביניים הבינוני בישראל, ונועד לשקף רמת חיים ראויה, יציבה ובת-קיימא. האומדן מחושב בגישת "מלמעלה למטה" (Top-Down), בהתבסס על ניתוח ההוצאות בפועל של

תהליך אומדן עלות המחיה הנורמטיבית בישראל

8. Under Pressure: The Squeezed Middle Class, OECD (2019).

הבית הנבחן, המשקפים בהתאמה יחס של 1.71 לנפש ו-1.73 למשק הבית הנבחן, בין שני סוגי העלויות.

העלות המינימלית למימוש הצרכים הבסיסיים, המהווה בפועל את "קו העוני האלטרנטיבי", משקפת למעשה את עלות המחיה המינימלית בפועל בישראל, שכן היא מבוססת על צד ההוצאות, להבדיל מקו העוני הרשמי של המוסד לביטוח לאומי שמבוסס על הכנסות. בעוד שקו

סיכום ממצאי האומדן

עלות המחיה המינימלית בישראל נאמדת בכ-5,589 ש"ח לנפש, ובכ-14,139 ש"ח למשק בית הכולל שני מבוגרים ושני ילדים. העלות הנורמטיבית, המשקפת את עלויות המחיה של מעמד הביניים בישראל, נאמדת בכ-9,529 ש"ח לנפש ובכ-24,396 ש"ח למשק

סיכום העלות המינימלית והעלות הנורמטיבית למחיה חודשית בישראל

למשק בית		לנפש			
נורמטיבית	מינימלית	נורמטיבית	מינימלית		
מזון	ש"ח 4,204	ש"ח 3,747	ש"ח 1,092	ש"ח 1,642	ש"ח 4,204
דיור וחשבונות	ש"ח 8,776	ש"ח 5,395	ש"ח 2,562	ש"ח 3,428	ש"ח 8,776
ביגוד	ש"ח 609	ש"ח 522	ש"ח 204	ש"ח 238	ש"ח 609
חינוך	ש"ח 1,332	ש"ח 949	ש"ח 371	ש"ח 520	ש"ח 1,332
בריאות	ש"ח 1,593	ש"ח 627	ש"ח 203	ש"ח 622	ש"ח 1,593
יחסי	ש"ח 7,882	ש"ח 2,899	ש"ח 1,157	ש"ח 3,079	ש"ח 7,882
סך הכול		ש"ח 14,139	ש"ח 5,589	ש"ח 9,529	ש"ח 24,396

אומדן עלות המחיה החודשית הנורמטיבית בישראל לשנת 2025

למשק בית	לנפש		
מזון	ש"ח 1,642	ש"ח 4,204	
דיור וחשבונות	ש"ח 3,428	ש"ח 8,776	
ביגוד	ש"ח 238	ש"ח 609	
חינוך	ש"ח 520	ש"ח 1,332	
בריאות	ש"ח 622	ש"ח 1,593	
יחסי	ש"ח 3,079	ש"ח 7,882	
סך הכול		ש"ח 9,529	ש"ח 24,396

הכלכלית במשק. בהשוואה לשנה הקודמת, שהתבססה על סקר 2021 ושקפה רמות הוצאה נמוכות יחסית בתקופה שלאחר משבר הקורונה, האומדן המעודכן לשנת 2025 מצביע על עלייה רוחבית בהוצאות המשקיות, בייחוד בתחומי המזון, הדיור, הבריאות והרכיב היחסי, וממחיש את ההתאוששות המלאה של דפוסי הצריכה בישראל לאחר הקורונה.

הגם שמדד המחירים לצרכן עלה ב-12 החודשים האחרונים בשיעור מתון יחסית של 3.4%, העלייה בעלות המחיה הנורמטיבית נובעת בעיקר משינוי

בהרכב ההוצאות ובעלייה בדפוסי הצריכה של משקי הבית, ולא מהתייקרות מחירים בלבד. המעבר מסקר 2021 לסקר 2022 מלמד על חזרה להוצאות רחבות יותר בתחומים שנדחקו בתקופת הסגרים בקורונה, דוגמת תחבורה, פנאי ותקשורת, לצד גידול בהוצאות על שירותים ומוצרים אלקטריים אחרים. הפער בין העלייה בעלות הנורמטיבית לבין קצב האינפלציה מצביע על כך שהמשק הישראלי עבר באותה שנה מהתנהגות צרכנית מצמצמת להתנהגות צרכנית מתרחבת, המשקפת רמות הוצאה גבוהות יותר גם בקרב משקי בית ממעמד הביניים.

תובנות מרכזיות

עלות המחיה המינימלית, המשקפת את ההוצאה הנדרשת למחיה בסיסית, עלתה בשנת 2025 בשיעור של 5.5% ביחס לשנה שעברה – קצב גבוה מהעלייה במדד המחירים לצרכן, שעמד על 3.4%. מרבית העלייה נובעת מהתייקרות ברכיבי המזון, הדיוור והבריאות, לצד גידול ניכר בהוצאות על חשבונות ותחזוקת הבית, המשקפים את ההכבדה המתמשכת ביוקר המחיה הבסיסי בישראל.

עלות המחיה הנורמטיבית, המשקפת את ההוצאה הנדרשת לקיום בכבוד ובהתאם לדפוסי הצריכה של מעמד הביניים הבינוני, רשמה השנה עלייה חדה של 10% – פי שלושה מקצב האינפלציה. העלייה מוסברת בשימוש בנתוני סקר הוצאות משקי הבית לשנת 2022, שנערך לאחר ההתאוששות ממשבר הקורונה, ומעיד על חזרה לרמות הוצאה טרום-משבר בתחומי התחבורה, הפנאי והתקשורת. העלות הנורמטיבית גבוהה השנה בכ-70% מהעלות המינימלית, פער הנותן ביטוי לשוני בין תנאי מחיה בסיסיים לבין רמת החיים הנדרשת לשמירה על יציבות כלכלית ולהשתתפות מלאה בחברה.

מהנתונים עולה כי חלק ממשקי הבית, בעיקר אלה שמצויים מעט מעל לקו העוני הרשמי, חיים למעשה בתנאי מחיה שאינם מאפשרים קיום בסיסי. קבוצת ביניים זו, שאינה מוגדרת כענייה לפי המוסד לביטוח לאומי, אך הכנסתה נמוכה מעלות המחיה המינימלית, מייצגת את "העניים החדשים" – משקי בית עובדים או עצמאיים שאינם מצליחים לעמוד ביוקר המחיה למרות תעסוקה מלאה.

1.5 מעלות המחיה הנורמטיבית – עדות מוחשית לאי-השוויון הכלכלי בישראל.

השוואת עלות המחיה המינימלית לשכר המינימום בישראל לשנת 2025 מדגימה תמונה ברורה של פער גובר בין רמות ההכנסה הנמוכות לבין עלויות הקיום הבסיסי. בעוד שעל פי אומדן 2025 העלות החודשית המינימלית לנפש עומדת על 5,589 ש"ח, הרי ששכר המינימום שעומד על סך של 6,248 ש"ח מספק כיסוי חלקי בלבד של כ-660 ש"ח מעל רמת ההוצאה הדרושה למחיה בסיסית (ורחוק בכ-3,300 ש"ח מהרמה הנדרשת לקיום נורמטיבי). כאשר בוחנים את ההכנסה ברמת משק הבית, הפערים מתרחבים משמעותית. עלות המחיה המינימלית למשק בית טיפוסי בן שני מבוגרים ושני ילדים נאמדת השנה ב-14,139 ש"ח, בעוד שהכנסה משתי משכורות מינימום מסתכמת ב-12,495 ש"ח בלבד – פער של 1,640 ש"ח מדי חודש. הפער גדל עוד יותר כאשר מביאים בחשבון את מספר המפרנסים הממוצע למשק בית בישראל (1.35)⁹, אז מסתכמת הכנסתו החודשית של משק הבית ב-8,403 ש"ח בלבד, שהם כ-40% פחות מהעלות המינימלית הנדרשת לקיום בכבוד.

הנתונים האלה ממחישים כי גם משקי בית עובדים, ובפרט אלה המתפרנסים משכר מינימום, מתקשים לעמוד בעלויות המחיה הבסיסיות בישראל. שכר המינימום אומנם מאפשר קיום חלקי לנפש בודדת, אך אינו מספק רשת ביטחון כלכלית למשקי בית עם ילדים, ומשאיר משפחות רבות תלויות בסיוע חיצוני או בחוב מתמשך למימון צרכים יום-יומיים.

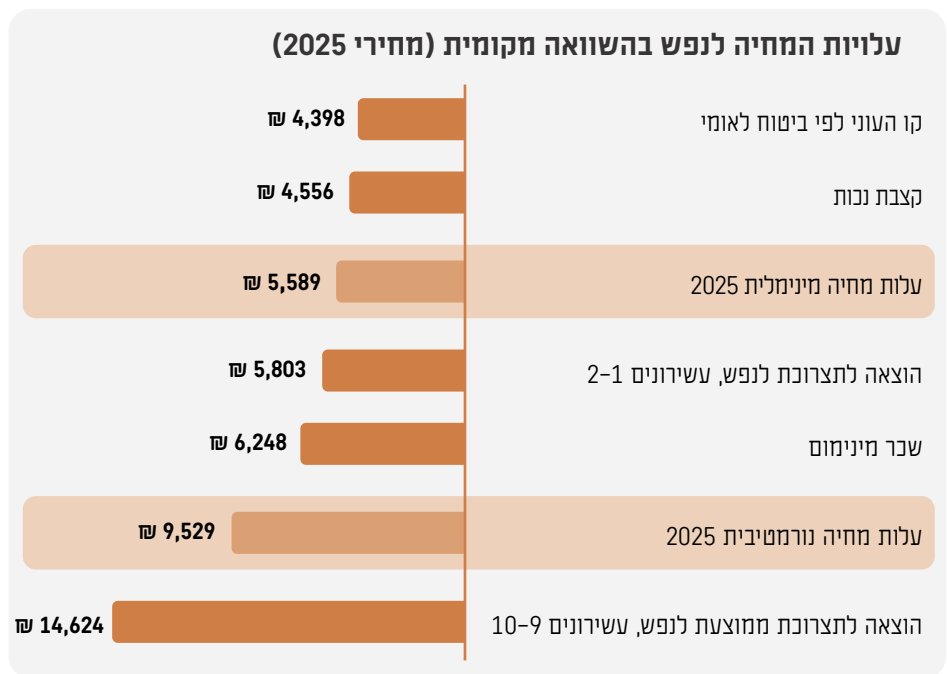
10. על פי סקר הוצאות משקי הבית, מספר המפרנסים בשנת 2022 עומד על 1.41, בשנת 2021 עמד על 1.28, ובשנת 2019 עמד על 1.44; מטעמי שמרנות ובהנחה ששנת 2021, מייצגת תקופת פוסט-קורונה, בחנו את ממוצע מספר המפרנסים בין השנים 2021-2022, העומד על 1.35.

במשק אינם תואמים את רמת ההוצאה הנדרשת לקיום בסיסי. קצבת הנכות הכללית, לדוגמה, עומדת על 4,556 ש"ח בלבד, סכום שאומנם גבוה במעט מקו העוני הרשמי, אך נמוך בכ-1,000 ש"ח מהעלות המינימלית למחיה בכבוד.

בהסתכלות על רמות הצריכה בפועל, ההוצאה החודשית הממוצעת לנפש בעשירונים 1-2 (הנמוכים) עומדת על 5,803 ש"ח, קרוב מאוד לאומדן עלות המחיה המינימלית, מה שממחיש כי משקי הבית בעשירונים האלה חיים ברמת הוצאה התואמת בקושי קיום בסיסי. לעומתם, ההוצאה הממוצעת לנפש בעשירונים 9-10 (הגבוהים) נאמדת ב-14,624 ש"ח, פער של פי 2.6 מרמת המחיה המינימלית ופי

העוני הרשמי של המוסד לביטוח לאומי עומד על 4,398 ש"ח לנפש, עלות המחיה המינימלית נאמדת השנה ב-5,589 ש"ח לנפש, פער של כ-27%. פער דומה נרשם בין קו העוני של הביטוח הלאומי למשק בית בן ארבע נפשות (מחירי 2025) שעומד על 11,259 ש"ח, לבין קו העוני האלטרנטיבי, קרי עלות המחיה המינימלית, לאותו משק בית שנאמד ב-14,139 ש"ח. מנגד, עלות המחיה הנורמטיבית, המייצגת את ההוצאות בפועל של מעמד הביניים הבינוני, נאמדת ב-9,529 ש"ח לנפש וב-24,396 ש"ח למשק בית, וגבוהה יותר מפי-2 מקו העוני הרשמי.

ההשוואה בין אומדני העלות לבין מקורות הכנסה אחרים ממחישה עד כמה גובה הקצבאות והשכר

9. קו העוני של ביטוח לאומי מבוסס על "דוח ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות - 2023", מקודם למחירי 2025.

יוקר המחיה

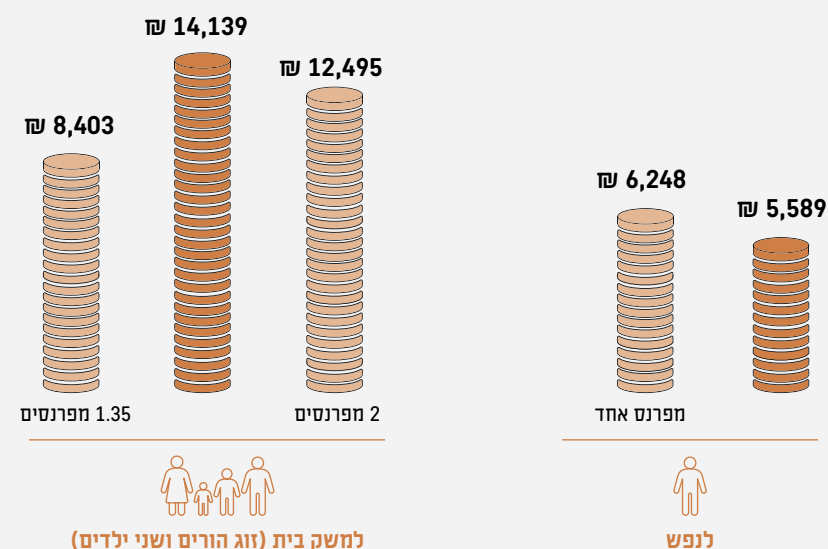
למחיה בכבוד הולך ומתרחב, ומחדד את הצורך בהצמדת הקצבאות ושכר המינימום לעליית יוקר המחיה, בחיזוק רשת הביטחון החברתית ובהתאמת מדיניות הרווחה למציאות הכלכלית החדשה. זאת ועוד, יש לציין כי האומדן מבוסס על גישה שמרנית המתמקדת בהוצאות השוטפות בלבד, ואינו כולל השקעות ארוכות טווח, כגון לימודים אקדמיים, רכישת דירה, טיפול רפואי מיוחד או הוצאות חריגות אחרות. נוסף על כך, השלכותיהם של האירועים הביטחוניים והכלכליים של השנתיים האחרונות – לרבות המלחמה, סביבת הריבית הגבוהה והגידול בגירעון התקציבי – צפויות להמשיך ולהשפיע על יוקר המחיה גם בשנים הבאות, מעבר למגמות שבאות לידי ביטוי באומדן הנוכחי.

נוסף על כך, שכר המינימום מאפשר בקושי קיום בסיסי לנפש, אך אינו מכסה את העלות המינימלית למשק בית עם ילדים, גם כאשר שני ההורים מועסקים בשכר מינימום במשרה מלאה. במשקי בית שמספר המפרנסים בהם נמוך מהממוצע (1.35), ההכנסה מהשכר נמוכה בכ-40% מהעלות המינימלית הנדרשת למחיה. גם קצבת הנכות הכללית נותרת נמוכה בכ-18% מהעלות המינימלית לנפש, ואינה מאפשרת מימון הוצאות בסיסיות ללא סיוע נוסף.

הממצאים מדגישים את הקושי הגובר של אוכלוסיות רבות להתמודד עם יוקר המחיה, גם בקרב מי שאינם נמנים עם קבוצות מוחלשות באופן מסורתי. הפער בין רמות ההכנסה השכיחות לבין רמות ההוצאה הנדרשות

שכר המינימום ביחס לעלויות מחיה

■ עלות מחיה חודשית מינימלית ■ הכנסה משכר מינימום ברוטו

יוקר המחיה

55.5%

יותר ממחצית מנתמכי הסיוע (55.5%) ו-49.9% מהציבור הכללי מציבים את יוקר המחיה בראש רשימת הגורמים למצוקה הכלכלית של משפחות

59.6%

59.6% מנתמכי הסיוע מדווחים כי מצבם הכלכלי הורע בשנה האחרונה, לעומת 36.5% באוכלוסייה הכללית

33.1%

כשליש מהנתמכים (33.1%) חוו חסימה או עיקול של חשבון הבנק בשנה האחרונה, פי 3.1 יותר מהשיעור באוכלוסייה הכללית (10.8%)

12,734 ₪

ההוצאה החודשית הממוצעת של נתמכי הסיוע מגיעה ל-12,734 ₪, והיא גבוהה כמעט פי שניים מהכנסתם החודשית הממוצעת נטו (6,593 ₪)

47.8%

כמחצית מנתמכי הסיוע (47.8%) מדווחים על לחץ נפשי ודאגה כלכלית בעקבות העלייה ביוקר המחיה בשנה האחרונה

5.7%

5.7% בלבד מנתמכי הסיוע מצליחים להפריש כספים לחיסכון מדי חודש, כעשירית מהשיעור בציבור הכללי (50.6%)

המצוקה הכלכלית

יוקר המחיה בישראל נחשב לאחד הגבוהים בעולם המפותח, והוא נושא מרכזי בסדר היום הציבורי והכלכלי בעבר ובהווה. לפי נתוני הלמ"ס לחודש אוגוסט 2025, מדד המחירים לצרכן עלה מתחילת שנה זו ב-3.2%, באופן שמכביד על יכולתן של משפחות רבות לעמוד בהוצאות השוטפות. במקביל, שיעור הריבית נכון לנובמבר 2025 אומנם ירד לראשונה זה כשנתיים, אך עדיין נותר ברמה גבוהה יחסית של 4.25%. אומנם ריבית גבוהה מסייעת לבלום את האינפלציה, אך היא גם מייקרת את המשכנתאות, ההלוואות והאשראי הצרכני, ובכך מוסיפה נדבך נוסף לאתגר הכלכלי של משקי הבית. לפי דו"ח ה-OECD לשנת 2025, יוקר המחיה בישראל אינו מוסבר רק בגלי אינפלציה זמניים, אלא נובע גם מגורמים מבניים, כגון ריכוזיות שוק, חסמי יבוא ותחרות מוגבלת. בהשוואה בין-לאומית ישראל מדורגת במקום החמישי ביוקר המחיה מבין מדינות המפותחות, אחרי שווייץ, איסלנד, נורווגיה ודנמרק – עם רמת מחירים הגבוהה בכ-38% מהממוצע של הארגון, בעוד שהתוצר לנפש נמוך בכ-14% מהממוצע. הנתונים האלה ממחישים כי יוקר המחיה בישראל הוא אתגר מבני מתמשך, והפער בין שני המדדים האלה משפיע באופן עמוק על רמת החיים של משקי הבית בכלל האוכלוסייה, ובפרט של נתמכי הסיוע.

יוקר המחיה בישראל מתבלט לא רק כאתגר מאקרו-כלכלי, אלא גם כגורם מרכזי במצוקה הכלכלית של אוכלוסיות מוחלשות. מצוקה זו איננה תופעה חד-ממדית, והיא נובעת משילוב של תנאים מבניים וחיכוניים עם נסיבות אישיות ומשפחתיות. לשם בחינת ההיבטים השונים של התופעה נערכה

השוואה בין מספר נקודות מבט: נתמכי הסיוע נשאלו על מקורות המצוקה האישית שלהם, ואילו הציבור הרחב ומנהלי עמותות הסיוע התבקשו להעריך מהם הגורמים למצוקה בקרב משפחות עניות. יותר ממחצית מנתמכי הסיוע (55.5%) וקרוב למחצית מהציבור הכללי (49.9%) הציבו את יוקר המחיה בראש רשימת הגורמים למצוקה הכלכלית – עדות למידת ההשפעה הרחבה שלו על היציבות הכלכלית של משפחות. גם בקרב מנהלי העמותות, שלהבדיל מהציבור הרחב מכירים מקרוב את המשפחות הנתמכות, נותר יוקר המחיה בראש רשימת הגורמים למצוקה הכלכלית (41.5%).

אל מול הקונצנזוס הרחב סביב מרכזיותו של יוקר המחיה כגורם למצוקה כלכלית, מתגלים פערים בתפיסת יתר הגורמים. בקרב נתמכי הסיוע, מצב בריאותי (מחלה או נכות) שלהם או של מי ממשפחתם מדורג כגורם השני בחשיבותו (30.6%), ומופיע בעקביות גם בהערכותיהם של מנהלי העמותות שמדרגים אותו במקום השלישי (25.2%), אך באוכלוסייה הכללית הוא מקבל משקל מועט בהרבה, ומדורג רק במקום השמיני (11%). הפער הבולט ביותר נוגע להתנהלות כלכלית לא נכונה: באוכלוסייה הכללית התפיסה היא שמדובר בגורם השני בחשיבותו (37.3%), בעוד שנתמכי הסיוע (6.8%) ומנהלי העמותות (15.4%) רואים בה גורם שולי בלבד, וממקמים אותה במקום האחרון בסולם החשיבות. פער נוסף מתגלה סביב המבנה המשפחתי (כגון משפחות חד-הוריות או מרובות ילדים) שמדורג על ידי מנהלי העמותות במקום השני (34.5%) ובמקום הרביעי בקרב נתמכי הסיוע (25.4%), אך זוכה למשקל נמוך יחסית בציבור הרחב שמדרג אותו רק במקום השביעי (13.6%). פערי התפיסות מעידים כי הבנת העוני והמצוקה הכלכלית משתנה בהתאם לנקודת המבט. בעוד נתמכי הסיוע ומנהלי העמותות נוטים

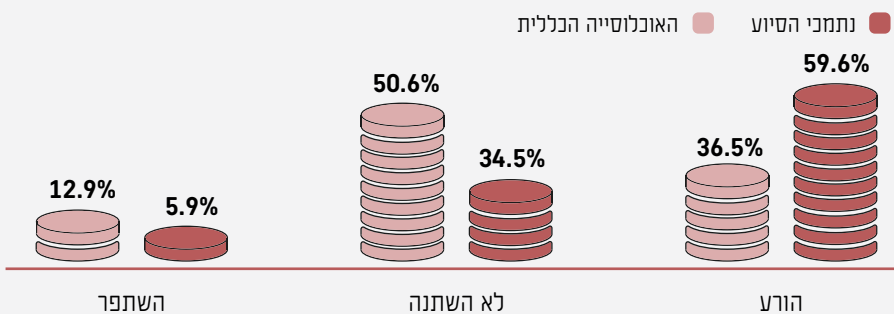
מהם מציינים יותר מסיבה אחת לכך, כגון צבירת חובות (41.5%), החמרה במצב הבריאותי האישי או המשפחתי (33.7%), ירידה בהכנסות מעבודה בעקבות שינויים תעסוקתיים (22.9%), שינוי במצב המשפחתי (16.3%) והפחתה בקצבאות או בהנחות (11.6%). הממצאים מלמדים כי גם כאשר יוקר המחיה ניצב כגורם המרכזי, ההחמרה במצב הכלכלי אינה מוסברת על ידו בלבד, אלא נובעת מצירוף של גורמים מצטברים שמכבידים על משקי הבית, ושהשפעתם משתנה בהתאם למאפייני המשפחות ולנסיבות חייהן.

כשלושה רבעים מהציבור הכללי (75.7%) דיווחו כי יוקר המחיה השפיע עליהם בשנה האחרונה, בעוד שכמעט כל נתמכי הסיוע (98.5%) הושפעו ממנו. מהנתונים עולה כי עיקר ההשפעה של יוקר המחיה על הנתמכים מתבטאת בלחץ נפשי ובדאגה בשל המצב הכלכלי: כמעט מחצית מהם (47.8%) מדווחים על כך, בהשוואה ל-27.5% בקרב הציבור הכללי. לצד נתון זה מתחדדים פערים משמעותיים באופן ההשפעה. נתמכי הסיוע מדווחים פי 5.3 יותר על גידול בפנייה לתמיכה

להדגיש בעיקר גורמים נסיבתיים – כמו מצב בריאותי או מבנה משפחתי – הציבור הרחב מייחס חשיבות רבה יותר לגורמים התנהגותיים ואישיים. פער זה ממחיש את המתח שבין חוויות העוני מבפנים, הנשענות על מגבלות מבניות ונסיבות חיים, לבין פרשנות חיצונית, הרואה בו תוצר של בחירה או אחריות אישית, ומדגיש כיצד נקודת המבט מעצבת את התודעה החברתית ביחס לעוני ולגורמיו.

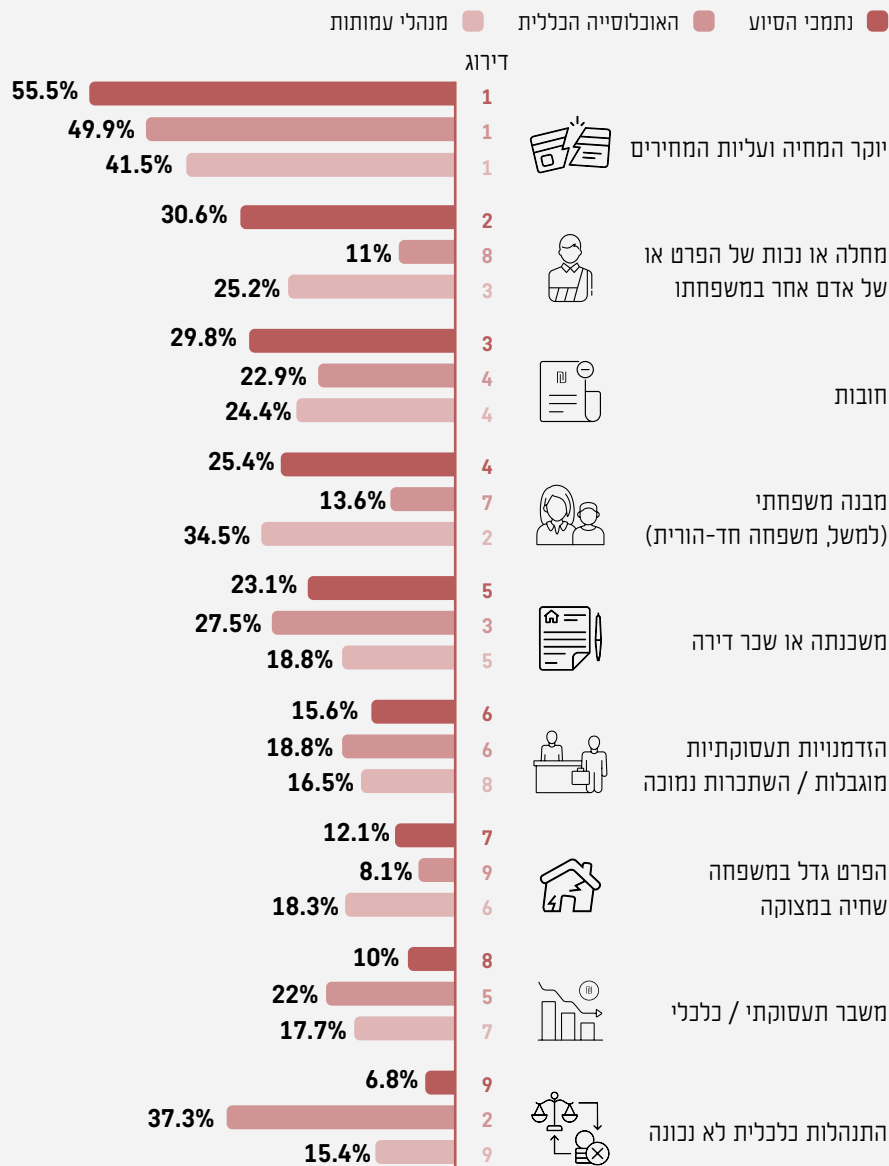
השפעות יוקר המחיה נבחנות בראש ובראשונה דרך האופן שהוא משליך על מצבן הכלכלי של משפחות. כמעט שישה מכל עשרה נתמכי סיוע (59.6%) מדווחים כי מצבם הכלכלי הורע בשנה האחרונה, לעומת 36.5% באוכלוסייה הכללית – פער המשקף פגיעה משמעותית יותר במשקי הבית העניים. גם כאשר בוחנים את הסיבות להרעה במצב הכלכלי, יוקר המחיה נותר הגורם הבולט ביותר, וכארבעה מכל חמישה נתמכי סיוע (80.6%) מייחסים לו את ההחמרה שחוו בשנה האחרונה. לצד זאת, בקרב הנתמכים בולטות סיבות נוספות להרעה במצבם הכלכלי, וחלק

כיצד היית מעריך/ה את המצב הכלכלי שלך / של משפחתך כיום, בהשוואה לשנה שעברה?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025

הגורמים למצוקה הכלכלית

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025; שאלון מנהלי העמותות 2025 * ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת; שיעור הבחירה באפשרות 'אחר' בתשובות: 3.2% מהנתמכים, 1.1% מהאוכלוסייה הכללית ו-0% מהמנהלים; השיעורים המוצגים מתוקנים לפי תשובות נתמכי הסיוע

באיזה אופן השפיעה עליך / על משפחתך העלייה ביוקר המחיה בישראל בשנה האחרונה?

האוכלוסייה הכללית	נתמכי הסיוע	
27.5%	47.8%	לחץ נפשי ודאגה כלכלית
8.4%	44.3%	פנייה לסיוע או הגברתו
12.4%	34.6%	ויתור על צרכים בסיסיים
15.9%	30.2%	הגדלת חובות
11%	27.1%	דחייה או אי-תשלום חשבונות
12.9%	21.9%	לקיחת הלוואות
12.7%	14.5%	צבירת חובות חדשים
39.6%	12.6%	שיפור התנהלותי הכלכלית
8.4%	8.7%	מכירת רכוש אישי
6.4%	8.2%	מעבר למגורים זולים יותר
4.8%	3.6%	אחר
24.3%	1.5%	יוקר המחיה לא השפיע עליי

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025
* ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת

מעמותות, מהמשפחה או מהקהילה (44.3% לעומת 8.4%), פי 2.8 יותר על ויתור על צרכים בסיסיים כמו מזון, תרופות או חימום (34.6% לעומת 12.4%), ופי 2.5 יותר על דחייה או אי-תשלום חשבונות (27.1% לעומת 11%). גם בהיבטים של הגדלת חובות (30.2%)

ממוצע של כ-6,141 ש"ח. גירעון בסדר גודל כזה משקף מצב של אי-קיימות כלכלית שמאלץ את המשפחות הנתמכות להישען באופן קבוע על סיוע חיצוני, הלוואות או דחיית תשלומים, ומונע אפשרות ליציבות פיננסית, לחיסכון או להחזר חובות. ממצא זה תואם את נתוני הלמ"ס המעודכנים ביותר¹, שלפיהם ההכנסה הכספית נטו במשקי בית בעשירון הנמוך ביותר עומדת על 5,852 ש"ח בממוצע, בעוד ההוצאה הכללית לתצרוכת באותם משקי בית עומדת על 12,056 ש"ח בממוצע (גירעון ממוצע של 6,204 ש"ח).

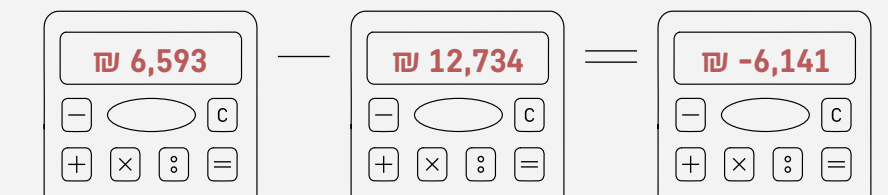
המציאות הזו מתכתבת היטב עם הערכת הנתמכים לגבי ההכנסה הדרושה להם כדי לחיות בכבוד – 11,799 ש"ח, שגם היא כמעט כפולה (פי 1.8) ביחס להכנסתם בפועל. הפער הזה מצביע על הערכה ריאלית של נתמכי הסיוע באשר לעלות הקיום בפועל, וממחישה כי חיים בכבוד משמעם לא רק סיפוק הצרכים

לעומת 12.6% בקרב נתמכים), אצל משפחות עניות ההשלכות נוטות להתבטא בצמצום דרמטי של צרכים חיוניים ובהעמקת התלות בסיוע חיצוני.

המצב הכלכלי של הנתמכים

יוקר המחיה גורר עלייה מתמשכת בהוצאות המשפחה, ועל כן מערער את המאזן הכלכלי של משקי הבית. כאשר ההוצאות עולות על ההכנסות, נוצר גירעון שמכרסם ביציבות הכלכלית, מגביל את היכולת לחסוך או להחזיר חובות ומגביר את התלות בסיוע חיצוני. ההכנסה החודשית הממוצעת נטו בשנה האחרונה למשק בית של נתמכי הסיוע, המונה 3.9 נפשות בממוצע, עומדת על 6,593 ש"ח. בו-בזמן, ההוצאה החודשית הממוצעת של נתמכי הסיוע מגיעה ל-12,734 ש"ח (10,737 ש"ח ללא תשלום חובות), כמעט כפולה מהכנסתם, מה שמוביל לגירעון חודשי

הכנסות מול הוצאות

הכנסה ממוצעת נטו הוצאה ממוצעת גירעון ממוצע

11,799 ₪

הערכת ההכנסה הממוצעת שנדרשת כדי לחיות בכבוד

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025
* גודל משק בית של נתמכי הסיוע עומד על 3.9 נפשות בממוצע

1. הכנסה והוצאה חודשית ממוצעת בעשירונים של משקי בית, לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית, הלמ"ס 2025 - נתוני 2022.

ואחד הסממנים המובהקים ביותר לכך הוא היעדר היכולת לחסוך. בעוד שיותר ממחצית מהציבור הכללי (50.6%) מצליחים להפריש כספים לחיסכון מדי חודש, רק 5.7% מנתמכי הסיוע עושים זאת. פער זה, של כמעט פי 9, ממחיש כיצד בעת לחצים כלכליים מתמשכים, חיסכון חודשי, שעשוי ליצור רשת ביטחון בסיסית להבטחת יציבות כלכלית, כמעט אינו קיים עבור רבים ממשקי הבית החיים בעוני.

בהיעדר היכולת לחסוך, ניהול התקציב עשוי לשמש מנגנון בסיסי של שליטה ובקרה בהתמודדות עם מגבלות כלכליות, והוא מקבל חשיבות יתרה דווקא במצבי מחסור, שבהם לכל החלטה כלכלית יש השלכה ניכרת על יציבות משק הבית. דא עקא, רק 27% מנתמכי הסיוע מנהלים תקציב באופן קבוע, ו-43.2% מהם אינם מנהלים תקציב כלל - פי 1.4 מהשיעור באוכלוסייה הכללית (30.8%). בתוך כך, רק כחמישית (19.2%) מנתמכי הסיוע מציינים שהשתתפו במהלך חמש השנים האחרונות בקורס או בסדנת הכשרה לשיפור המצב הכלכלי, הגם שהוא כלי חיוני שיכול להוות חבל הצלה בהתמודדות עם יוקר המחיה.

לפועל, תביעות משפטיות וכדומה, שיעור הגבוה פי 3.1 מזה שנמצא בכלל האוכלוסייה (10.8%).

לצד צבירת החובות, גורם נוסף שממחיש את עוצמת השבריריות הכלכלית בקרב משקי הבית של נתמכי הסיוע הוא יכולתם המוגבלת להתמודד עם הוצאות בלתי צפויות. יותר ממחצית מהנתמכים (54.1%) מדווחים כי אינם יכולים כלל לשלם עבור הוצאה לא מתוכננת בתוך שבוע, וכחמישית מהם (18.9%) יכולים לכל היותר לעמוד בתשלום של כמה עשרות שקלים, בהשוואה ל-15.7% ול-6%, בהתאמה, באוכלוסייה הכללית. מנגד, רק 7.1% מנתמכי הסיוע מסוגלים לעמוד בהוצאה לא מתוכננת של 1,000 ש"ח ומעלה, לעומת שיעור הגבוה פי 8.1 בקרב הציבור הכללי (57.4%). הפערים האלה משקפים פגיעות גבוהה במיוחד בקרב משקי הבית החיים בעוני, שנאלצים להמשיך להישען על סיוע חיצוני או להעמיק את חובותיהם בכל אירוע בלתי צפוי הכרוך בהוצאה כספית.

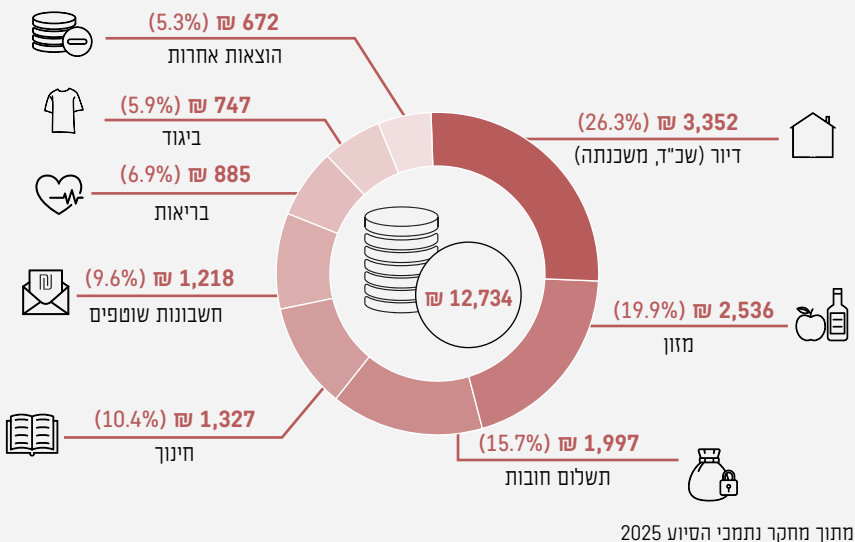
לנוכח יוקר המחיה המאמיר ובמציאות של מחסור מתמשך, ההתנהלות הכלכלית מקבלת ממד שונה,

במידת הצורך, כמה יוכל משק הבית שלך לשלם עבור הוצאה לא מתוכננת

תוך שבוע?		נתמכי הסיוע	האוכלוסייה הכללית
אין באפשרותי לשלם עבור הוצאה לא מתוכננת		54.1%	15.7%
עשרות שקלים		18.9%	6%
מאות שקלים		19.9%	20.9%
1,000 עד 5,000 שקלים		5.3%	28.5%
5,001 עד 10,000 שקלים		1.2%	12.2%
מעל 10,000 שקלים		0.6%	16.7%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025

הרכב ההוצאה החודשית הממוצעת של נתמכי הסיוע

סעיף המזון, המהווה כ-19.9% מההוצאה החודשית, ולצידם תשלומי החובות שתופסים נתח לא מבוטל בשיעור 15.7%. במציאות הכלכלית העגומה של הנתמכים, יצירת חובות חדשים או העמקת חובות קיימים כמעט בלתי נמנעת. יותר ממחצית מהנתמכים (57.3%) מציינים כי הם מצויים בחובות כלפי גורמים רשמיים (חברת החשמל, בנק וכו') או בלתי רשמיים (מכרים, שוק אפור וכו'), לעומת כשליש מהציבור הכללי (36.3%), וסכום החוב של 60.7% מהנתמכים הוא 10,000 ש"ח או יותר. הפער מחריף עוד יותר כשבוחנים את התוצאות החמורות של צבירת חובות. כשליש מהנתמכים (33.1%) חוו חסימה או עיקול של חשבון הבנק בשנה האחרונה עקב חובות, הוצאה

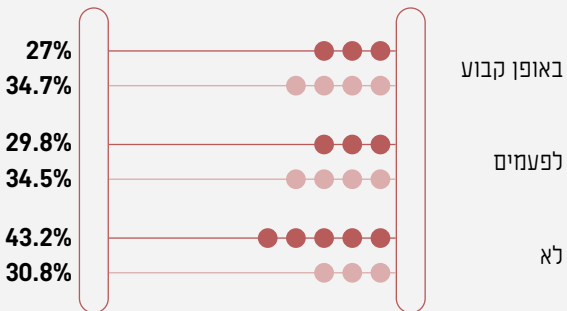
בסיסיים, אלא גם הפחתת עומק הגירעון המכביד על יציבותם הכלכלית. ראוי לציין בהקשר זה כי ההכנסה שהנתמכים מעריכים כנדרשת לחיים בכבוד נמוכה ב-16.6% מאומדן עלות המחיה המינימלית למשק בית המונה 4 נפשות לשנת 2025 (14,142 ש"ח)². הערכת החסר עשויה לנבוע מהסתגלות לצמצום מתמשך, מנקודת ייחוס נמוכה הנובעת ממחסור, ומהנחות וסיוע בתחומים כמו מזון, ארנונה, חינוך ובריאות, שמפחיתים את ההוצאה בפועל.

הרכב ההוצאה של משקי בית נתמכי סיוע משקף את העומסים המרכזיים המוטלים על תקציבם החודשי. סעיף הדיור הוא המרכיב הגדול ביותר, והוא תופס כ-26.3% מכלל ההוצאה. אחריו נמצא

2. להרחבה ראו פרק "עלות המחיה בישראל".

האם את/ה מנהל/ת תקציב?

נתמכי הסיוע האוכלוסייה הכללית

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025

ומספקים למשפחות החיות בעוני משענת חיונית במקומות שהמדינה נסוגה מהם.

בין ייאוש לתקווה

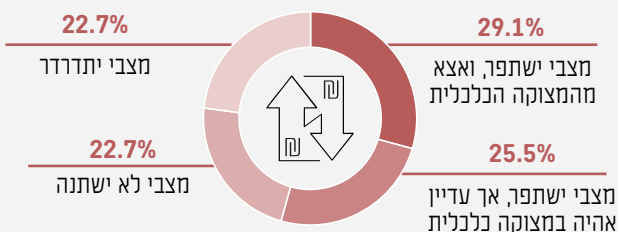
הממצאים מלמדים כי יוקר המחיה, על כלל השפעותיו ההרסניות, אינו רק גורם מבני-כלכלי, והוא יוצר מציאות המשפיעה על כל רובדי החיים, החל מהציפיות לעתיד, דרך עוצמת רשתות התמיכה החברתיות ועד לשביעות הרצון הבסיסית מהחיים עצמם. תפיסת העתיד הכלכלי של נתמכי הסיוע משקפת שילוב של תקווה וייאוש. 29.1% מעריכים כי מצבם ישתפר, והם יצליחו לצאת מהמצוקה הכלכלית, בעוד רבע נוסף (25.5%) סבורים כי יחול שיפור, אך עדיין יישארו במצוקה. מנגד, כמעט מחצית מהמשיבים צופים כי מצבם לא ישתנה (22.7%) או אף יתדרדר (22.7%). התמונה המתקבלת היא של קבוצה שמבקשת להאמין בשינוי, אך מודעת היטב לחסמים המערכתיים ולמחסור המתמשך המקשים על מימוש התקווה.

גם כאשר מתאפשרת התייעלות פיננסית אישית, למשל באמצעות חיסכון או ניהול תקציב, היא לרוב אינה מספיקה כדי להתמודד עם עולו של יוקר המחיה. ההתמודדות עימו היא אתגר מערכתי, הדורש חיזוק של רשתות הביטחון החברתיות והנגשת שירותים חיוניים כדי לאפשר יציבות כלכלית בסיסית והזדמנות אמיתית לשיפור עבור אוכלוסיות מוחלשות. אולם לצד הצורך בתמיכות מבניות, מתברר כי גם השירותים הציבוריים עצמם מצויים במגמת שחיקה. שניים מכל שלושה נתמכי סיוע (67.7%) דיווחו כי בשנה האחרונה חוו ירידה בזמינות או באיכות של השירותים בתחומי הבריאות, הרווחה והחינוך, וכשליש מהנתמכים (32.3%) מציינים כי מדובר בהחמרה ניכרת. מציאות זו מעצימה את תחושת הפגיעות הכלכלית והחברתית, שכן שירותים ציבוריים נגישים מהווים נדבך חיוני ברשת הביטחון של משפחות החיות בעוני. על רקע זה, מתחדדת חשיבותו של הסיוע הניתן על ידי ארגוני החברה האזרחית. במקרים רבים הם אינם רק משלימים את החסר, אלא ממלאים בפועל את החללים שהותירו אחריהם שירותים ציבוריים שנשחקו,

ואת ההצטלבות שבין עוני לבין בידוד חברתי או תלות חלקית ברשתות תמיכה מוגבלות. בסופו של דבר, השפעות המצב הכלכלי בעידן של יוקר מחיה והתמודדות יום-יומית עם מצוקה כלכלית ניכרות במישור הרחב יותר של שביעות הרצון מהחיים. רק 41.6% מנתמכי הסיוע מצהירים כי הם מרוצים במידה כלשהי מחייהם, לעומת 70.5% בציבור הכללי - עדות נוספת לפגיעה המתמשכת בתחושת הרווחה האישית והחברתית של החיים בעוני.

היכולת לשאת את נטל המצוקה הכלכלית אינה תלויה רק במשאבים פיננסיים, אלא גם ברשתות תמיכה חברתיות. כאן בולט פער חד בין נתמכי הסיוע לבין כלל האוכלוסייה: רק כחמישית מהנתמכים (20.6%) דיווחו כי יש להם על מי להישען בעת משבר במידה מלאה, לעומת 46.8% באוכלוסייה הכללית - פי 2.3 יותר. במקביל, כשליש מהנתמכים (34.9%) ציינו כי אין להם כלל על מי להישען, פי 1.7 מהשיעור בציבור הרחב (20.9%). הנתונים האלה ממחישים את השבריריות החברתית הנלווית למצוקה הכלכלית,

ניצד להערכתך ייראו חיך בעוד 10 שנים מבחינה כלכלית?

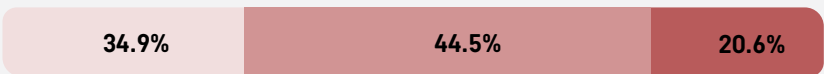

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

האם את/ה מרגיש/ה שיש לך על מי להישען בעת משבר?

כן חלקית לא

נתמכי הסיוע

האוכלוסייה הכללית

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025

תנאי מחיה

יוקר המחיה – לא כולם משלמים אותו מחיר

כאשר המחירים עולים, משפחות עניות חשות זאת בעוצמה רבה יותר – לא רק בכיס אלא גם בתודעה. אחת ההשלכות של אינפלציה גבוהה ומתמשכת היא עלייה ב"קשב לאינפלציה" – מצב שבו משקי בית עוקבים מקרוב אחר מחירים, שמים לב לכל שינוי קטן ומפנימים אותו בהחלטות היום-יומיות שלהם. מחקר של בנק ישראל (2024) מצביע כי כאשר הקשב הזה חוצה סף מסוים, גם עליות מחירים זמניות ומתונות מקבלות משקל יתר, ומשפיעות על ציפיות לעתיד ועל התנהגות בהווה.

עדויות אמפיריות מצביעות על כך שהקשב לאינפלציה אינו אחיד באוכלוסייה. במחקר בין-לאומי מקיף נמצא כי בעוד שבקרב העשירונים העליונים ההערכות של גובה האינפלציה נותרו קרובות למדדים הרשמיים, בקרב משקי בית בעשירונים התחתונים נרשמה הערכת יתר מובהקת, לעיתים כמעט כפולה מהאינפלציה בפועל (D'Acunto et al., 2025). ההסבר טמון בכך שמשקי בית נוטים למקד את תשומת הלב בסעיפים תנודתיים ובולטים במיוחד, כמו מזון ואנרגיה. עבור משקי בית מבוססים, עליות בסעיפים האלה אומנם מכבידות, אך ניתנות לספיגה באמצעות עתודות כלכליות. לעומת זאת, אצל משפחות עניות אותם סעיפים שוחקים נתח גדול בהרבה מההכנסה הפנויה, ולכן גם עלייה מתונה יחסית נחוות כהכבדה דרמטית על מצבם הכלכלי. כך, משפחות מוחלשות לא רק שנאלצות לשלם יותר בפועל, אלא גם מפתחות ציפיות לעליות נוספות – מה שמעמיק את תחושת חוסר הוודאות ומערער עוד יותר את היציבות הכלכלית שלהן.

מחקר אחר מדגים כיצד עודף הקשב לאינפלציה מתורגם להתנהגות (Aktug et al., 2025). כחלק מהמחקר ניתן למשתתפים מידע שלפיו האינפלציה צפויה להיות מתונה יותר מהנוכחית. בקרב משקי בית בעלי הכנסה נמוכה המידע הוביל לירידה חדה בהערכת קצב האינפלציה העתידי ולעדכון מיידי של ההתנהלות הכלכלית, לרבות הקדמת רכישות וצמצום הפקדות לחיסכון. לעומת זאת, בקרב משקי בית מבוססים יותר השפעת המידע הייתה מצומצמת בהרבה: הערכת קצב האינפלציה העתידי כמעט שלא השתנתה, ודפוסי הצריכה נותרו יציבים. ממצא זה מדגיש כי הפגיעות של משפחות עניות ליוקר המחיה אינה מתמצה ברמות מחירים גבוהות יותר בלבד, אלא גם קשורה גם לרגישות להערכות לא ודאיות לגבי אינפלציה עתידית. במקום להמתין ולבחון את המציאות בפועל, משקי בית מוחלשים משנים את דפוסי הצריכה שלהם כבר על סמך ציפיות או הבטחות, לעיתים באופן שמחמיר עוד יותר את מצבם הכלכלי השברירי ממילא.

לא די בכך שהפגיעות הכלכלית של אוכלוסיות מוחלשות גבוהה יותר, מסתבר שגם הכלים שנועדו לרסן את האינפלציה פוגעים בהן בעוצמה. מחקר ישראלי עדכני שהתבסס על מאות אלפי נתוני משכנתאות וצריכה בכרטיסי אשראי מצא כי העלאות הריבית בשנים האחרונות השפיעו באופן בלתי פרופורציוני על משקי בית בעלי הכנסה נמוכה-בינונית עם משכנתאות ריבית משתנה (כספי ואח', 2024). בעוד שמשקי בית מבוססים כמעט שלא נדרשו לשנות את דפוסי הצריכה שלהם, משפחות מוחלשות נאלצו לקצץ בהוצאות באופן מיידי ומשמעותי. במצב כזה, העניים משלמים פעמיים: פעם אחת בקופה על עליות המחירים, ופעם נוספת דרך ההכבדה שיוצרת העלאת הריבית. כך הופך הכלי המוניטרי המרכזי להתמודדות עם אינפלציה למנגנון שמנציח אי-שוויון.

תנאי מחיה

18.8%

18.8% מנתמכי הסיוע נותקו מחשמל בשל חוסר יכולת כלכלית לשלם עבורו

65.7%

65.7% מהנתמכים נאלצו לוותר על תיקון ליקויים חמורים בביתם מסיבות כלכליות, פי 3 יותר מאשר האוכלוסייה הכללית (22.1%)

75.8%

75.8% מהנתמכים ציינו כי הם או ילדיהם התביישו או נמנעו מלארץ בביתם בשנה החולפת עקב תנאי הדיור והמצוקה הכלכלית

18.7%

18.7% בלבד מנתמכי הסיוע מציינים שיש להם ממ"ד בדירתם, בהשוואה ל-42.6% מהאוכלוסייה הכללית

15.7%

15.7% מהנתמכים מעריכים כי בשנה הקרובה הם ייאלצו לפנות את ביתם כי לא יוכלו לעמוד בתשלומי שכר הדירה או המשכנתה, פי 3 מהשיעור באוכלוסייה הכללית (5.3%)

63%

לכשני שלישים מהנתמכים (63%) שחותקן בביתם מת"מ לחשמל, קרה מספר פעמים שלא היה ברשותם מספיק כסף כדי להטעינו

דיוור

הבית אינו רק קורת גג פיזית. הוא מאפשר יציבות וביטחון, ומהווה את הבסיס ליכולת לנהל חיי משפחה וקהילה. אלא שעבור משפחות החיות בעוני, ובהן נתמכי הסיוע, מגבלות כלכליות הופכות את הבית למרחב פגיע, לעיתים שביר, ומציפות פערים עמוקים בהשוואה לאוכלוסייה הכללית.

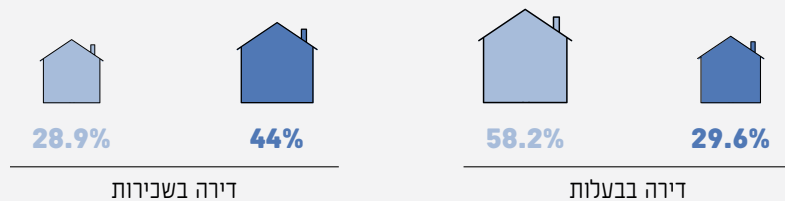
הבחירה בין מגורים בבעלות לבין מגורים בשכירות אינה רק החלטה כלכלית – היא משקפת את מידת היציבות והחוסן הכלכלי של משק הבית. בעוד שבעלות על דירה נתפסת כסמל לביטחון כלכלי, שכירות משקפת לעיתים קרובות פגיעות גבוהה יותר לתנודות כלכליות. ממציא מחקר איכותני מישראל מראים ששוק השכירות מאופיין בחוסר יציבות קיצוני ובתחושת איום מתמדת עבור משפחות עניות. שוכרי דירות במצבי עוני מתמודדים עם חשש תמידי מפינוי בשל החלטות חד-צדדיות של בעלי דירות או בשל אי-יכולת לעמוד בתשלומים. מעבר כפוי מדירה נתפס פעמים רבות כעקירה רגשית עמוקה, המערערת את היסודות האישיים והמשפחתיים. יתרה מכך, משפחות עניות

רבות נאלצות להעדיף את תשלום שכר הדירה על פני צרכים בסיסיים, כגון רכישת מזון, רק כדי לשמור על קורת גג. כך הופכת השכירות ממסגרת מגורים הנתפסת כגמישה, למציאות שברירית, בלתי יציבה ולעיתים אף מסוכנת לרווחה הפיזית והנפשית של הדיירים (רגב ורבינוביץ', 2022). ההשוואה בין נתמכי הסיוע לבין כלל הציבור ממחישה את עומק הפערים בהזדמנויות הדיור ובחוסן הכלכלי – בעוד ששיעור הדירות בבעלותם או בבעלות משפחתם של נתמכי הסיוע הוא 29.6%, בקרב האוכלוסייה הכללית השיעור כפול ועומד על 58.2%. בהתפלגות הדירות השכורות מתקבל דפוס הופכי, ו-44% מהנתמכים מתגוררים בשכירות, לעומת 28.9% מהאוכלוסייה הכללית.

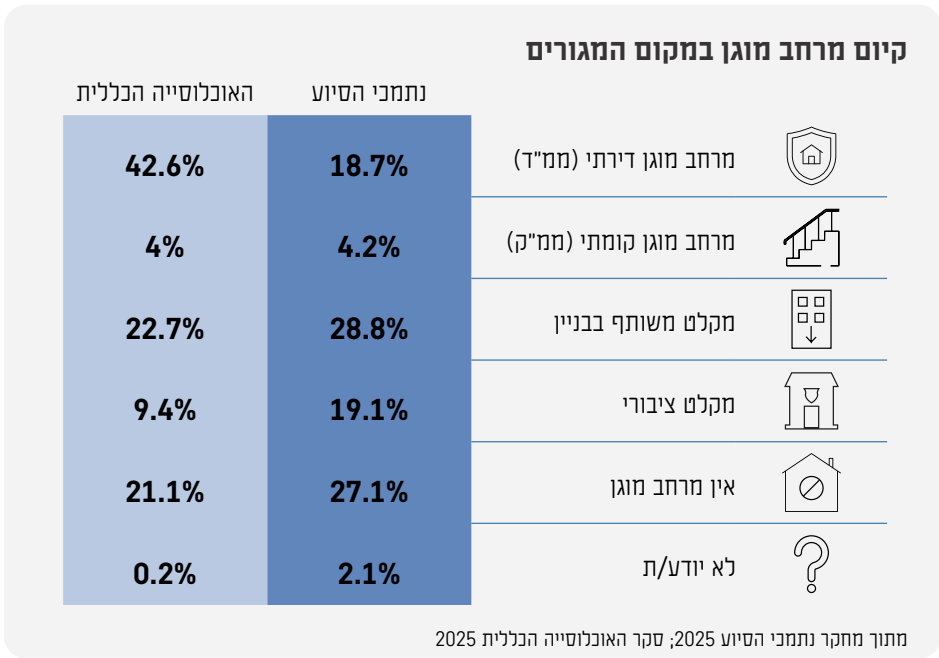
מעבר לסוגיית הבעלות מול השכירות, חלק מהאוכלוסייה נאלץ להסתפק בפתרונות דיור חלופיים. אחד מהם הוא הדיור הציבורי, שהוא מרכיב מהותי במתן דיור יציב וקבוע לאנשים המתמודדים עם עוני, שכן למרביתם יש קושי רב בהתמודדות עם שוק השכירות הפרטי. על אף קיומן של יוזמות ממשלתיות נקודתיות, מלאי הדיור הציבורי בישראל ממשיך להצטמצם. לפי הדו"ח העדכני של משרד

היכן את/ה מתגורר/ת?

■ נתמכי הסיוע ■ האוכלוסייה הכללית

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025

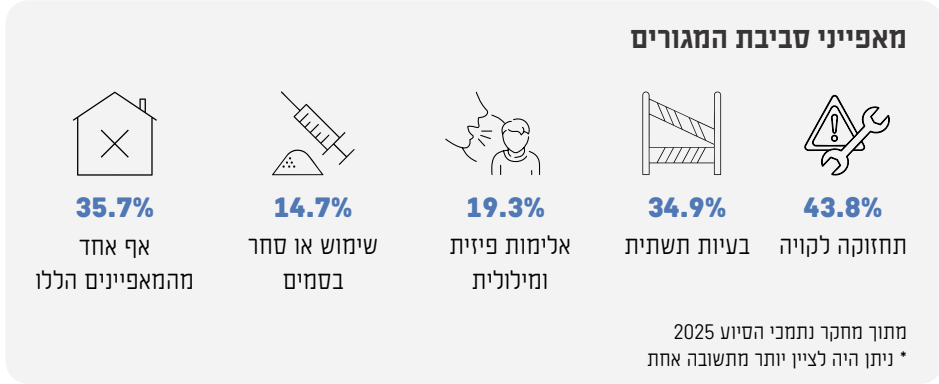

פרוץ המלחמה, אוכלוסיות רבות נאלצות להתמודד עם מחסור חמור במרחבים מוגנים ראויים ונגישים, ונותרות ללא הגנה בסיסית מול איום מתמשך על חייהן. הנתונים מלמדים שאוכלוסיות מוחלשות חשופות יותר לאיומי ביטחון ולסיכון ממשי בזמן חירום עקב פערי מיגון. למשל, אחוז הדירות הממוצע שיש בהן ממ"ד בשלושת עשיריני ההכנסה העליונים גבוה מזה שבשלושת העשירונים הנמוכים, ועומד על 64.7% לעומת 43.9% ביחס לדירות בבעלות, ועל 40% לעומת 22.5% ביחס לדירות בשכירות (הלמ"ס, 2025)¹. פערי המיגון בין נתמכי הסיוע לבין האוכלוסייה הכללית מחזקים את הקשר הישיר בין מעמד חברתי-כלכלי

יום-יומי - כשני שלישים (64.3%) מהם מדווחים על לפחות אחד מהבאים: מבנים ישנים ומוזנחים שאינם מתוחזקים כראוי, תשתיות בעייתיות (מדרכות שבורות, תאורה מועטה, מפגעי ביוב, לכלוך וכו'), אלימות פיזית או מילולית (צעקות, קללות, מכות וכו') ועוברי אורח שמשתמשים בסמים או שסוחרים בסמים. היבט חשוב נוסף בסביבת המגורים, בייחוד בהקשר הישראלי, הוא הנגישות למרחב מוגן בזמן אזעקה. המציאות הביטחונית מאז השבעה באוקטובר, על אלפי הרקטות, הפילים והכטב"מים ששוגרו לעבר מרכזי אוכלוסייה, ממחישה עד כמה נגישות למרחב מוגן קריטית ומצילת חיים. אלא שגם כעת, כשנתיים לאחר

הביטחון של המגורים עבור אוכלוסיות מוחלשות. לצד הדיר הצבורי, 10.6% מהנתמכים מתגוררים בדיר שאינו קבוע - אצל קרובי משפחה או חברים (6.9%), בבתי מחסה (2.3%), ואף ללא קורת גג (1.4%). היתר (1.9%) מתגוררים בבית אבות, בדיר מוגן, בדמי מפתח או בדיר מסוג אחר. מעבר לעצם קיומה של קורת גג, איכות הדיר נבחנת גם ביכולתו להעניק לדיירים נגישות פיזית וביטחון בסיסי, בהתאם לצורכיהם. היעדר מעלית בבנין, למשל, אינו רק עניין של נוחות. מדובר בפגיעה משמעותית בתפקוד היום-יומי ובאיכות החיים של אנשים הזקוקים לה כדי להגיע לפתח ביתם, עקב מגבלת נגישות. 30.8% מנתמכי הסיוע מדווחים כי אין מעלית במקום מגוריהם, אף על פי שקיומה נחוץ להם עקב קושי פיזי להשתמש במדרגות; ל-44.6% אומנם אין מעלית, אך גם אין להם צורך בה, וליתר (24.6%) יש מעלית בבנין המגורים. נוסף על כך, מאפייני סביבת המגורים, החל בתחזוקת התשתיות וכלה בתחזוקת הביטחון האישי ברחוב, משפיעים במישרין על רווחת הדיירים ועל איכות חייהם. הם משקפים את האתגרים ואת הסכנות שהדיירים נאלצים להתמודד איתם באופן

הבינוי והשיכון (2025), מספר הדירות המנוהלות על ידי שתי חברות הניהול הדומיננטיות ביותר בישראל, שאחראיות על 93.6% ממלאי נכסי הדיר הצבורי, עמידר ועמיקור, ירד מ-44,392 בשנת 2023 ל-44,155 בשנת 2024 - ירידה המשקפת את המשך מגמת השחיקה במלאי הקיים. כמו כן, בין 2022 ל-2024 מכרה המדינה 4,280 יחידות דיר לדיירים מתוקף חוק הדיר הצבורי, תשנ"ט-1998, אך רכשה רק 1,052 דירות חדשות. לפי הדו"ח, מתקיים פער מבני בין רכישת דירות לבין מכירתן - ההכנסות ממכירת דירה בהנחה משמעותית אינן מספיקות לרכישת דירה חדשה באזורי ביקוש, שם המחירים גבוהים באופן יחסי. בפועל, הדיר הצבורי הפך למשאב נדיר, ונתמכי הסיוע מוצאים את עצמם מול מערכת דיר ציבורי שמתכווצת משנה לשנה, עם זמינות נמוכה, פער מבני במימון והיעדר השקעה מספקת מצד המדינה. בעוד שכחמישית מהנתמכים (21.1%) מציינים כי הם זכאים לדיר ציבורי, רק 13.9% מהם מתגוררים בדיר ציבורי בפועל (44.5% מדווחים שאינם זכאים, ו-34.4% אינם יודעים אם הם זכאים). המצב מחדד את הצורך בפתרונות עומק שיבטיחו מלאי יציב ומתחדש של דירות ציבוריות, תוך מניעת שחיקה נוספת ברשת

1. מדי חוסן לאומי 2000-2023, הלמ"ס, 2025; נתוני 2022; ממוצע אחוז הדירות שיש בהן ממ"ד בעשירונים 1-3, 8-10.

האם בשנה האחרונה קרה שאתם או ילדכם נמנעתם/התביישתם להזמין משפחה, חברים או אורחים לביתכם בעקבות תנאי הדיור והמצוקה הכלכלית?

האוכלוסייה הכללית	נתמכי הסיוע	
5.8%	29.9%	לעיתים קרובות
12.5%	29.9%	לעיתים
12.2%	16%	לעיתים רחוקות
69.5%	24.2%	לא קרה כלל

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית : 2025

עוני אנרגטי

היכולת לחמם או לקרר את הבית, לשמור על רצף חשמל תקין וליהנות מתנאי מחיה נאותים בחורף ובקיץ היא חלק בלתי נפרד מזכות האדם לחיים בכבוד. אי-מימוש של הזכויות האלה משקף רובד נוסף של החיים בעוני – עוני אנרגטי, שחודר לכל פינה בבית, פשוטו כמשמעו, ומשפיע רבות על שגרת החיים היום-יומית. עוני אנרגטי מוגדר כחוסר יכולת של משק בית להבטיח אספקה רציפה ובטיחותית של אנרגיה לכלל הצרכים הבסיסיים שלו, ובהם תאורה, חימום וקירור, בישול, כביסה והפעלת מכשירי חשמל חיוניים, כגון מקרר או מטענים לסלפון הסלולרי (טשנר ושמירא, 2022). הקשיים האלה נובעים, בין היתר, מליקויים פיזיים בתשתיות, כגון חוסר בבידוד ובאיטום של דירות שמחייב שימוש תכוף יותר בחשמל, משימוש במכשירי חשמל ישנים ובזבזניים הגורמים לצריכת

הבית והופכת אותו למקור של מתח פיזי ונפשי. לא פעם התנאים האלה מעוררים תחושת בושה, ועלולים להוביל גם להימנעות מאירוח משפחה או חברים בשל מצב המגורים. כשלושה מתוך כל ארבעה נתמכי סיוע (75.8%) מציינים כי הם או ילדיהם חשו בושה או נמנעו מלארח בביתם בשנה החולפת עקב תנאי הדיור והמצוקה הכלכלית, לעומת 30.5% מהאוכלוסייה הכללית. הפער בולט במיוחד בקרב אלה שחשו בושה או נמנעו מכך לעיתים קרובות – פי 5.2 בקרב הנתמכים ביחס לאוכלוסייה הכללית (29.9% מול 5.8%, בהתאמה). לכל אלה מתווסף החשש המתמשך מפניו בשל חובות שכירות או משכנתה, שמעצים את תחושת חוסר הוודאות וחוסר הביטחון בדיור. 15.7% מהנתמכים מעריכים כי בשנה הקרובה הם יאלצו לפנות את ביתם כי לא יוכלו לעמוד בתשלומי שכר הדירה או המשכנתה, ושיעור זה גבוה פי 3 מהשיעור באוכלוסייה הכללית (5.3%).

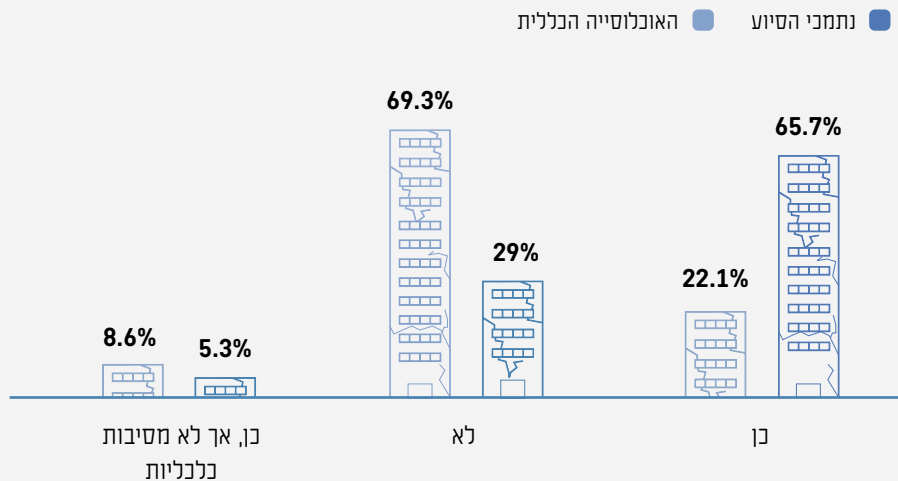
אתגרי הדיור, ומרחיבה אותם להיבטים יום-יומיים נוספים הנובעים מקשיים כלכליים. כשני שלישים מנתמכי הסיוע (65.7%) נאלצו לוותר על תיקון ליקויים חמורים בביתם (כגון: תקלות במערכת החשמל, דליפה מהגג, חלונות שבורים, פיצוץ או דליפה בצנרת המים/ביוב, רטיבות, עובש) מסיבות כלכליות, פי 3 יותר בהשוואה לשיעור הוויתור באוכלוסייה הכללית (22.1%).

דיור שאינו מתוחזק כראוי עלול להפוך למוקד של מצוקה נוספת – ליקויים מתמשכים כמו דליפות, רטיבות ועובש, תקלות חשמל או חלונות שבורים, פוגעים באיכות החיים ומסכנים את בריאות ובטיחות בני הבית. ויתור על תיקון ליקויים חמורים מסיבות כלכליות מעיד עד כמה מצוקה כלכלית חודרת לקירות

לבין רמת ההגנה הפיזית העומדת לרשות משקי הבית. 18.7% בלבד מנתמכי הסיוע מציינים שיש להם ממ"ד בדירתם, בהשוואה ל-42.6% מהאוכלוסייה הכללית. זאת ועוד, נראה שנתמכי הסיוע מסתמכים בשיעור גבוה יותר על מקלטים ציבוריים, בהשוואה לאוכלוסייה הכללית (19.1% לעומת 9.4%). עם זאת, קיומו של מרחב מוגן אינו מספיק אם בהישמע אזעקה אין יכולת להגיע אליו בזמן הנדרש. 41.2% מנתמכי הסיוע שדיווחו על קיום מרחב מוגן במקום מגוריהם מציינים שהם לא תמיד מספיקים להגיע אליו בזמן הנדרש, יותר מפי 2 מהדיווח באוכלוסייה הכללית (18.5%).

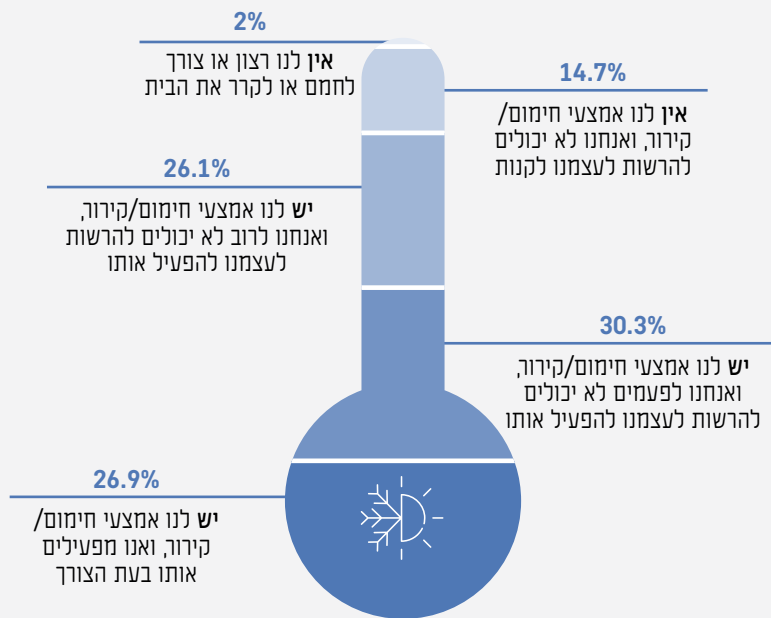
מעבר למאפייני מקום המגורים וסביבת המגורים, המצוקה הכלכלית של נתמכי הסיוע מעצימה את

האם בשנה האחרונה נאלצתם לוותר על תיקון ליקויים חמורים במקום מגוריכם לאורך זמן מסיבות כלכליות?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025
* בניכוי משיבים שדיווחו על ליקויים שתוקנו על ידי בעל הדירה או חברת אחזקה

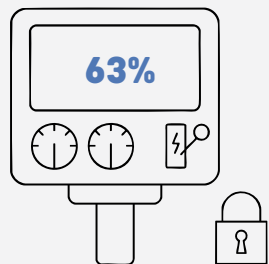
ויתור על חימום או קירור הבית בשל קושי כלכלי

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

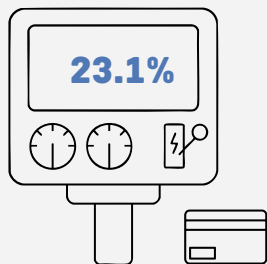
האם היו פעמים שלא היה לכם מספיק כסף כדי להטעין את המונה?

(אחוז המשיבים "כן", מתוך אלה שציינו שמותקן בביתם מת"מ)

האם מותקן בביתכם מונה תשלום מראש לחשמל (מת"מ)?

(אחוז המשיבים "כן")

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

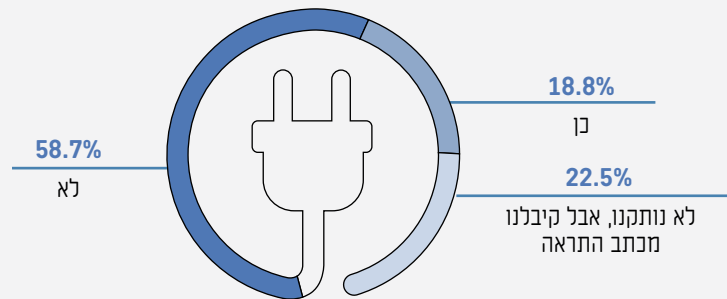
מחברת החשמל נוסף על כך, 71.1% מהנתמכים מעידים שאין להם יכולת כלכלית לרכוש אמצעים לוויסות הטמפרטורה בביתם, או שיש להם אמצעים כאלה, אך לפעמים ואף בדרך כלל הם אינם מפעילים אותם משיקולים כלכליים.

במקרים שהצרכן מתקשה לשלם את חשבונות החשמל, חברת החשמל עשויה להציע חיבור למונה תשלום מראש (מת"מ). באמצעות המונה הזה הלקוח משלם מראש סכום מוגדר, מה שמאפשר לו לשלם בהוצאה על חשמל עבור לקוחות שיש להם חוב לחברה, כ-20% מהתשלום בכל הטענה מופנה להחזר החוב. ל-23.1% מנתמכי הסיוע מותקן מת"מ בבית, וכשני שלישים (63%) מתוכם מעידים שהיו פעמים שלא היה ברשותם מספיק כסף כדי להטעין את המונה. אף על פי שצרכנים בעלי מגבלה בריאותית או כלכלית מוחזרים מניתוק או מהחזרי חוב כפויים, גם עבור הלקוחות האלה עלול להיווצר מצב של "ניתוק עצמי", כאשר הם אינם מסוגלים או אינם רוצים לטעון מחדש את המונה. בשל כך, חיבור למת"מ עשוי להיחשב כמאפיין נוסף של עוני אנרגטי.

חשמל גבוהה, וכן מעלייה במחירי החשמל, שמגבירה את העול הכלכלי על משקי בית. נוסף על כך, תופעות העוני האנרגטי מחריפה על רקע משבר האקלים, שגורם לעלייה בדרישה לחשמל בשל התרבות אירועי מזג אוויר קיצוניים, ומתחזק הצורך לשמור על סביבת המגורים מוגנת מפגעי מזג האוויר ולהשתמש בה באנרגיה באופן יעיל (אדלר, 2024). מטבע הדברים, מכלול הגורמים הללו משפיע לרעה בייחוד על משקי בית של אוכלוסיות מוחלשות, שמראש נמצאים בפגיעות חברתית-כלכלית גבוהה.

אחד מהסממנים הבולטים ביותר של עוני אנרגטי מתבטא בקושי לשלם את חשבון החשמל ובניתוקים עקב אי-תשלום חובות. במקרים מסוימים משקי בית נאלצים לצמצם את צריכת החשמל עד כדי פגיעה ברווחתם, או לבחור בין תשלום חשבון החשמל לבין רכישת מזון ותרופות. 18.8% מנתמכי הסיוע מציינים כי במהלך השנה האחרונה הם נותקו מחשמל בשל חוסר יכולת כלכלית לשלם עבורו, ולצידם, 22.5% מהנתמכים אומנם לא נותקו, אך קיבלו מכתב התראה

האם בשנה האחרונה נותקתם מהחשמל כי לא הצלחתם לשלם את החשבונות?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

כשהטיות חשיבה מקבעות עוני אנרגטי

עוני אנרגטי אינו נובע רק ממחסור בכסף או מתשתיות ירודות, אלא גם מהאופן שמשפחות מקבלות החלטות בזמן מחסור מתמשך. למשל, משק בית עני עשוי לבחור בתנור חימום חשמלי זול אך בזבזני, מפני שזה הפתרון המיידי שנגיש לו, גם אם הדבר מוביל לניפוח חשבונות חשמל מדובר בביטוי מובהק של "הטיית ההווה" – הנטייה להעדיף פתרונות מיידיים וזולים, גם אם בטווח הארוך הם מזיקים או יקרים יותר. במסגרת מחקר שבחן כיצד הטיית ההווה משפיעה על החלטות משקי בית להשקיע בהתייעלות אנרגטית (רכישת מוצרי חשמל חסכוניים, כגון תנורי חימום, דוד חשמלי, מכונת כביסה וכו'), נתנו למשתתפים אפשרות לבחור בין התקנת מוצרים שיניבו חיסכון קטן באנרגיה באופן מיידי, לבין התקנה של מוצרים שיביאו חיסכון גדול יותר, אך שההשפעה הכלכלית שלהם תורגש רק בטווח הארוך (Lin & Jia, 2023). מהממצאים עולה כי השפעתה של הטיית ההווה על תת-השקעה ביעילות אנרגטית הייתה חזקה במיוחד במשקי בית בעלי הכנסה נמוכה, כלומר הם נטו לבחור יותר באופציית החיסכון המצומצם והמיידי על פני חיסכון עתידי גדול, הגם שהאחרון כדאי יותר מבחינה כלכלית.

הקושי להשקיע בטכנולוגיות חסכוניות אינו נובע רק מהעדפה של ההווה על פני העתיד, אלא גם מביטוי מובהק של "הטיית הסטטוס קוו" – הנטייה להיצמד למוכר ולהימנע משינוי, גם כשברור שהחלופה עדיפה. במחקר שבחן את החלטותיהם של משקי בית לגבי צעדי התייעלות אנרגטית (בידוד, שדרוג מערכות חימום והחלפת מכשירי חשמל), נמצא כי משפחות עניות ופגיעות יותר לעוני אנרגטי נטו להימנע מהשקעות שהבטיחו חיסכון משמעותי בחשבונות האנרגיה (Kaliampakou et al., 2021). העלות הראשונית נתפסה כמכשול בלתי עביר עבור אותן המשפחות, והסיכון הכלכלי הכרוך בשינוי גבר על הפוטנציאל לחיסכון עתידי. כך, במקום לפרוץ את מעגל המחסור, הטיית הסטטוס קוו מקבעת אותו – המשפחות נשארות עם מה שהן מכירות, גם במחיר של הוצאות גבוהות ופגיעה באיכות החיים.

חשוב להדגיש שההטיות האלה אינן בבחינת טעויות של אוכלוסיות עניות, אלא תוצאה ישירה של חיים במציאות של מחסור מתמשך. כאשר כל החלטה מלווה בלחץ ובאי-ודאות לגבי יום המחר, הבחירה במיידי והמוכר נעשית כמעט בלתי נמנעת. מכאן, שעוני אנרגטי אינו אתגר שניתן לפתור רק באמצעות תוספת כספית או שיפורי תשתית, אלא הוא דורש גם עיצוב חכם של הפתרונות עצמם בהתאם לאופן קבלת ההחלטות בעת מחסור. מחקרים מצביעים שכאשר התייעלות אנרגטית ניתנה כסטנדרט בדיור ציבורי, משפחות עניות שיפרו משמעותית את תנאי מחייתן (Heyman et al., 2005). ניסוי נוסף הראה כי משקי בית בעלי הכנסה נמוכה הסכימו לאמץ טכנולוגיות חסכוניות רק כאשר העלות הראשונית סובסדה במלואה, וההצעה הוצגה באופן שהתחשב במגבלות ובחששות הכלכליים שלהם (Chlond et al., 2024). הממצאים האלה ממחישים שמדיניות יעילה צריכה לשלב משאבים חומריים עם כלים התנהגותיים, וכך לאפשר למשפחות בעוני לא רק לשרוד בהווה, אלא גם לשפר את עתידן.

אי-ביטחון תזונתי

אי-ביטחון תזונתי

84.4%

ל-84.4% מהנתמכים קרה שהמזון שקנו לא הספיק, ולא היה להם כסף לקנות מזון נוסף

867,256

867,256 (26.9%) משפחות ו-1,182,375 ילדים (37.5%) חיים באי-ביטחון תזונתי בישראל

2,536 ₪

ההוצאה הממוצעת על מזון בקרב הנתמכים עומדת על 2,536 ₪ ומהווה 38.5% מהכנסתם הממוצעת נטו (6,593 ₪)

47%

קרוב למחצית מההורים הנתמכים (47%) נאלצו לוותר על רכישת תמ"ל או לתת לילדיהם פחות מהכמות המומלצת בעקבות מצבם הכלכלי

70.5%

70.5% מהנתמכים מציינים שהם יודעים היטב מה נחשב למזון בריא, אך רק 24.3% מתוכם צורכים אותו בפועל בעקבות

76.9%

76.9% מנתמכי הסיוע מציינים כי הוצאתם החודשית על מזון גדלה במהלך השנה האחרונה

אי-ביטחון תזונתי בישראל

אי-ביטחון תזונתי מוגדר כהיעדר גישה סדירה למזון בטוח ומזין, הדרוש לצמיחה, להתפתחות תקינה ולחיים פעילים ובריאים (ארגון המזון והחקלאות של האו"ם, 2008). בישראל התופעה הזו מהווה אתגר משמעותי, עם שיעורים גבוהים ביחס למדינות מפותחות אחרות. מדידת הביטחון התזונתי מבוססת על שאלון (U.S. Household Food Security Survey Module) שפיתח משרד החקלאות האמריקאי (USDA) ומשמש את המוסד לביטוח לאומי בישראל וכן מוסדות במדינות מפותחות נוספות. השאלון כולל 18 שאלות מתקפות הנוגעות להתנהגויות ולחוויות הקשורות לסיפוק צורכי התזונה במשק הביתי. באמצעות המדד ניתן לסווג את משקי הבית לשלוש רמות של ביטחון תזונתי:

1. ביטחון תזונתי = היעדר מחסור

משקי בית המאופיינים בנגישות למזון מגוון ואיכותי בכמות הנדרשת. USDA נוהג לחלק קטגוריה זו לשתי רמות: א. ביטחון תזונתי גבוה; ב. ביטחון תזונתי גבולי/סביר. משקי בית ברמה השנייה נתקלו לעיתים בבעיות או חשו חרדה לגבי גישה למזון הולם, אך האיכות, המגוון והכמות של המזון לא הופחתו באופן משמעותי. בדו"ח זה נכללות שתי הקטגוריות האלה בקטגוריה 'ביטחון תזונתי'.

2. אי-ביטחון תזונתי מתון = מחסור

משקי בית שנאלצו לערוך התאמות מבחינת האיכות והמגוון הרצויים, אך כמות המזון הנצרך ודפוסי האכילה לא נפגעו באופן מהותי. קטגוריה זו מכונה ב-USDA 'ביטחון תזונתי נמוך'.

3. אי-ביטחון תזונתי חמור = מחסור חמור

משקי בית שדפוסי האכילה של לפחות אחד מבני הבית בהם שובשו, וכמות המזון צומצמה בשל חוסר כסף ומשאבים. קטגוריה זו מכונה ב-USDA 'ביטחון תזונתי נמוך מאוד'.

867,256² (26.9%) משפחות חיות באי-ביטחון

תזונתי, יותר מרבע מהמשפחות בישראל מתוכן

351,416 (10.9%) חיות באי-ביטחון תזונתי חמור.

כמו כן, 1,182,375 ילדים³ (37.5%) נמצאים

באי-ביטחון תזונתי, מתוכם 444,573 (14.1%)

באי-ביטחון תזונתי חמור. בסך הכול, 2,805,861

נפשות חיות באי-ביטחון תזונתי בשנת 2025.

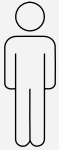
בהשוואה לבדיקה האחרונה שנעשתה בארגון לתת באוגוסט 2024, ניכרת החמרה מדאיגה במצב אי-הביטחון התזונתי בישראל השינויים ביחס לשנה שעברה מתאפיינים בגידול משמעותי בשיעורי אי-הביטחון תזונתי המתון. העלייה ניכרת במיוחד במספר הנפשות והילדים שנפגעו ונובעת מכניסה של משקי בית חדשים למעגל המחסור, לאחר שנתיים של מלחמה והימשכות מגמת העלייה ביוקר המחיה בישראל.

1. ממצאי הדו"ח מבוססים על מדד USDA המקוצר שכולל 6 פריטים.

2. מספר המשפחות, הנפשות והילדים חושב על פי גודל האוכלוסייה (המעוגל מנתוני אי-הביטחון התזונתי) שפרסם המוסד לביטוח לאומי במסגרת סקר ביטחון תזונתי 2021: מהלך הסקר והממצאים העיקריים, ינואר 2023. המספרים המוצגים מעוגלים לשש נוחות ההצגה.

3. יחידת המדידה של הסקר היא משפחות.

אי-ביטחון תזונתי בישראל 2025

משפחות	נפשות	ילדים
		
10.9%	12%	14.1%
מחסור חמור	1,048,920	444,573
16%	20.1%	23.4%
מחסור	1,756,941	737,802
26.9%	32.1%	37.5%
סך הכול אי-ביטחון תזונתי	2,805,861	1,182,375

מתוך דו"ח ביטחון תזונתי 2025

הביטחון התזונתי של הנתמכים

כסף כדי לאכול ארוחות מאוזנות רוב הזמן (33.7%) או לפעמים (50.9%). לשם השוואה, שיעור המשיבים מהאוכלוסייה הכללית שמעידים שהאוכל שקנו לא הספיק, ושילוב לא נותר להם כסף לקניית מזון (6.5%), או שילוב לא היה להם די כסף כדי לאכול ארוחות מאוזנות (7.4%), קטן פי 5 ופי 4.6, בהתאמה, מזה שדווח אצל הנתמכים. כמו כן, יותר ממחצית נתמכי הסיוע (58.8%) נאלצו לצמצם את גודל הארוחות או דילגו על ארוחות בשל המצוקה הכלכלית - פי 3.2 יותר משיעור המדווחים על כך באוכלוסייה הכללית (18.2%). רוב הנתמכים שצמצמו את צריכת המזון או דילגו על ארוחות מדווחים כי אין מדובר באירוע בודד, אלא בבזה שהתרחש לפחות מספר חודשים

אי-ביטחון תזונתי הוא אחד הסממנים המוחשיים והכואבים ביותר למציאות של חיים בעוני. אוכלוסיות עניות ומוחלשות ניצבות בפני אתגר מתמשך בכל הנוגע לסיפוק הצורך הכה בסיסי במזון, ונאלצות להתמודד עם מחסור כלכלי שמגביל את יכולתן לרכוש מזון בכמות ובאיכות הרצויות עבורם ועבור בני משפחתם, והדבר משתקף גם במציאות חייהם של נתמכי הסיוע במהלך השנה האחרונה. 84.4% מהם מדווחים שבמהלך השנה האחרונה לא יכלו לרכוש מספיק אוכל רוב הזמן (32.8%) או מדי פעם (51.6%), ו-84.6% מעידים שלא היה להם מספיק

הימים הראשונים" (מההיריון ועד גיל שנתיים) היא חלון קריטי להתפתחות המוח, מערכת החיסון והבריאות הכללית. מחקרים מראים כי חוויות של אי-ביטחון תזונתי בתקופה זו קשורות לפגיעה בגדילה ולעלייה בתחלואה ובהפרעות קוגניטיביות ונפשיות - השלכות שעלולות ללוות את הילד גם בברכות (Rosen et al., 2023). מחירן הגבוה של תרבות מזון לתינוקות (תמ"ל) מאלץ הורים רבים לתינוקות ולפעוטות שמתמודדים עם עוני ומצוקה כלכלית, לחשוב פעמיים לפני רכישת המוצר הכה בסיסי הזה, שנחשב קריטי בחודשי החיים הראשונים של ילדיהם במקרה שהאם אינה מיניקה. קרוב למחצית מההורים נתמכי הסיוע (47%) מעידים כי נאלצו לוותר על רכישת תמ"ל או לתת פחות מהכמות המומלצת (למהול במים או לדלג על ארוחות) עבור ילדיהם בעקבות מצבם הכלכלי. הפגיעה בביטחון התזונתי של ילדי הנתמכים אינה מוגבלת לגיל הרך, וניכרת גם בגילים מתקדמים יותר - שיעור דומה של נתמכים (46.8%) מדווחים שבשנה האחרונה ילדיהם צמצמו

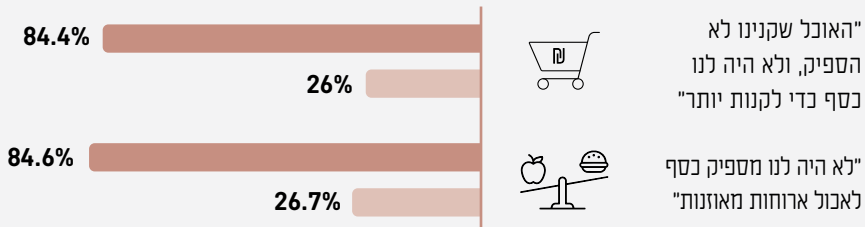
במהלך השנה החולפת: הדבר קרה ל-46.8% כמעט כל חודש, ולשיעור דומה (46.7%) באופן ספורדי בחלק מחדשי השנה. היתר (6.5%) מדווחים כי נאלצו לצמצם את צריכת המזון רק בחודש אחד או בחודשיים לכל היותר. נוסף על כך, קרוב לשני שלישים (62.7%) אכלו פחות ממה שרצו בשל מחסור בכסף, לעומת פחות מחמישית באוכלוסייה הכללית (18.3%). חמור מכך, 42.5% מהנתמכים הגיעו לכדי תחושת רעב - פי 4.5 יותר מהשיעור הכללי באוכלוסייה (9.5%). הפערים האלה ממחישים את ההשפעה המיידית של מצוקה כלכלית על איכות החיים ואת הקושי לשמור על תזונה מספקת ומאוזנת במצב זה.

ילדים ובני נוער רגישים במיוחד להשפעות של אי-ביטחון תזונתי, משום שהם מצויים בעיצומה של תקופת גדילה והתפתחות פיזיולוגית, קוגניטיבית וחברתית. על כן, חסכים תזונתיים בשלב זה עלולים להוביל להשלכות רחבות-היקף על בריאותם הפיזית והנפשית, על תפקודם הלימודי ועל השתלבותם החברתית. בקרב פעוטות ותינוקות, תקופת "אלף

היגדים מאפיינים למחסור התזונתי במשקי הבית

(אחוז המשיבים "לרוב נכון" / "לפעמים נכון")

נתמכי הסיוע האוכלוסייה הכללית

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; דו"ח ביטחון תזונתי 2025
* בניכוי משיבים שסירבו לענות על השאלה

האם הילדים בביתך צמצמו את גודל הארוחות או דילגו על ארוחות מחוסר כסף לקנות מזון בשנה האחרונה?

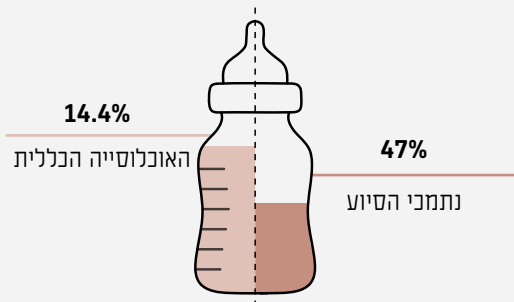
(אחוז המשיבים "כן")

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025
* בניכוי משיבים שסירבו לענות על השאלה

האם בעקבות מצבך הכלכלי נאלצת לוותר על רכישת תחליפי חלב אם עבור ילדיך או לתת פחות מהכמות המומלצת?

(אחוז המשיבים "כן")

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025
* בניכוי משיבים שענו "לא רלוונטי"

אילוצי עלות וזמינות. משקי בית נתמכי הסיוע, המונים בממוצע 3.9 נפשות, מוציאים בממוצע 2,536 ש"ח בחודש על מזון, בעוד שהעלות המינימלית הנדרשת לתזונה בריאה ומאוזנת על פי ההמלצות הרשמיות עבור משק בית עם 4 נפשות עומדת על 3,747 ש"ח. הפער החודשי המסתמן בין ההוצאה בפועל לבין ההוצאה הנדרשת (1,211 ש"ח) מצביע על הקושי

תזונה בריאה באי-ביטחון תזונתי

תזונה בריאה מהווה תנאי יסוד לשמירה על בריאות הגוף והנפש, אך מציאות של מחסור כלכלי שמאלצת חיים באי-ביטחון תזונתי, מסכנת את האפשרות להגיע לכך. גם כאשר קיימת הבנה מהי תזונה נכונה, יישומה בפועל מוגבל בשל הצורך לאזן בין שיקולי בריאות לבין

4. הרחבה על עלות מזון מינימלית ניתן למצוא בפרק "עלות המחיה בישראל".

המצוקה הכלכלית במשפחות שסובלות מאי-ביטחון תזונתי מתורגמת ללחץ רגשי גבוה אצל ההורים, שבתורו מעלה את הסיכון לבעיות התנהגותיות אצל ילדיהם (Chen & Yeung, 2024). הבנת שני הנתיבים עשויה לסייע בעיצוב התערבויות מתאימות, שמיועדות לא רק לשפר את התזונה, אלא גם להקל על הלחץ המשפחתי ולשמר סביבה תומכת ברמה הרגשית.

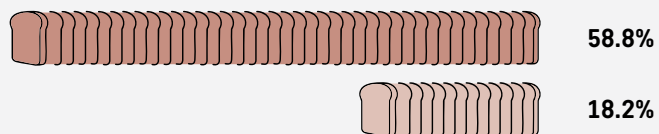
ארוחות או דילגו עליהן משום שלא היה להם כסף לרכוש מזון עבורם. מדובר בשיעורים גבוהים ביותר מפי 3 בהשוואה לשיעורי הדיווח באוכלוסייה הכללית (14.6%-14.4%, בהתאמה). עדויות מחקריות מצביעות על שני נתיבי השפעה עיקריים שדרכם אי-ביטחון תזונתי פוגע בילדים: נתיב פיזיולוגי ישיר, שמתבטא באופן שתזונה לקויה פוגעת בבריאותם הפיזית והנפשית; נתיב רגשי עקיף, שמתאר כיצד

השלכות המחסור הכספי לרכישת מזון בשנה האחרונה

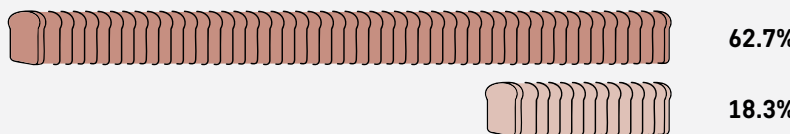
(אחוז המשיבים "כן")

נתמכי הסיוע האוכלוסייה הכללית

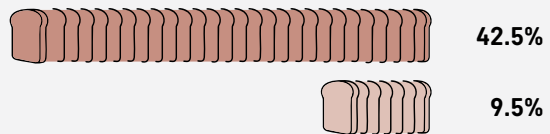
את/ה או מבוגרים אחרים בבית צמצמת/ם את גודל הארוחות או דילגת/ם על ארוחות

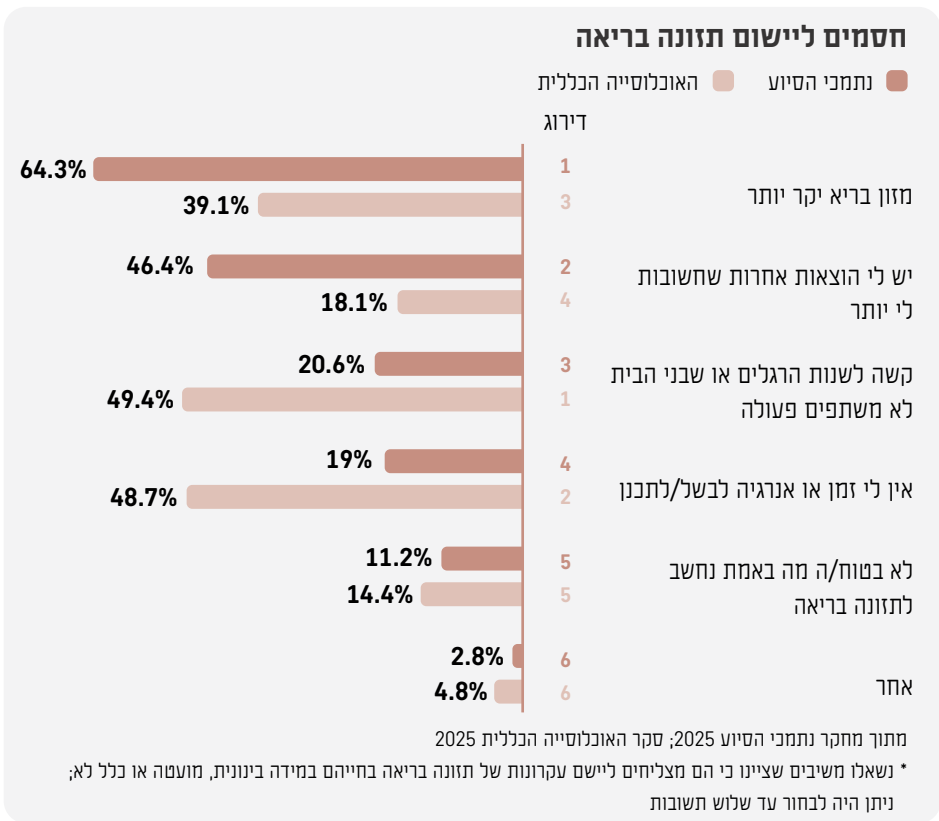
אכלת/ם פחות ממה שרצית/ם

את/ה או מבוגרים אחרים בבית הייתם רעבים ולא אכלת/ם

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; דו"ח ביטחון תזונתי 2025
* בניכוי משיבים שסירבו לענות על השאלה

(יוקר המזון הבריא והעדפה להוצאות אחרות חשובות יותר, 64.3% ו-46.4% בהתאמה), בקרב האוכלוסייה הכללית הקשיים השכיחים ביותר קשורים יותר לדפוסי התנהגות (קושי בשינוי הרגלים וחוסר זמן או אנרגיה, 49.4% ו-48.7% בהתאמה).

סיוע במזון

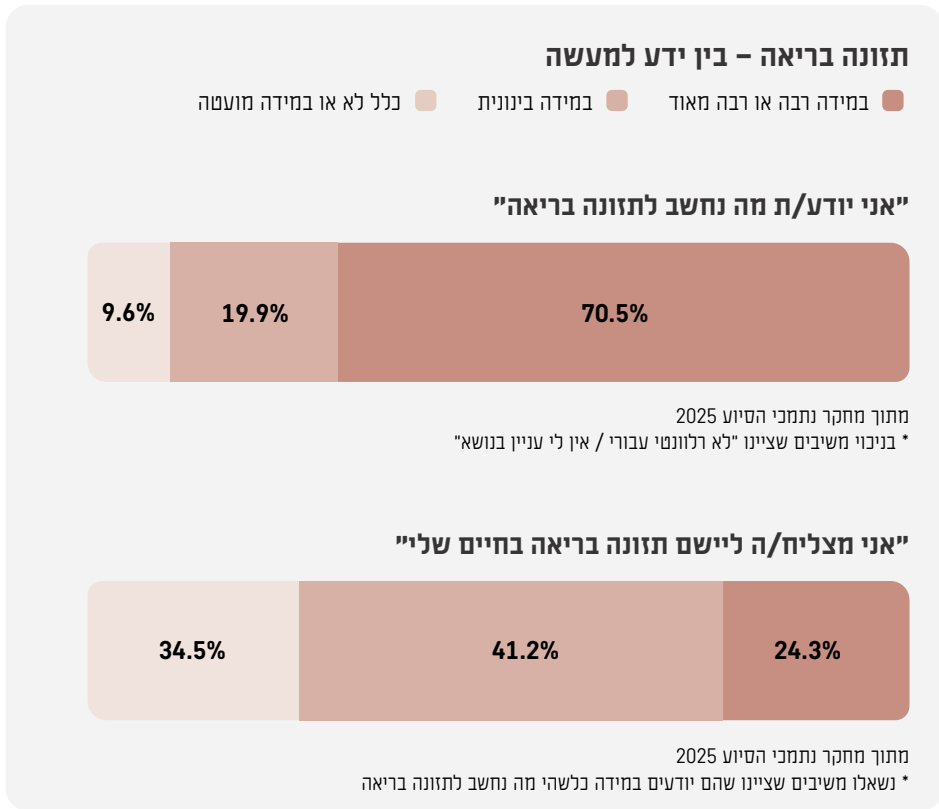
ההוצאה החודשית הממוצעת של נתמכי הסיוע על מזון (2,536 ש"ח) מהווה 38.5% מהכנסתם הממוצעת נטו (6,593 ש"ח). מניתוח השינויים במדדי מחירי

המדד לידע על אודות תזונה בריאה מתבסס על תחושת המשיבים עצמם, ונשאל ברמה כללית בלבד, מבלי לבדוק בפועל את מידת הידע ביחס להנחיות התזונה הרשמיות ולמזונות הנחשבים בריאים לפי סטנדרטים מקובלים.

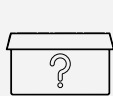
הממצאים מדגישים את האתגרים המרכזיים שיש להתמודד עימם כדי ליישם את עקרונות התזונה הבריאה, ומצביעים גם על הבדלים בסוג האתגרים כתלות באוכלוסייה הנבדקת. בעוד שהקשיים העיקריים של נתמכי סיוע שדיווחו על קושי בינוני ומעלה ביישום עקרונות של תזונה בריאה קשורים ליכולת כלכלית

המודעות לתזונה בריאה בקרב הנתמכים דומה לרמה באוכלוסייה הכללית. 70.5% מהנתמכים מדווחים שהם יודעים מה נחשב למזון בריא במידה רבה או רבה מאוד, בהשוואה ל-75.6% בקרב האוכלוסייה הכללית. אך אף על פי שקיימת מודעות גבוהה יחסית לתזונה בריאה, נראה שיישומה בפועל נתקל בקשיים בקרב כלל הציבור, וביתר שאת בקרב נתמכי הסיוע. מתוך כל ארבעה נתמכים שמדווחים על ידע כלשהו בנוגע לתזונה בריאה, רק נתמך אחד מציין שהוא מצליח לצרוך מזון בריא בחייו במידה רבה או רבה מאוד (24.3%), בהשוואה ל-39.7% בקרב משיבים מהאוכלוסייה הכללית. עם זאת, יש לציין כי

שהמשפחות הנתמכות נתקלות בו ברצותן לרכוש מזון בריא, דבר שחושף אותן לפגיעות תזונתיות ובריאותיות. ידע על אודות תזונה בריאה והבנת המשמעות שלה הם צעד ראשון והכרחי לקראת אימוץ אורח חיים בריא מבחינה תזונתית. אולם כאשר הבחירות התזונתיות מוכתבות לא פעם בעיקר משיקולי מחיר, מנגישות ומהרגלים – הפן הבריאותי נדחק הצידה, ונוצר פער בין ידע תיאורטי להתנהלות בפועל בדיקת מידת ההבנה של המשיבים ביחס לתזונה בריאה, תוך התייחסות להמלצות כדוגמת צריכת ירקות ופירות, הפחתת מזון מעובד ושילוב דגנים מלאים וקטניות, מעלה כי רמת

באיזו דרך סל המזון שאתה מקבל מהעמותה מסייע לך?

8.7%

אחר

19.3%

רכישת בגדים,
ריהוט או מוצרים
לבית

36.7%

תשלום על
תרופות וטיפולים
רפואיים

40.9%

תשלום שכר דירה,
חשבונות או החזר
חובות

62.1%

רכישת מזון
נוסף

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025
* ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת

מממש את ייעודו ככלי להפחתת אי-ביטחון תזונתי באמצעות הגברת הנגישות למזון. מלבד האפשרות לרכוש מזון נוסף, הסיוע גם מפחית את הנטל הכלכלי הכרוך בהוצאות על מזון, וכך מסייע לנתמכים להפנות משאבים כספיים לצרכים דחופים אחרים, כגון תשלום שכר דירה, חשבונות או החזר חובות (40.9%), רכישת תרופות וטיפולים רפואיים (36.7%), ביגוד, ריהוט ומוצרים לבית (19.3%) ולצרכים נוספים אחרים, כמו רכישת מוצרי ניקיון והיגיינה, תשלום עבור חוגים לילדים ועוד (8.7%). הנתונים האלה מדגישים את ההשפעה הרחבה של הסיוע במזון, וכן את תפקידו ככלי רב-ממדי התומך ברווחת המשפחות תוך שמירה על כבודן. בעוד שכלל הנתמכים מקבלים סיוע מעמותות המזון, רק מעט יותר משליש מתוכם (37.3%) מציינים כי קיבלו סיוע במזון מצד גורמים ממשלתיים במהלך השנה האחרונה. 23.7% נעזרו בכרטיס נטען לרכישת מזון ומוצרים חיוניים מטעם משרד הפנים, ו-15.8% קיבלו סיוע מטעם המיזם הלאומי לביטחון תזונתי של משרד הרווחה. חלק מהם נעזרו בשניהם יחד כמקורות סיוע נוספים מלבד הסיוע מהעמותות.

בסיס (29.2% לעומת 11.6%) וקיצוץ בהוצאות אחרות (26.9% לעומת 12.4%). הממצאים לעיל מדגישים את התלות בסיוע, את ההשפעה על היכולת לדאוג לצרכים הבסיסיים הדרושים לקיום, ואת הוויתורים שאוכלוסיות מוחלשות נאלצות לבצע.

סיוע במזון מהווה רשת ביטחון חיונית עבור אוכלוסיות החוות אי-ביטחון תזונתי, בייחוד בעיתות של עליית מחירים ומשברים כלכליים. כרבע מהנתמכים (24.3%) החלו להזדקק לסיוע במזון במהלך השנתיים האחרונות. לצידם, יותר ממחצית מהנתמכים (51.1%) נזקקים לסיוע במזון במשך חמש שנים או יותר. עבורם הצורך בסיוע משקף מצב כרוני של אי-ביטחון תזונתי, שניתן לייחסו להשפעות אירועים משמעותיים, כמו משבר הקורונה והמצב הביטחוני לאחר השבעה באוקטובר, וכן לעליית מחירי המזון והצריכה כחלק מהמגמה הכללית של התפתחות יוקר המחיה בישראל.

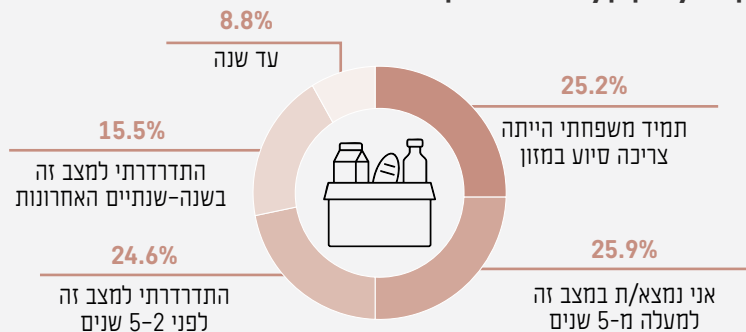
סל המזון שמחולק לנתמכים על ידי עמותות הסיוע המקומית, מסייע ל-62.1% מהם לפנות כסף לרכישת מזון נוסף הדרוש להם ולמשפחתם, ובכך למעשה

עליהם באופן משמעותי, אל מול 78.3% מהאוכלוסייה הכללית שמעידים על כך. עליית המחירים גורמת להתאמות כואבות במשקי הבית, שמשקפות הבדלים כמותיים ואיכותיים באסטרטגיות ההתמודדות בין אוכלוסיות מרקע חברתי-כלכלי שונה, כגון ויתור על מוצרים או קיצוץ בהוצאות אחרות. מהממצאים עולה כי נתמכי הסיוע נאלצו לנקוט בממוצע 2.5 דרכי פעולה בעקבות השפעות העלייה במחירי המזון במהלך השנה החולפת, לעומת 1.8 בממוצע בקרב משיבים מהאוכלוסייה הכללית. בין ההשלכות הבולטות של עליית המחירים ניתן למנות מעבר לקניית מוצרים זולים יותר (50% מהנתמכים ו-52.8% מהאוכלוסייה הכללית), ויתור על קניית מוצרים לא חיוניים (48.4% מהנתמכים ו-45.2% באוכלוסייה הכללית), ותכנון זהיר ומחושב יותר של קניות (46.8% מהנתמכים ו-49.8% מהאוכלוסייה הכללית). לצד הדמיון בשכיחות דרכי הפעולה הללו בין הנתמכים לבין הציבור הכללי, קיימות דרכי התמודדות מסוימות שנפוצות יותר בקרב הנתמכים, לרבות פנייה מוגברת לסיוע (48.2% לעומת 7.2%), ויתור מלא או חלקי על מוצרי

המזון בישראל בין השנים 2018 ל-2025 משתקפות עליות במדד המחירים לצרכן (18.9%), במדד מחיר המזון לצרכן (22.8%; ללא פירות וירקות), במדד מחירי ירקות טריים (32%) ובמדד מחירי הפירות (53.5%); החל מספטמבר 2023 מדד מחיר המזון עלה בקצב מהיר יותר ממדד המחירים הכללי (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2025). עליית מחירי המזון בשנים האחרונות השפיעה רבות על תקציבי משקי הבית בישראל, ובפרט על משקי בית מוחלשים שמראש מתמודדים עם מגבלות תקציביות. יותר משלושה רבעים מנתמכי הסיוע (76.9%) מציינים כי הוצאתם החודשית על מזון גדלה בשנה האחרונה, בהשוואה ל-63.1% בקרב האוכלוסייה הכללית. לצידם, 8.2% מדווחים על צמצום בהוצאה (7% באוכלוסייה הכללית), והיתר, 14.9%, מדווחים שהוצאתם על מזון לא השתנתה (29.9% באוכלוסייה הכללית).

עליית מחירי המזון ומוצרי הצריכה בשנה האחרונה ניכרת במשקי בית רבים. רובם המוחלט של נתמכי הסיוע (98.6%) מעידים כי התייקרות המזון השפיעה

כמה זמן את/ה זקוק/ה לסיוע במזון?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

חינוך והשכלה

כשמחסור במזון גובר על הבריאות

עבור משפחות החיות בעוני, השאלה "מה נאכל היום?" מוכרעת פחות מטעמי קולינריה ויותר מאילוצים יום-יומיים: כמה כסף נותר בארנק, מה זמין במכולת הקרובה, ואיך אפשר להשביע את הרעב בעלות הנמוכה ביותר. בתוך מציאות זו, הרצון לאכול מזון בריא נדחק הצידה מפני הצורך המיידי לספק את המזון הבסיסי הדרוש לקיום.

פרדיגמה נפוצה בתחום הכלכלה ההתנהגותית מדברת על קיומן של שתי מערכות קוגניטיביות מרכזיות בקבלת החלטות: "מערכת 1" – רגשית, אינטואיטיבית וממוקדת בהווה, ו-"מערכת 2" – רציונלית, מחושבת וממוקדת בעתיד (Kahneman, 2011). במצבי עוני ומחסור תזונתי קיצוני האיזון בין שתי המערכות משתבש: מערכת 1 מתחזקת ומושכת לסיפוק צרכים מיידיים (שובע, טעם, מחיר נמוך), בעוד מערכת 2 נחלשת ומתקשה לשקלל שיקולים ארוכי טווח, כמו בריאות ואיכות המזון. התוצאה היא תהליך אדפטיבי אך בעייתי: כשחווית המחסור במזון תופסת את מרכז הבמה, כל שאר השיקולים – סיבים, ויטמינים או סיכון עתידי למחלות – מיטשטשים ונעלמים.

מחקרים אמפיריים עדכניים ממחישים את הדינמיקה הזו. אחד מהם הראה כי כאשר אנשים רעבים, הם נוטים לבחור מזון טעים אך פחות בריא, גם כשמידע תזונתי מוצג בפניהם באופן ברור. מעקב אחרי מבט עיניהם של המשתתפים במחקר הדגים כי במצב רעב תשומת הלב הופנתה בעיקר לגירויים החושיים של המזון ופחות לנתוני הבריאות (March & Gluth, 2025). במחקר אחר של Dominguez-Viera ואח' (2023) נבדק כיצד דאגות כלכליות משפיעות על הנכונות לשלם עבור מזון בריא יותר בקרב צרכנים בעלי הכנסה נמוכה. כאשר המשתתפים התבקשו לדמיין הוצאה רפואית גדולה ובלתי צפויה – תרחיש שהעלה את רמות הדאגה הכלכלית, נכונותם לשלם בעבור לחם בריא ירדה באופן מובהק, אפילו כאשר הוצע במחיר נמוך ממחיר השוק. גם מתן מידע תזונתי מפורט לא שינה את דפוסי הבחירה של המשתתפים. מסקנת החוקרים הייתה שדאגה כלכלית מחלישה את מערכת 2, מחזקת את שליטת מערכת 1, ומובילה להעדפה לפתרונות מהירים ופחות בריאים.

כדי להתמודד עם הדינמיקה הזו נדרשת מדיניות החורגת מעבר להעברת ידע תזונתי. לצד הסברה, יש לעצב סביבות מזון שמעודדות בחירות בריאות – למשל הצבת פירות וירקות במקום בולט או שימוש באריזות מושכות למוצרים מזינים. בהקשר זה, 'לתת', בתפקודו כארגון גג וכבנק מזון ארצי, דואג לבצע רכש מרוכז של מזון בעל ערכים תזונתיים גבוהים, ומשלב ייעוץ עם תזונאיות לצד משובים על העדפות של הנתמכים.

חינוך והשכלה

83.6%

83.6% מהנתמכים מדווחים כי נאלצו לוותר על שיעורים פרטיים עבור ילדיהם בשל אי-יכולת לממן

41.5%

41.5% מהנתמכים מדווחים על פגיעה רבה או רבה מאוד בהישגים הלימודיים של ילדיהם בשל השלכות המלחמה, פי 2.3 מהאוכלוסייה הכללית (18.4%)

67%

67% מנתמכי הסיוע מדווחים כי לילדיהם חסר ציוד לימודי בסיסי וספרי לימוד לבית הספר מאחר שאין להם יכולת להשיגם או לשלם על קנייתם, פי 4.2 יותר מהאוכלוסייה הכללית (15.8%)

84%

84% מהנתמכים לא יכלו לממן חוגים, פעילויות העשרה בבית הספר, טיולים ותנועות נוער עבור ילדיהם

41%

41% מהמשפחות הנתמכות בקרב לפחות אחד מהילדים נאלץ לעבוד במהלך השנה החולפת בשל מצבה הכלכלי של המשפחה

75.5%

75.5% מההורים נתמכי הסיוע לא יוכלו לעמוד בכל התשלומים הנלווים לבית הספר של ילדיהם

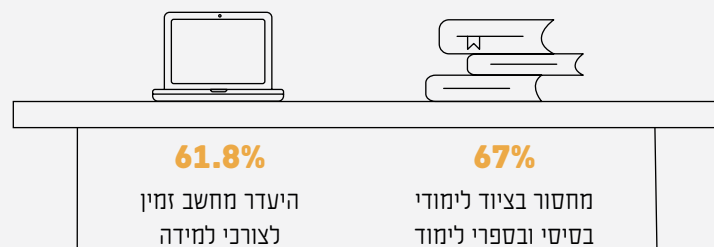
חסמים כלכליים בחינוך

גם בשנת 2025 מערכת החינוך אינה מממשת את אחד מייעודיה העיקריים - צמצום פערים ומתן שוויון הזדמנויות לילדים משכבות מוחלשות. עבור משפחות הנמצאות בעוני, כל פתיחת שנת לימודים מלווה בחשש ובאי-ודאות: האם יהיו ברשותן המשאבים לרכוש ציוד, לרשום את ילדיהן לחוגים ולתנועות נוער, לממן שיעורים פרטיים ולספק מרחב למידה ראוי בבית? הנגישות לחינוך אינה מסתכמת בפתיחת שערי המוסד החינוכי בלבד, אלא נשענת על מכלול של משאבים, תשתיות למידה ופעילויות חינוכיות תומכות המאפשרים השתלבות מלאה במערכת הלימוד ומיצוי פוטנציאל הכישורים והיכולות של הילדים ובני הנוער. בקרב משפחות נתמכי הסיוע המחסור הכלכלי מכתוב ויתורים כואבים: כשני שלישים (67%) מנתמכי הסיוע מדווחים כי לילדיהם חסרים ציוד לימודי בסיסי וספרי לימוד לבית הספר, מאחר שאין להם יכולת להשיגם או לשלם על קנייתם, פי 4.2 בהשוואה לנתון באוכלוסייה הכללית (15.8%). נוסף על כך,

61.8% מהנתמכים מדווחים כי לא קיים בביתם מחשב זמין עבור ילדיהם לשימוש לצורכי למידה, בהשוואה ל-37.3% באוכלוסייה הכללית.

הפערים באים לידי ביטוי גם בהיבט של מימון חינוך פורמלי ובלתי פורמלי, וכן במימון פעילויות חינוכיות וחברתיות תומכות. המדינה מחויבת לספק חינוך חנם מגיל 3 (גן ציבורי) ועד גיל 18 (כיתה י"ב) מכוח חוק לימוד חובה תש"ט-1949. היות שהחוק אינו חל על מסגרות חינוך לגיל הרך (מתחת לגיל 3), לא מן הנמנע שגם השנה הורים רבים ימשיכו להתמודד עם האילוף הכלכלי שמכתיב ויתור כואב על חינוך ילדיהם בשל העלויות הגבוהות של המסגרות האלה. באין מענה מלא לנטל הכלכלי הכרוך בהוצאות על מסגרות חינוך לגיל הרך, ילדים למשפחות עניות נמצאים בנקודת פתיחה נחותה, עוד מגיל ינקות: כמחצית (48.9%) מהנתמכים העידו כי נמנעו מלהכניס לפחות ילד אחד בגילים 0-3 (לפני גן עירייה) למסגרת חינוכית (כגון גן, משפחתון וכו') כי לא יכלו לעמוד בתשלומים עבורה, וזאת בהשוואה ל-18.5% באוכלוסייה הכללית.

מגבלות בנגישות לציוד ולתשתיות למידה

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

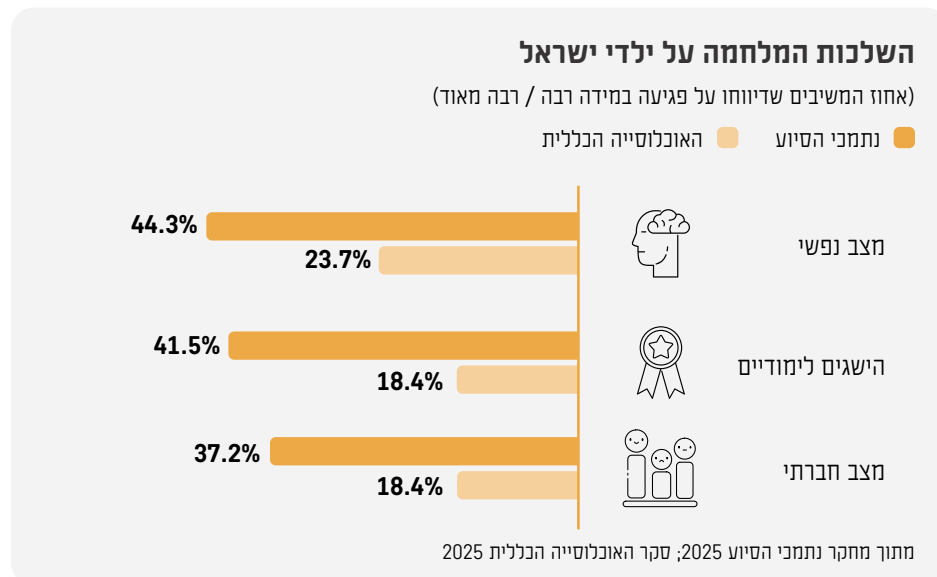
משיעור הדיווחים באוכלוסייה הכללית (18.4%). כמו כן, 44.3% מהנתמכים מדווחים על פגיעה במצב הנפשי של ילדיהם ו-37.2% על פגיעה במצבם החברתי, בהשוואה ל-23.7% ול-18.4% באוכלוסייה הכללית, בהתאמה.

שנת הלימודים תשפ"ה החלה עם כ-20 אלף תלמידים מפונים, בעיקר מיישובי הצפון, שנאלצו לפתוח את שנת הלימודים במקום ארעי הרחק מביתם. כשנה וחצי לתוך המלחמה (מרץ 2025) יצא לדרכו מתווה החזרה ללימודים בצפון בהחלטת הממשלה, אך בפועל באותו הזמן נותרו עדיין כ-12,600 תלמידים מפונים.

ילדים שפוננו מבתיהם באזורי העימות ממשיכים להתמודד עם טראומת המלחמה, אובדן הקרובים, הרס הבית או הרכוש, העקירה מהקהילה ומאזור המחיה, המוכר והשינוי הפתאומי מדפוס חייהם שלפני הפינוי,

נמצא כי בעוד שרמת המצוקה הרגשית (חרדה, פחד והתנהגות מוחצנת) בקרב ילדים ירדה עם הזמן, היא עדיין נותרה מעל הסף הקליני (מוגדר כציון 28 במדד) בכל שלוש נקודות הזמן של המדידה לאורך השנה הראשונה למלחמה, ובסוף אותה שנה עמדה על ציון 32.6 (פינצ'ובר ואח', 2024).

חוסר היציבות הביטחונית בשנתיים האחרונות, התקפות הטיילים, האזעקות והשהות הממושכת במרחבים המוגנים הביאו לקטיעה בריציפות החינוכית במסגרות החינוך. שילוב המצב הנתון הזה עם החשיפה לאובדן חיי חיילים ואזרחים, לפצועים ולסוגיית החטופים גרמו לפגיעה תפקודית, לבידוד חברתי ולקשיים נפשיים, בעיקר בקרב ילדים שמגיעים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. 41.5% מנתמכי הסיוע מדווחים על פגיעה רבה או רבה מאוד בהישגים הלימודיים של ילדיהם בעקבות המלחמה המתמשכת, פי 2.3 יותר

יכולת מימון מסגרות ופעילויות חינוכיות תומכות

48.9%

אינם יכולים לממן מסגרות חינוך לגיל הרך

75.5%

אינם יכולים לעמוד בתשלומים הנלווים לבית הספר

83.6%

לא יכלו לממן שיעורים פרטיים

84%

לא יכלו לממן חוגים, פעילויות העשרה בבית"ס, טיולים ותנועות/ארגוני נוער

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

לממנם, ושיעור דומה (84%) לא יכלו לממן חוגים, פעילויות העשרה בבית הספר, טיולים ותנועות נוער (בהשוואה ל-33.5% ול-32.2% בהתאמה בקרב הציבור הכללי). הקושי הכלכלי מוביל לפערים מובנים בין תלמידים שמגיעים מרקע חברתי-כלכלי שונה, והם מהווים חסמים לשוויון הזדמנויות ולרכישת השכלה גבוהה, ומניחים את היסודות לשעתוק עוני בין-דורי.

חינוך בצל מלחמה ועוני

המצב הביטחוני מאז אוקטובר 2023 ממשיך להשפיע באופן נרחב על חיי היום-יום של משפחות בישראל, ובפרט על ילדים ובני נוער. לצד השיבוש בשגרת הלימודים שנגרם בעקבות פינוי יישובים, סגירת מוסדות חינוך ומעברים זמניים, תלמידים רבים מתמודדים גם עם השלכות נפשיות וחברתיות מתמשכות. במחקר אורך על השפעות הטראומה של מלחמת 'חרבות ברזל' על בריאות הנפש של ילדים,

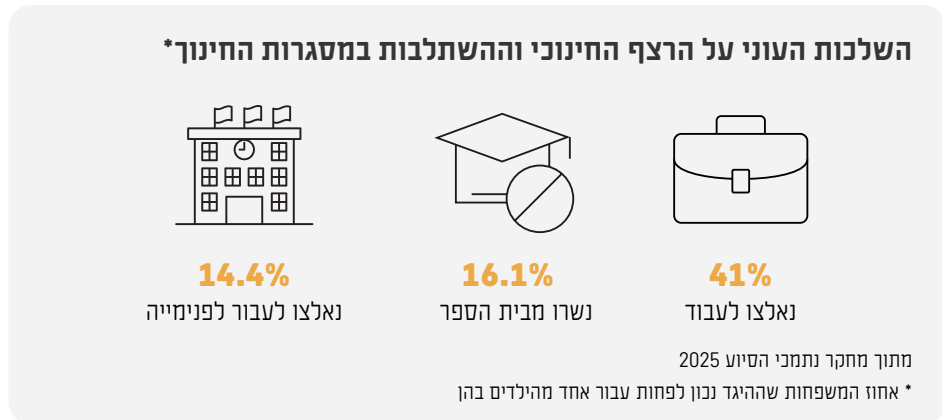
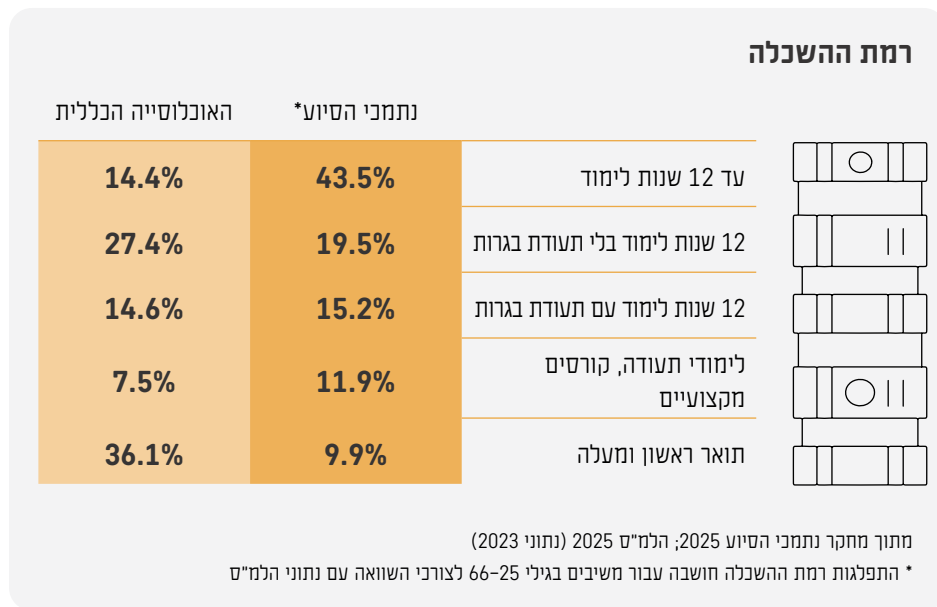
פערי ההזדמנויות ממשיכים ללוות את הילדים גם בשלבים מאוחרים יותר של מסעם החינוכי. הגם שהזכות לחינוך מעוגנת בחקיקה באמצעות חוק לימוד חובה חנים עבור ילדים מעל גיל 3, קיימים מספר סייגים בחוק המאפשרים גבייה של תשלומים מהורים עבור שירותים נלווים (תל"ן), כמו תשלום ביטוח תאונות אישיות לתלמיד, סל תרבות, טיולים ועוד. לצד זאת, בתי הספר הייחודיים והפרטיים גובים לעיתים סכומים גבוהים בהרבה מעבר לתשלומי התל"ן, ובפועל נגישים בעיקר למשפחות המסוגלות לשאת בעלויות הגבוהות. בחלק מהמוסדות מוצעות מלגות חלקיות או מלאות, אך הן אינן מבטלות את הפערים המבניים בגישה לחינוך איכותי ומגוון. לקראת שנת הלימודים הנוכחית דיווחו יותר משלושה רבעים (75.5%) מההורים נתמכי הסיוע כי לא יוכלו לעמוד בכל התשלומים הנלווים לבית הספר, בהשוואה ל-31.5% באוכלוסייה הכללית. זאת ועוד, 83.6% מהנתמכים מדווחים כי נאלצו לוותר על שיעורים פרטיים עבור ילדיהם בשל אי-יכולת

1. מבוסס על סקר אורך שהשיבו עליו 908 הורים בשלוש נקודות זמן: בשבוע ה-5 למלחמה, בשבוע ה-13 למלחמה ובשנה מתחילתה; הגיל הממוצע של הילדים להורים שהשיבו על הסקר הוא 6.9 שנים.

של אלה שהוריהם חסרי השכלה גבוהה². לנוכח האמור לעיל, הנתונים על אודות רמת ההשכלה בקרב משפחות נתמכי הסיוע משקפים תמונת מצב פסימית באשר להסתברות של ילדי הנתמכים לשפר את מצבם החברתי-כלכלי בבגרותם: שיעור הנתמכים (גילי 25-66) בעלי רמת השכלה של עד 12 שנות לימוד עומד על 43.5%, בעוד שבאוכלוסייה הכללית³ השיעור הוא 14.4% בלבד. לעומת זאת, שיעור הנתמכים בעלי תואר ראשון ומעלה הוא 9.9%, ואילו באוכלוסייה הכללית שיעורם 36.1%. מכאן, שהשקעה בשירותי חינוך החל מהגיל הרך, לרבות הכשרת מורים, הנגשת פעילויות העשרה וכו', חיונית במאמץ לצמצם את הפער בין ילדים ממשפחות מוחלשות לבין בני גילם ממעמדות מבוססים.

השכלה ומוביליות חברתית

הקשר בין רמת ההשכלה של ההורים לבין זו של ילדיהם הוא אחד הביטויים החזקים של עוני בין-דורי: ילדים שגדלים במשפחות עם השכלה נמוכה נוטים להשיג רמת השכלה דומה בבגרותם – מה שתורם לסיכוי להישארותם במעגל העוני. חינוך איכותי הוא אחד הכלים המרכזיים לקידום מוביליות חברתית – היכולת של הפרט לשפר את מצבו החברתי-כלכלי ביחס לדור הקודם. אחד מהמדדים הנפוצים לבחינת מוביליות חברתית הוא יחס הסיכויים להיות בעל השכלה גבוהה, לפי השכלת ההורים. לפי נתוני הלמ"ס הסיכוי לרכוש השכלה בקרב בני 30, שלפחות אחד מהוריהם בעלי השכלה גבוהה, גבוה פי 2.4 מהסיכוי

הנתמכים לחינוך ראוי ועם אותם תנאי פתיחה של ילדים ממשפחות מבוססות. מהממצאים עולה, כי השפעות המחסור הכלכלי עבור חלק מהמשפחות מתורגמות לשילוב מואץ של הילדים בשוק העבודה: בקרב 41% מהמשפחות הנתמכות לפחות אחד מהילדים מתחת לגיל 18 נאלץ לעבוד במהלך השנה החולפת בשל מצבה הכלכלי של המשפחה, פי 2.4 יותר משיעורם בציבור הכלכלי (17.2%). במקרים מסוימים הצורך לעבוד במהלך הלימודים עלול להוות שלב ביניים שמוביל בסופו של דבר לנשירה, כאשר העומס והמחסור בזמן הופכים את המשך הלימודים לבלתי אפשרי. בקרב 16.1% מהמשפחות הנתמכות לפחות ילד אחד נשר מהלימודים, פי 4 יותר משיעור באוכלוסייה הכללית (4%), ובקרב 14.4% מהן, לפחות ילד אחד נאלץ לעבור לפנימייה בשל המצוקה הכלכלית. הנתונים האלה אינם נובעים בהכרח מהשפעות המלחמה באופן ישיר, אלא משקפים את הקשר הישיר בין עוני ומצוקה כלכלית לבין שיבוש במסלול החינוכי וההתפתחות של ילדים ובני נוער בישראל.

וזאת גם לאחר חזרתם למסגרות החינוך הרגילות, ומכאן שהם עלולים לפתח קשיים בכל רמות התפקוד היום-יומי. במחקר שהשווה בין ילדים שפוננו לילדים שלא פוננו, נמצא כי 61.1% מההורים המפונים דיווחו על בעיות תוקפנות חמורות אצל ילדיהם, עלייה של כ-50% בהשוואה לתקופה שלפני המלחמה, לעומת 40.5% בקרב הורים לילדים שאינם מפונים. גם בעיות חברתיות היו שכיחות יותר בקרב ילדים מפונים: 29.4% מההורים המפונים דיווחו על בעיות חברתיות חמורות של ילדיהם, לעומת 17.9% בקבוצת הביקורת (שחורי ביטון, צבי ולאופר, 2024). לצד הקושי היום-יומי של חיים בעוני, כעשירית (9.5%) מילדי הנתמכים נאלצו להתמודד עם הקושי הנוסף שכרוך במעבר למסגרת חינוכית אחרת בעקבות המלחמה עקב פינוי מהבית, מעבר זמני לעיר אחרת, סגירת מסגרת החינוך וכו'.

הפגיעות החינוכיות שנובעות מהמצב הביטחוני במדינה מתעצמת כאשר מביאים בחשבון גם את המצוקה הכלכלית השוררת בבתי שילדי הנתמכים מגיעים מהם. מציאות חיים כזו פוגעת בזכותם של ילדי

2. מתוך מדדי חוסן לאומי 2000-2023, הלמ"ס, 2025 – נתוני 2023.

3. מתוך שנתון סטטיסטי לישראל, הלמ"ס 2025 – נתוני 2023; נתוני רמת ההשכלה של בני 25-66 בניכוי שיעור אלה שאין מידע על השכלתם.

חינוך אינו רק תעודה – הוא "ארגז כלים" לחיים

בריאות

מקובל לראות בחינוך כלי ראשון במעלה לבניית עתיד חברתי-כלכלי, בייחוד עבור ילדים שגדלים במשפחות עניות: קבלת תעודה, כניסה לשוק התעסוקה והיחלצות מעוני. אבל תובנות מתחום הכלכלה ההתנהגותית והפסיכולוגיה החברתית מחדדות תמונה מורכבת יותר: חשיפה מוקדמת לחינוך איכותי אינה מסתכמת רק ברכישת ידע ומיומנויות אקדמיות – אלא גם מעצבת באופן חיובי דפוסי חשיבה וקבלת החלטות כלכליות, בייחוד בתנאי עוני ומחסור, שמעצבים את מסלול החיים לא פחות מאשר רכישת השכלה עצמה.

בדיוק כשם שחסמים כלכליים מונעים גישה לחינוך, גם חסמים פסיכולוגיים בקרב ילדים מרקע חברתי-כלכלי מוחלש עלולים להקשות על האפשרות למימוש עצמי בהיבט החינוכי. בין החסמים ניתן למנות נטייה להעדיף תועלת מיידית (למשל, רווח כספי מעבודה) על פני השקעה בלימודים שתניב רווח עתידי (Haushofer & Fehr, 2014); הפחתת יכולות שנחוצות להצלחה בלימודים, בשל דאגות כלכליות שגוזלות קשב ומשאבים מנטליים (Mullainathan & Shafir, 2013); אמונה באשמה או בסטריאוטיפי שלילי על רקע מצב כלכלי, שפוגעת בתפקוד הקוגניטיבי ובתחושת המסוגלות (Heberle & Carter, 2020) ועוד.

בכוחו של חינוך איכותי לילדים ממשפחות עניות לסייע בהתמודדות הן עם חסמים כלכליים הן עם אתגרים פסיכולוגיים בדרך להצלחה בחיים. תימוכין לכך עולים ממחקר ניסויי שבמהלכו קיבלו תלמידות מרקע מוחלש תמיכה כספית להשלמת לימודים תיכוניים. נמצא כי מעבר להישגים לימודיים גבוהים יותר, הן השתפרו ביכולות קבלת החלטות פיננסיות, בדחיית סיפוקים ובנטילת סיכונים מחושבים – שיפור שנשמר גם ארבע שנים מתום ההתערבות החינוכית ונמצא כמסביר חלק מההשפעה החיובית של חינוך על הכנסה ותעסוקה בהמשך החיים (Kim et al., 2018). המסקנה העיקרית מהמחקר היא שחינוך פורמלי הוא הרבה מעבר ל"תעודת השכלה" – הוא מאמן את המוח להתמודד עם בעיות מורכבות, משפר את היכולת לחשוב באופן רציונלי, ומפתח מיומנויות חשיבה כלליות המועילות בחיי היום-יום, בעבודה, בניהול משאבים אישיים ובקבלת החלטות כלכליות.

מהאמור לעיל ניתן ללמוד כי תלמידים שמגיעים ממשפחות עניות נאלצים להתמודד בעל כורחם עם מנגנונים פסיכולוגיים-קוגניטיביים שמקשים עליהם לממש את הפוטנציאל החינוכי הגלום בהם, בד בבד עם מכשולים כלכליים מבית. עם זאת, אין מדובר בגזירת גורל עבור אותם תלמידים, שכן העדויות המחקריות מחזקות את הטענה כי השקעה בחינוך איכותי משפרת לא רק ידע ומיומנויות, אלא גם את היכולת לנצל הזדמנויות כלכליות בעתיד, ובכך להגדיל את הסיכוי שחינוך והשכלה ישמשו מנוף למוביליות חברתית ולשבירת מעגלי עוני בין-דוריים.

כרוניות, כמו סוכרת ומחלות לב, גבוהה יותר בקרב אוכלוסיות מוחלשות, לצד נגישות מצומצמת יותר לטיפול. הקשר בין עוני לבריאות הוא קשר הדוק ודואלי: מצד אחד, עוני מגביר את הסיכון לבעיות בריאות בשל חשיפה ממושכת לתנאי חיים קשים, תזונה לקויה, נגישות מוגבלת לשירותי רפואה ומתח מתמשך. מצד שני, מחלות כרוניות, מוגבלויות או מצוקה נפשית עלולות לפגוע ביכולת ההשתכרות, לצמצם הזדמנויות תעסוקה ולהעמיק את מצב העוני. כך נוצר מעגל

מצבם הבריאותי של הנתמכים

לפי דו"ח של ארגון הבריאות העולמי (2025)¹, אי-שוויון בבריאות אינו תוצאה של גנטיקה אלא של תנאים חברתיים-כלכליים הניתנים לשינוי. נתוני הארגון מראים כי הפער בתוחלת החיים בין קבוצות שונות באותה מדינה יכול להגיע עד 20 שנה, בהתאם לרמת ההכנסה ולמיקום הגיאוגרפי, וכן ששכיחותן של מחלות

בריאות

75.7%

כשלושה מתוך כל ארבעה נתמכי סיוע (75.7%) מתמודדים עם מחלות כרוניות ומצבים רפואיים שונים, בהשוואה ל-42.6% מקרב האוכלוסייה הכללית

67.6%

67.6% מנתמכי הסיוע או מי מבני משפחתם ויתרו במהלך השנה החולפת על רכישת תרופה או על טיפול רפואי נחוץ בשל חוסר יכולת לשלם עבורם, פי 3.3 יותר מאשר באוכלוסייה הכללית (20.7%)

65%

65% מהנתמכים מדווחים כי מצבם הבריאותי לא כל כך טוב או כלל לא טוב, בהשוואה ל-19.4% מהאוכלוסייה הכללית

83.6%

83.6% מהנתמכים שנזקקו לסיוע נפשי נאלצו לוותר עליו בשל קשיים כלכליים

42.4%

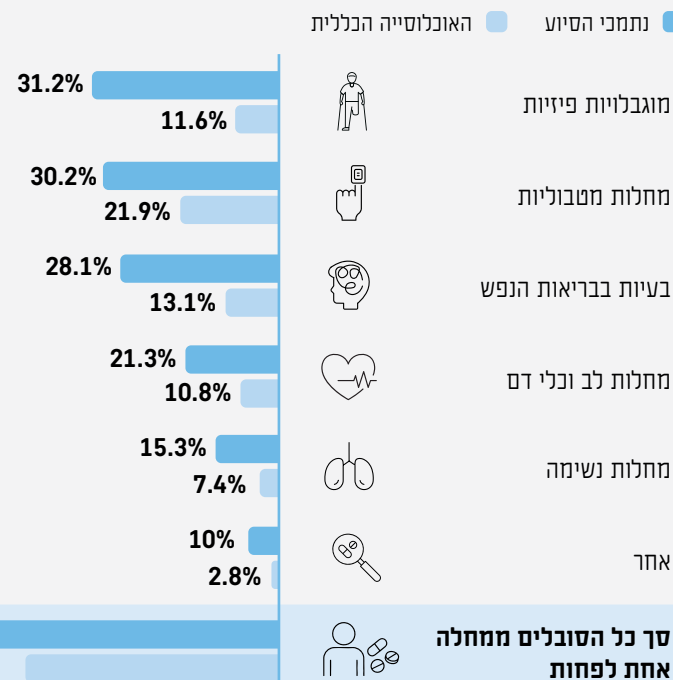
42.4% מנתמכי הסיוע מדווחים על החמרה במצבם הנפשי מאז פרוץ המלחמה

61.9%

61.9% מהנתמכים מתארים את מצבם הנפשי כלא כל כך טוב או ככלל לא טוב, בהשוואה ל-22.1% מהאוכלוסייה הכללית

האם את/ה סובל/ת כיום מאחת או יותר מהבעיות הבריאותיות הבאות?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025
* ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת

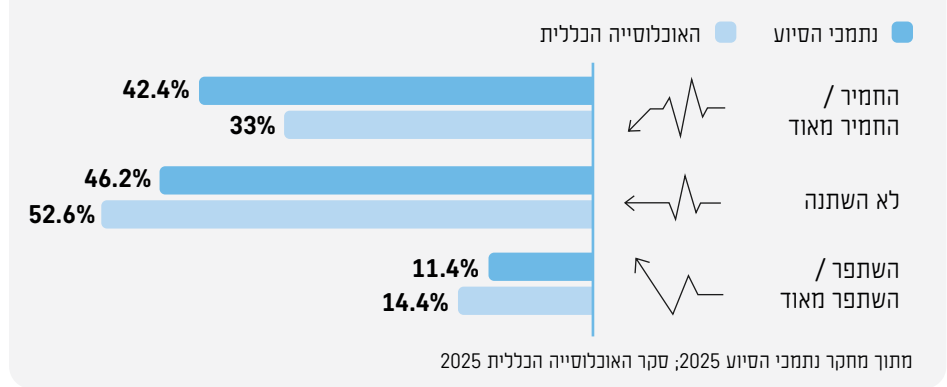
נסיבות נלוות, כגון פינוי כפוי או צפייה בתכנים קשים (קצוטי ואח', 2024).

מדו"ח מבקר המדינה (2025), המציין את הקשר בין מצב חברתי-כלכלי לבין פיתוח תסמינים נפשיים בעקבות המלחמה, עולה כי קיים יחס הפוך בין רמת ההכנסה לבין הדיווח על תסמינים: ככל שרמת ההכנסה המדווחת נמוכה יותר, שיעור המדווחים על תסמיני PTSD, דיכאון או חרדה גדול יותר. למשל, בקרב המשיבים בעלי הכנסה נמוכה בהרבה מהמוצע, שיעורי הדיווח על תסמיני PTSD (44%), דיכאון (40%) וחרדה (32%) גבוהים באופן מובהק משיעורי הדיווח בקרב משיבים בעלי הכנסה גבוהה בהרבה מעל הממוצע (23%, 22%-12%, בהתאמה). מכאן שהמצב הביטחוני וסבבי הלחימה הבלתי פוסקים מובילים להחמרה במצב הנפשי של ישראלים רבים, ובפרט בקרב אוכלוסיות מוחלשות, באופן שמדגיש את הפוטנציאל להעמקת חוסר השוויון במצבים של משבר מתמשך. כך, 42.4% מנתמכי הסיוע מדווחים על החמרה במצבם הנפשי מאז פרוץ המלחמה, בהשוואה

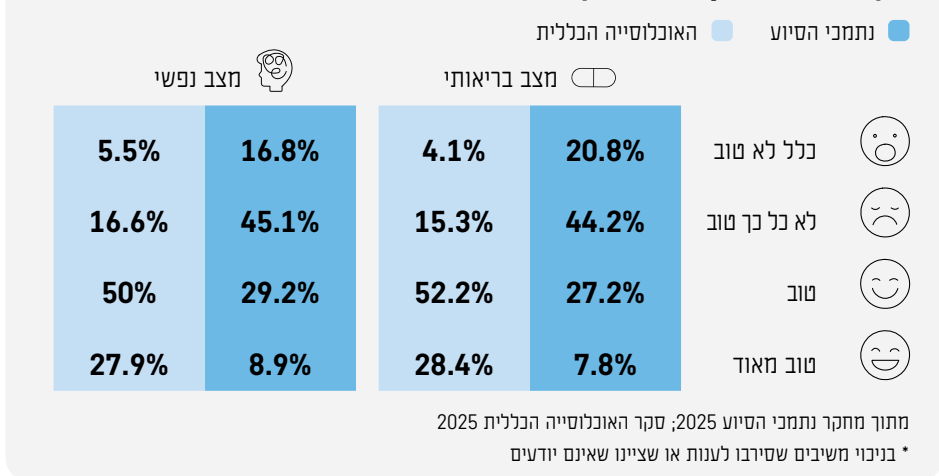
5.1. כמו כן, 61.9% מהנתמכים מתארים את מצבם הנפשי כלא כל כך טוב או ככלל לא טוב, בהשוואה ל-22.1% באוכלוסייה הכללית.

המשבר הביטחוני המתמשך מאז השבעה באוקטובר משפיע באופן דרמטי על בריאות הנפש של האוכלוסייה, בהיקף שעדיין מוקדם לאמוד במלואו. השפעה בולטת במיוחד מתבטאת בעלייה משמעותית באבחון הפרעות נפשיות בעקבות חשיפה לטראומת המלחמה. במחקר אורך שערכו לוי-בלז ואח' (2025) בשתי נקודות זמן: כחודש וחצי לפני פרוץ המלחמה בשבעה באוקטובר וכחודש וחצי לתוכה, נצפו כמעט הכפלה בשכיחות הסבירות להפרעת דחק פוסט-טראומטית (PTSD), וכן עלייה בשיעורי ההסתברות להפרעת חרדה כללית ולדיכאון. במחקר נוסף נערכה מטא-אנליזה של מחקרי עבר במטרה להעריך את כמות האזרחים שיפתחו הפרעת PTSD לאחר שנחשפו ישירות לאירועי השבעה באוקטובר וללחימה שלאחריהם. להערכת החוקרים, בין 13,500 ל-57,500 אנשים צפויים לפתח PTSD, זאת נוסף על אנשים שיפתחו את ההפרעה עקב

בהשוואה למצבם הנפשי לפני המלחמה, איך היית מתאר/ת את מצבך הנפשי כיום?

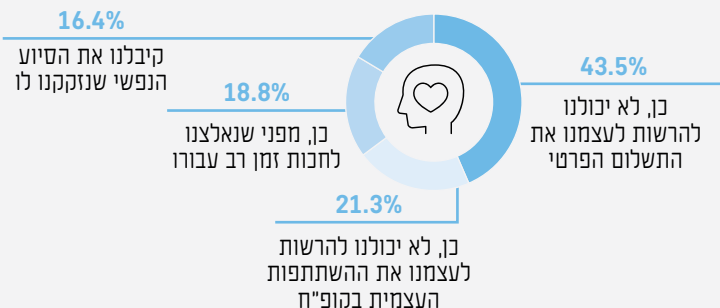
איך היית מתאר/ת את מצבך כיום?

נתמכי הסיוע לציבור הכללי ניכרים גם בתחומים הבאים: בריאות הנפש (דיכאון, חרדה, מוגבלות נפשית; 28.1% לעומת 13.1%), לב וכלי דם (יתר לחץ דם, מחלות לב; 21.3% לעומת 10.8%) ומחלות נשימה (אסתמה, מחלת ריאות כרונית; 15.3% לעומת 7.4%). תפיסת המצב הבריאותי אינה מסתכמת רק בשיקוף של מצב רפואי בפועל, אלא גם בתחושת הבריאות הסובייקטיבית. הממצאים משקפים את חוויות הפגיעות הבריאותיות ואת המעמסה הנפשית הנלווית לחיים בתנאי עוני. מעבר לשיעורי התחלואה הגבוהים, נתמכי הסיוע מדווחים בשיעורים גבוהים יותר ביחס לציבור הכללי גם על תחושת מצב בריאותי ירוד ועל מצוקה נפשית. כשני שלישים (65%) מהנתמכים מדווחים כי המצב הבריאותי שלהם לא כל כך טוב או כלל לא טוב, פי 3.4 יותר מאשר האוכלוסייה הכללית (19.4%), והפער בולט במיוחד בקרב המדווחים על מצב בריאותי כלל לא טוב - 20.8% לעומת 4.1%, פי

שמזין את עצמו, שבו בריאות ירודה ועוני מתקיימים זה לצד זה ומשפיעים זה על זה. מצבה הבריאותי של אוכלוסיית נתמכי הסיוע משקף את יחסי הגומלין בין עוני לבריאות: כשלושה מתוך כל ארבעה נתמכי סיוע (75.7%) מתמודדים עם מחלה כרונית או עם מצב בריאותי לקוי, וחלק מהם מתמודדים עם מספר מחלות (כשתיים בממוצע). לעומת זאת, באוכלוסייה הכללית שיעור המתמודדים עם מחלות או עם מצבים רפואיים שונים עומד על 42.6%. כמעט כל נתמך סיוע שלישי (31.2%) מדווח על מוגבלות פיזית (מגבלה בתנועה או בתפקוד, כאבים כרוניים בשריר או בשלד, פיברומיאלגיה) - שיעור הגבוה פי 2.7 מזה של האוכלוסייה הכללית (11.6%). שיעור דומה של נתמכים (30.2%) מדווחים על מחלות מטבוליות (סוכרת, השמנה או עודף משקל, כולסטרול גבוה), לעומת 21.9% באוכלוסייה הכללית. פערים בולטים של פי 2 או יותר בשיעורי התחלואה בין

האם את/ה או בני משפחתך ויתרת/ם על סיוע נפשי בעקבות מצבכם הכלכלי?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025
* מתוך המשיבים שנזקקו לסיוע נפשי

גם בתחום בריאות השן ניכר אי-השוויון: יותר משלושה רבעים (77.4%) מנתמכי הסיוע שנזקקו לטיפול שיניים, מדווחים כי נאלצו לוותר על טיפול שיניים (כולל בדיקות, סתימות, עקירות, שינינית וכו') בשל קשיים כלכליים, בהשוואה ל-23.8% באוכלוסייה הכללית. יש לציין כי מטופלים במחלקה לשירותים חברתיים בשל מצבם הכלכלי עשויים להיות זכאים לטיפול שיניים בסבסוד משרד הרווחה, אך אין נתונים על מימוש הזכות, והשירות הניתן כפוף למגבלות התקציב של המחלקה, וכן כרוך בתשלום השתתפות עצמית בהתאם למצב הכלכלי של המטופלים.

קשורים למצבים בריאותיים רחבים יותר, כמו מחלות כרוניות במערכות שונות בגוף. על אף חשיבותם, טיפולי שיניים אינם כלולים במלואם בסל הבריאות הציבורי בישראל, למעט עבור ילדים עד גיל 18, קשישים מעל גיל 72 וקבוצות אוכלוסייה מובחנות נוספות, הזכאיות לסבסוד מלא או חלקי בהתאם לטיפול הנדרש. עבור יתר האוכלוסייה, העלות הגבוהה של הטיפולים מוטלת כמעט במלואה על המטופל. מצב זה הופך את רפואת השיניים לאחד התחומים הרגישים ביותר בהיבט הכלכלי, ומשפחות החיות בעוני נאלצות לוותר על טיפולים חיוניים בשל מחסור במשאבים.

ויתור על טיפולי שיניים בשל קשיים כלכליים

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025
* בניכוי משיבים שהעדיפו לא לענות על השאלה

טיפול רפואי בשל חוסר יכולת לשלם עבורם, פי 3.3 יותר משיעור הוויתור באוכלוסייה הכללית (20.7%). לא די שהנתמכים נאלצים לעשות ויתורים על שירותי בריאות בשיעור גבוה, הם אף נזקקים לשירותים האלה יותר מאשר הציבור הכללי, בפרט בתחום בריאות הנפש. 60.5% מהנתמכים נזקקו לסיוע נפשי (לעומת 30.3% באוכלוסייה הכללית), ומתוכם, הרוב (83.6%) נאלצו לוותר עליו. הסיבות לויתור על סיוע נפשי הן חוסר יכולת לשלם עבור טיפול פרטי (43.5%), חוסר יכולת לממן השתתפות עצמית בקופת חולים (21.3%) וזמני המתנה ארוכים (18.8%). מכאן, שרק 16.4% מהנתמכים הצליחו לקבל את הסיוע הנפשי שנדרש להם.

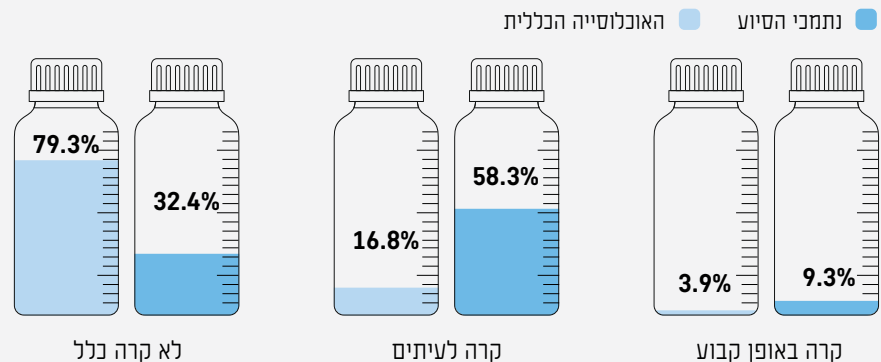
טיפולי שיניים מהווים רכיב מרכזי בבריאות הכללית ובאיכות החיים – הם משפיעים לא רק על תפקוד יום-יומי בסיסי כמו אכילה ודיבור, אלא גם על הדימוי העצמי ועל השתלבות חברתית ותעסוקתית, וכן

למצבם הנפשי טרום המלחמה. גם בקרב הציבור הכללי ניכרת השפעה על בריאות הנפש בעקבות המלחמה, אם כי מצומצמת יותר – כשליש (33%) דיווחו על החמרה במצבם הנפשי.

ויתורים על בריאות

מגבלות כלכליות מאלצות משקי בית במצוקה לוותר על טיפולים חיוניים. ויתורים אלה אינם רק עדות לקושי כלכלי, אלא גם גורם שמחמיר את הבעיות הבריאותיות ומעמיק את תחושת הפגיעות – ביטוי מובהק לקשר הדו-כיווני בין עוני לבין מצב בריאותי. נתמכי הסיוע נאלצים לעיתים לוותר על שירותי בריאות בסיסיים – תרופות, טיפול רפואי, טיפול נפשי וטיפול שיניים – מה שמעיד על הקרבה אישית משמעותית ועל החסמים הכלכליים שמגבילים את נגישותם לטיפול חיוני. כשני שלישים (67.6%) מנתמכי הסיוע או מי מבני משפחתם ויתרו במהלך השנה החולפת על רכישת תרופה או

האם בשנה האחרונה קרה/ה או משהו מבני משפחתך ויתרת/ם על רכישת תרופה או טיפול רפואי נחוץ כי לא יכולתם לשלם עבורם?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025
* בניכוי משיבים שהעידו שלא היה להם צורך בתרופות או בטיפול רפואי

עוני ≠ אדישות לבריאות

נתונים עקביים ממחקרים שונים מצביעים על כך שאנשים בעלי הכנסה נמוכה נוטים פחות להשתמש בשירותי רפואה מונעת, כגון חיסון או בדיקת סקר. למשל, במחקר בארה"ב נמצא שרק כ-44% מהנשים ברמות ההכנסה הנמוכות דיווחו על בדיקת ממארת עדכנית, לעומת 78% ברמות ההכנסה הגבוהות (CDC, 2022). השיח המסורתי על הקשר בין עוני לבריאות נוטה להאשים את הפרט, תוך ייחוס החלטות בריאותיות לקויות לחוסר משמעת אישית או חוסר מודעות – למשל, אנשים בעוני אינם נענים לבדיקות מניעה ולחיסונים משום שהם מזניחים את בריאותם או אדישים לה.

עם זאת, ניתן למצוא בספרות מחקרים שמפריכים את המיתוסים האלה ומציעים הבנה מורכבת יותר, כמו מחקר של Purl ואח' (2015): לא אדישות, אלא עומס קוגניטיבי ותפיסת סיכון שונה שנובעת מתנאי מחסור. החוקרים ביקשו להבין כיצד אנשים בעלי הכנסה נמוכה מקבלים החלטות לגבי טיפולים רפואיים מונעים, בייחוד כאשר התועלת היא עתידית, ואילו העלות המיידית מוחשית. המחקר כלל סדרת ניסויים שבהם משתתפים בעלי הכנסה נמוכה התבקשו לבחור בין קבלת טיפול מונע (כגון חיסון או בדיקת סקר) לבין דחייתו, תוך הצגת עלויות מיידיות ותועלת עתידית. ההשוואה כללה קבוצות בעלות הכנסה גבוהה יותר ששימשו לבקרה. ממצאי המחקר העלו שהמשתתפים בעלי ההכנסה הנמוכה דחו את הטיפול המונע או ויתרו עליו בשכיחות גבוהה יותר. הם העריכו את העלות המיידית (כסף, זמן, טרחה וכו') כנבדה בהרבה מהתועלת העתידית, והיו רגישים פחות להסתברויות של סיכון עתידי (למשל, הסיכוי לחלות). במילים אחרות, לא מדובר כאן על חוסר מודעות, אלא על המיה קוגניטיבית שנגרמה ממצב של מחסור.

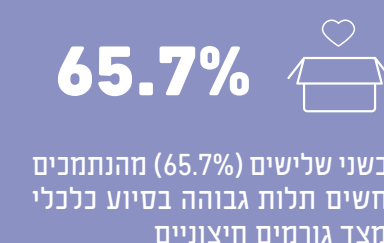
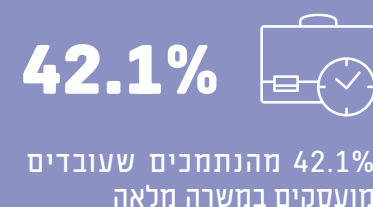
החוקרים הציעו הסבר התנהגותי לתופעה: העוני כופה קוצר ראות זמני, שמקורו בעומס קוגניטיבי מתמשך – כשכל יום הוא מאבק הישרדותי, הטיפול המונע נתפס כעוד עול מיותר. תופעה זו מתכתבת עם ממצאי מחקרים מתחום הכלכלה ההתנהגותית (למשל, Mani et al., 2013), שמדגימים כיצד מחסור יוצר עומס קוגניטיבי – כשהמשאבים מצומצמים, תשומת הלב נשאבת לדאגות מיידיות ולמאבק הישרדותי יום-יומי, ורוחב הפס הקוגניטיבי מצטמצם. בעקבות זאת, יכולת התכנון וההשקעה בעתיד (כמו בבדיקות מנע רפואיות) נפגעת משמעותית. לכן, אנשים בעוני הנמצאים במחסור מתמשך נוטים לוותר על רפואה מונעת, גם אם הם מכירים בחשיבותה.

מחקרי התערבות הראו שניתן לנטרל את העומס הקוגניטיבי באמצעות התאמות פשוטות. מחקר של Volpp ואח' (2008) הדגים כי תמריצים כספיים צנועים, קביעת תורים אוטומטית, תזכורות ופישוט ניסוחי המידע הרפואי העלו באופן משמעותי את שיעורי ההיענות לבדיקות סקר ולחיסונים בעשרות אחוזים בקרב אוכלוסיות מוחלשות. המסקנה היא שכדי לקדם רפואה מונעת באוכלוסיות מוחלשות יש להכיר במבנה ההתיות ולבצע התאמות התנהגותיות עבור אוכלוסיות אלה. אין מדובר בפתרונות קוסמיים, אלא בתיקונים מבוססי מחקר שמאפשרים לממש את הפוטנציאל של קבלת החלטות בריאותיות שקולות גם תחת תנאי מחסור – ובכך להפוך את הרפואה המונעת לכלי אפקטיבי בצמצום פערים בבריאות.

תעסוקה וביטחון סוציאלי

תעסוקה וביטחון סוציאלי

דפוסי התעסוקה של הנתמכים

תמונת מצב התעסוקה של נתמכי הסיוע מראה כי ב-83.2% ממשקי הבית של נתמכים (בגיל העבודה) קיים לפחות מפרנס אחד: ב-62.9% קיים מפרנס אחד בלבד, ב-20.3% קיימים שני מפרנסים או יותר, ובכל משק בית שישי (16.8%) אין מפרנסים כלל. מעבר לעצם ההשתתפות בשוק העבודה, ישנם הבדלים משמעותיים במידת היציבות התעסוקתית, בהיקפי המשרה ובתחושת הביטחון התעסוקתי של העובדים. המציאות מוכיחה שוב ושוב כי משפחות שמספר המפרנסים בהן מוגבל או שהמפרנסים מועסקים במשרות חלקיות ובשכר משתנה, חשופות יותר לסיכונים עוני ולחוסר יציבות כלכלית. מתוך נתמכי הסיוע שמתפתים בשוק העבודה, 50.4% מועסקים במשרה חלקית, 42.1% במשרה מלאה, 4.7% הם עצמאים, והיתר (2.8%) ציינו שהם עובדים בתצורה אחרת (לרוב עבודות מזדמנות ולא קבועות).

התעסוקה מהווה מקור מרכזי לביטחון כלכלי וחברתי, אך אינה אחידה באופייה ובאיכותה. שוק העבודה במדינות המערב ובישראל מתאפיין בקיטוב הולך וגובר, היוצר מבנה דואלי ברור. מחד גיסא, ישנן אפשרויות תעסוקה שמתאפיינות בשכר בינוני וגבוה, ביציבות

תעסוקתית ובתנאים סוציאליים בהתאם לחוקי העבודה לצד מסלולי קידום והתפתחות מקצועית. מאידך גיסא, קיים שוק עבודה שניוני שהעובדים בו מתמודדים עם שכר נמוך, העסקה חסרת יציבות, תחלופה גבוהה של עובדים, הפרה של זכויות ואי-יציבות תעסוקתית. מבנה זה יוצר חלוקה מובהקת בין עובדים המוגנים במעטפת תעסוקתית איכותית לבין אלה החשופים לניצול ולחוסר ביטחון כלכלי. החלוקה יכולה לבוא לידי ביטוי בהשוואה בין "עובדים חודשיים", שמועסקים בהיקף משרה ובשכר קבועים וצפויים, המספקים להם יציבות תעסוקתית וביטחון כלכלי, לעומת "עובדים שעתיים" שמועסקים על בסיס שעתי משתנה ובלתי צפוי. נתוני משרד העבודה לשנת 2024 חושפים כי שליש מהעובדים בישראל מוגדרים כעובדים שעתיים. קבוצה זו מאופיינת בשכר נמוך בהשוואה לעובדים המשתכרים שכר חודשי - בעוד שהכנסתם השנתית החציונית של עובדים חודשיים עומדת על 85 שקלים, בקרב העובדים השעתיים היא עומדת על 48 שקלים בלבד, ואף נמוך מכך (46 שקלים) אם מדובר בעובדים שעתיים המועסקים במשרה מלאה. לצד פערי השכר הדרמטיים, ענפי התעסוקה שהתקבעה בהם העסקה שעתית סובלים גם מתחלופה גבוהה של עובדים והזכויות הסוציאליות

התפלגות מספר המפרנסים במשפחות נתמכי הסיוע (בגיל העבודה)

16.8%
ללא מפרנסים

20.3%
שני מפרנסים או יותר

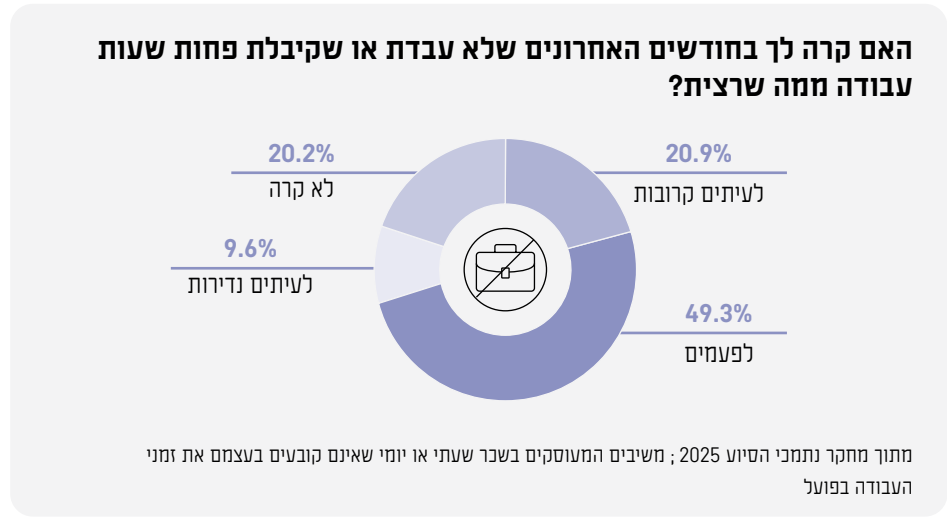
62.9%
מפרנס אחד

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

ולחשוף בעוצמה את פגיעותן של האוכלוסיות המוחלשות. נתמכי הסיוע, שממילא מתמודדים עם חוסר יציבות תעסוקתית ועם שיעורי השתתפות נמוכים יחסית, חוו פגיעה כפולה: מצד אחד צמצום משרות, ירידה בהיקפי שעות עבודה והוצאה נרחבת לחל"ת. מצד שני, קשיים מוגברים להשתלב מחדש בשוק העבודה בשל רמות מיומנות נמוכות והיעדר רשת ביטחון כלכלית מספקת. המציאות הזו ממחישה כי משברים ביטחוניים וכלכליים אינם רק אירועים זמניים – עבור אוכלוסיות מוחלשות הם מחריפים דפוסים קיימים של חוסר ביטחון תעסוקתי, ומעמיקים את הסיכון להישארות במצוקה כלכלית. יותר ממחצית מנתמכי הסיוע (54.8%) מציינים כי מצבם התעסוקתי הורע במידה מסוימת או במידה משמעותית מאז תחילת המלחמה בשבעה באוקטובר, פי 2.1 יותר בהשוואה לשיעור הדיווח על הרעה במצב התעסוקתי בקרב משיבים בגיל העבודה באוכלוסייה הכללית (26.2%). היבט נוסף לחוסר הוודאות התעסוקתי הוא

תופעת התעסוקה השעתית נפוצה מאוד בקרב נתמכי הסיוע: יותר ממחצית מהנתמכים השכירים (62.5%) מועסקים בשכר שעותי או יומי, 28.7% מועסקים בהיקף קבוע, 25.9% בהיקף משתנה, ו-7.9% מועסקים בכמה מקומות – חלק מהם בהיקף קבוע וחלק בהיקף משתנה. 37.5% בלבד מנתמכי הסיוע השכירים מועסקים בשכר חודשי. עבור כשני שלישים (66.3%) מהנתמכים שעובדים בשכר שעותי או יומי, המעסיק הוא זה שקובע את שעות העבודה וימי העבודה בפועל, 10% קובעים בעצמם, והיתר (23.7%) קובעים יחד עם המעסיק. ל-20.9% מתוך אלה שאינם קובעים בעצמם את זמני העבודה בפועל, קרה לעיתים קרובות בחודשים האחרונים שלא עבדו כלל, או קיבלו פחות שעות עבודה ממה שרצו, ולכמחצית מהם (49.3%) זה קרה מדי פעם (סך הכול 70.2%).

אירועים חיצוניים, כגון משברים כלכליים או ביטחוניים, דוגמת המלחמה בישראל מאז השבעה באוקטובר, עשויים להחריף את חוסר הוודאות בשוק העבודה

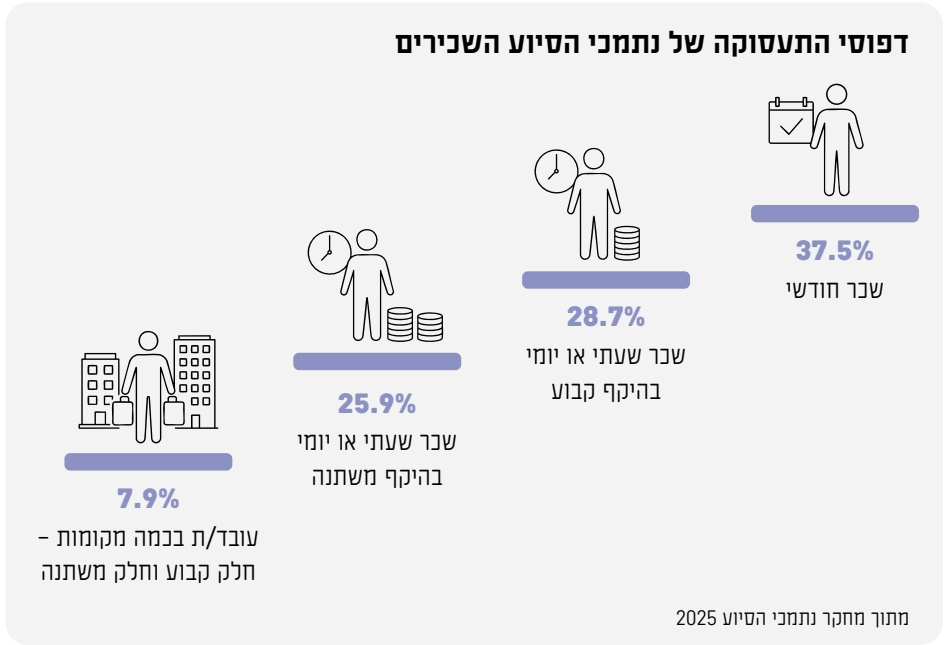

מאפייני המשרות של נתמכי הסיוע

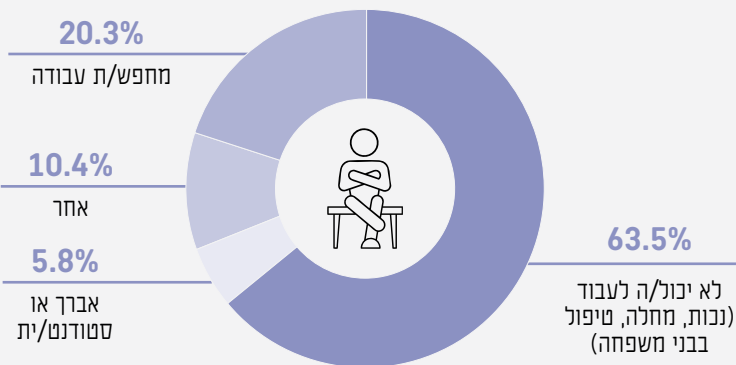
עובד/ת במשרה מלאה	42.1%
עובד/ת במשרה חלקית	50.4%
עצמאי/ת	4.7%
אחר	2.8%

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; נשאלו רק משיבים בגיל העבודה שמועסקים

ניתנות בהיקף מצומצם בלבד. כמו כן, הם חשופים יותר לחוסר יציבות תעסוקתית, שכן למעסיק קל יותר לשנות את תנאי ההעסקה, ותקופת ההודעה המוקדמת הנדרשת טרם פיטוריהם קצרה יותר (משרד העבודה, 2025). המאפיינים האלה מקבעים את החסמים בפני ניידות תעסוקתית בקרב עובדים שעתיים, ומחדידים את הקשר הישיר בין עבודה שעתית לבין היעדר ביטחון תעסוקתי וסוציאלי לאורך זמן.

פרופיל אי-התעסוקה של נתמכי הסיוע

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; נשאלו רק משיבים בגיל העבודה שאינם מועסקים

עובד (20.3%) מצוי בתהליך של חיפוש עבודה; 63.5% מציינים שאינם יכולים לעבוד עקב נכות, מחלה או טיפול בבני משפחה, או שהם אברכים (5.2%) או סטודנטים (0.6%); 10.4% בחרו לציין סיבה אחרת להיעדרותם משוק התעסוקה (חופשת לידה, שמירת הריון וכו').

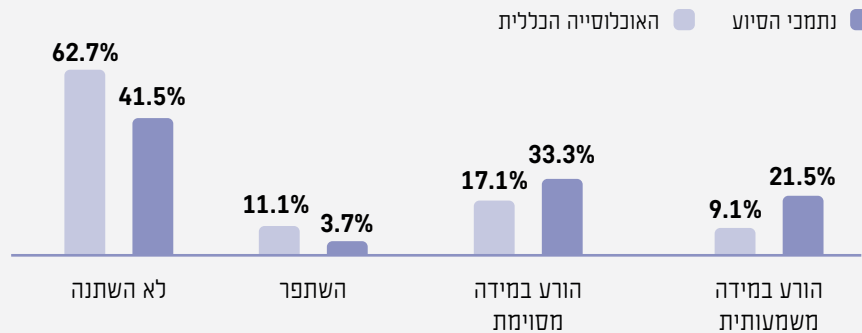
הביטחון הסוציאלי של הנתמכים

זכויות חברתיות-כלכליות קשורות להיבטי רווחה שונים בחייו של האדם, ומטרתן להבטיח כי צורכי החיים הבסיסיים שלו יקוימו על ידי המדינה. מערכת הביטחון הסוציאלי בישראל נועדה להגן על רמת החיים של הפרט והמשפחה במצבי פגיעה או שינוי, והיא מחולקת לארבעה אשכולות עיקריים של קצבאות: 1. קצבאות להבטחת קיום בסיסי -

בעלי רמת ביצוע נמוכה בפתרון בעיות אדפטיבי הגיע ל-51.7% באשכולות הנמוכים, לעומת 24.3% באשכולות הגבוהים (הל"מ"ס, 2025). הפערים האלה אינם נשארים בגדר נתון סטטיסטי - הם מתורגמים ישירות לפערי שכר ולמגבלות ביכולת לניידות כלכלית. לכן, שיפור המיומנויות קריטי להגדלת פוטנציאל התעסוקה של אוכלוסיות מוחלשות ולצמצום הפערים בחברה הישראלית.

לצד מיומנויות אישיות, קיימות סיבות מגוונות אחרות - בריאותיות, משפחתיות, חברתיות או מוסדיות - שעלולות להוות חסם משמעותי בפני השתתפות בתעסוקה באופן סדיר לאורך שנים. עצם קיומו של שוק עבודה פתוח אינו מבטיח בהכרח אפשרות שווה ונגישה לכלל האוכלוסיות, והבנה של המורכבויות האלה חיונית לצורך עיצוב מדיניות תעסוקה יעילה. כל נתמך חמישי שאינו

שינויים במצב התעסוקתי מאז אוקטובר 2023

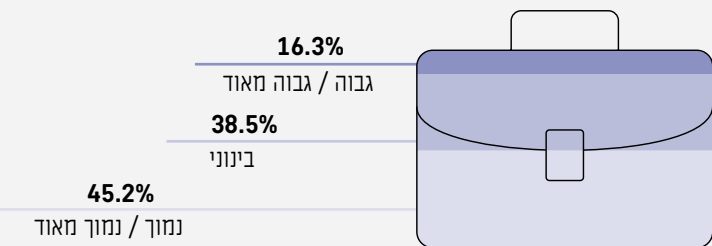
מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025

המיומנויות הבין-לאומי (PIAAC) מצביע על קשר ישיר בין המעמד החברתי-כלכלי לבין רמת היכולות הבסיסיות הנדרשות להשתלבות בעבודה: תושבים ביישובים מאשכולות חברתיים-כלכליים גבוהים השיגו ציונים גבוהים יותר באופן מובהק באוריינות קריאה, באוריינות מתמטית ובפתרון בעיות אדפטיבי בהשוואה לתושבי אשכולות נמוכים. למשל, שיעור

הסיכוי לאבד את מקום העבודה. 16.3% מהנתמכים מעריכים כי קיים סיכוי גבוה או גבוה מאוד שיאבדו את מקום עבודתם הנוכחי.

השתלבות בשוק העבודה היא תנאי הכרחי להתמודדות עם עוני ולבניית ביטחון כלכלי לטווח הארוך, אולם המיומנויות הנדרשות והתנאים לכך מהווים חסם להיחלצות מעוני עבור אוכלוסיות מוחלשות. סקר

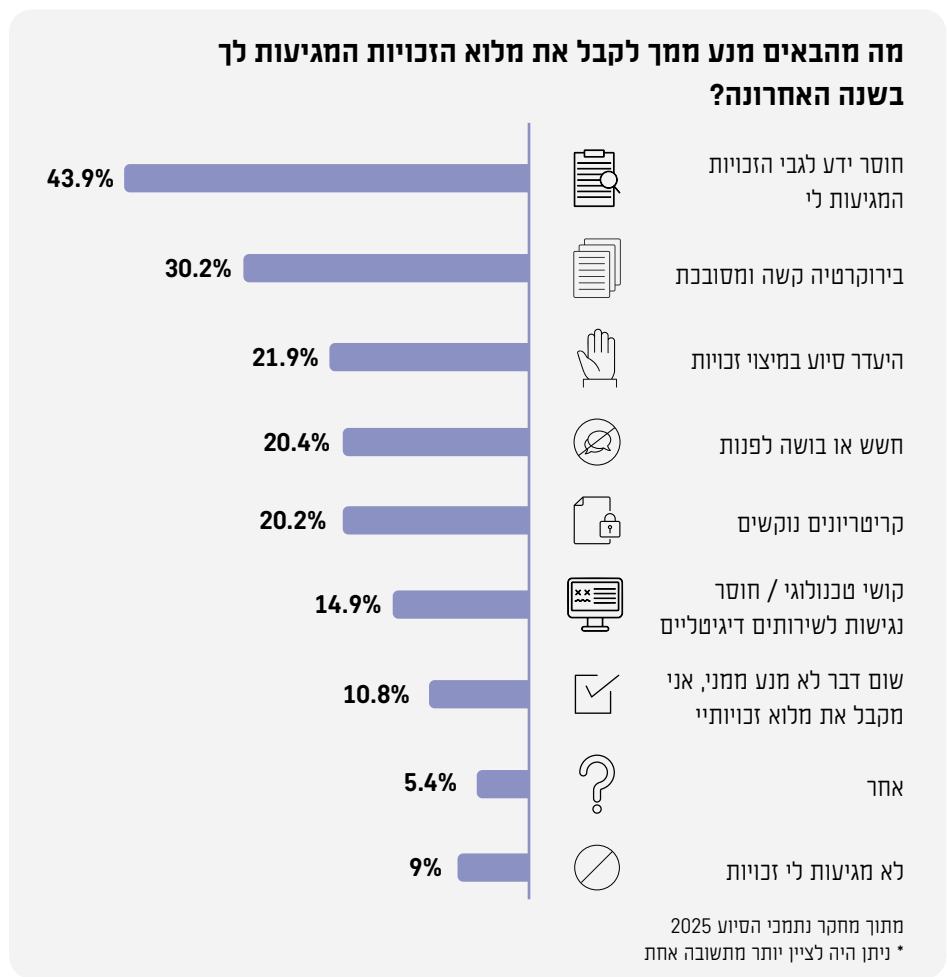
מה הסיכוי שתאבד/י את מקום העבודה הנוכחי שלך?

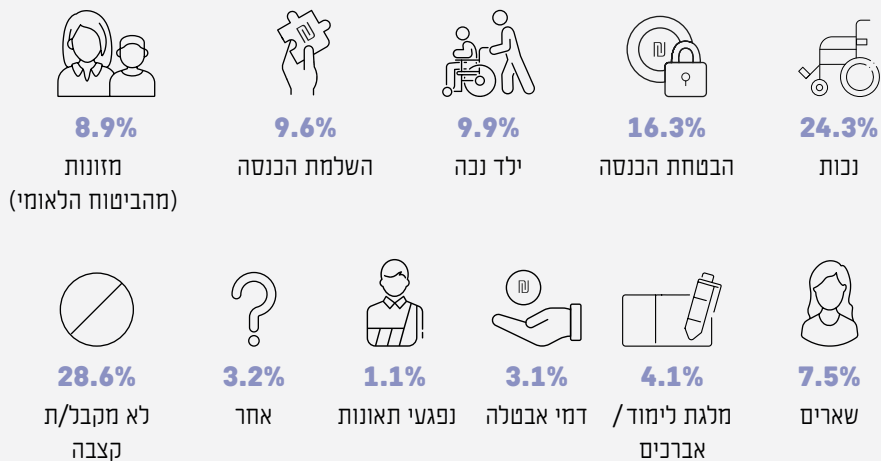
מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025; סקר האוכלוסייה הכללית 2025

בירוקרטיה מסורבלת (30.2%), היעדר סיוע במימון זכויות (21.9%), חשש או בושה לפנות (20.4%) וקריטריונים נוקשים לקבלת הזכאות (20.2%). אף על פי שזכויות חברתיות מיועדות בעיקר לאוכלוסיות מוחלשות מבחינה כלכלית ובריאותית, שיעורי אי-המימון רווחים דווקא בקרב אוכלוסיות אלה (הולר ואח', 2021).

לצד התמיכה הישירה הניתנת באמצעות הקצבות השונות מהביטוח הלאומי, קיימת חשיבות רבה גם ליכולת של אנשים למצות את זכויותיהם במלואן – תהליך שלעיתים מלווה באתגרים בירוקרטיים, טכניים ופסיכולוגיים. החסם הנפוץ ביותר למימון זכויות בקרב הנתמכים הוא חוסר ידע לגבי הזכויות המגיעות להם (43.9%), ואחריו, לפי סדר שכיחותם –

אילו מהקצבות הבאות את/ה מקבל/ת?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025
* ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת

מעניקות תמיכה לאנשים במצבי עוני או בסיכון לעוני (למשל: קצבת נכות כללית, הבטחת הכנסה); 2. קצבות מחליפות הכנסה מעבודה – מיועדות למצבים של אובדן הכנסה בשל פגיעה בעבודה, אבטלה, לידה או שירות מילואים; 3. קצבות אוניברסליות – משולמות לכלל האוכלוסייה בהתאם לשלבי חיים (כגון קצבת זקנה, קצבת ילדים); 4. קצבות תפקודיות – מיועדות לסייע לאנשים עם מוגבלות או לקשישים בתפקוד יום-יומי (כגון קצבת סיעוד, שירותים מיוחדים, ילד נכה).

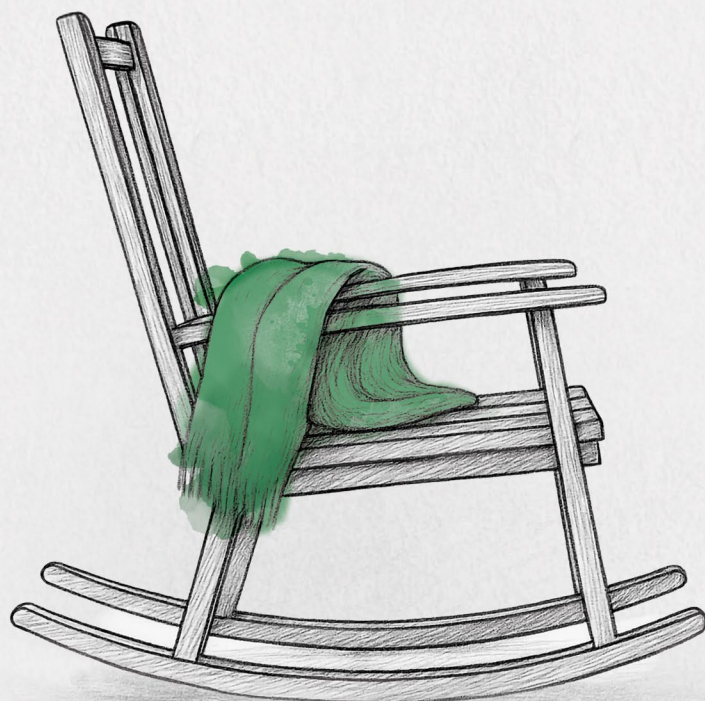
בין הקצבות הניתנות בשכיחות הגבוהה ביותר לנתמכי הסיוע ניתן למנות (בסדר יורד): קצבת נכות (24.3%), הבטחת הכנסה לבלתי מועסקים

(16.3%), קצבת ילד נכה (9.9%), קצבת השלמת הכנסה (9.6%) וקצבת מזונות מהביטוח הלאומי (8.9%); ניתן לקבל יותר מקצבה אחת. 28.6% מהנתמכים אינם מקבלים קצבה.

כשני שלישים (65.7%) מהנתמכים חשים תלות גבוהה בסיוע כלכלי מצד גורמים חיצוניים (35.3% במידה רבה מאוד ו-30.4% במידה רבה), 23.4% במידה בינונית, 6.8% במידה מועטה, והיתר (4.1%) כלל לא חשים תלות. עצם התלות הכלכלית במוסדות המדינה, בעמותות או בבני משפחה וחברים עשויה להשפיע על תחושת העצמאות, על הדימוי העצמי ועל היכולת להשתלב באופן יציב בשוק העבודה ובחברה.

המחסום הסמוי לתעסוקה: בושה וחוסר אונים

קשישים

לא ניתן להבין עוני ותעסוקה רק דרך פריזמה כלכלית. מדובר במצבים חברתיים-פסיכולוגיים המשפיעים על הדימוי העצמי, המוטיבציה והיכולת להשתלב בחברה. שני מנגנונים מרכזיים – הסטיגמה החברתית וחוסר האונים הנרכש – יוצרים יחד מעגל שמקשה על הפרטים לצאת ממעגל העוני, גם כאשר מוצעות להם הזדמנויות חדשות.

אנשים החיים בעוני מתווגים לעיתים קרובות כעצלנים, כחסרי אחריות או כנחשלים. מחקרים מראים כי סטיגמות מסוג זה יוצרות תחושות של בושה והדרה, ומובילות להימנעות ממיצוי זכויות או מפנייה למוסדות סיוע (Patrick, 2017). גם בישראל הודגם כי דימוי זה אינו תואם את המציאות: מחקר איכותני שנערך בקרב משפחות החיות בעוני מצא כי הן מקבלות החלטות כלכליות מורכבות, נזהרות מאוד מסיכונים, ומתכננות לטווח הקצר ככל האפשר – לא בגלל חוסר אחריות, אלא מתוך אילוץ מתמשך של מחסור (שמאי ואח', 2020). הפער בין דימוי למציאות מחריף את תחושת חוסר השייכות, ולעיתים אף מונע מאנשים לגשת למקומות עבודה מחשש לתיגוג שלילי.

לצד הסטיגמה החיצונית, קיימת גם החוויה הפנימית של חוסר אונים נרכש. התיאוריה שפיתח בנושא Seligman (1975), הראתה כי חשיפה מתמשכת לכישלונות מובילה להפסקת ניסיונות לשיפור המצב גם כאשר קיימות הזדמנויות חדשות. בעוני, כישלונות חוזרים – דחיית בקשות לקצבאות, חיפוש עבודה שאינם נושאים פרי, או קשיים לעמוד בתנאי העסקה – מחזקים את ההנחה שאין טעם להמשיך לנסות. מחקרים עדכניים תומכים בכך: נמצא שמחסור כרוני יוצר עומס נפשי שמוביל להחלטות קצרות טווח ולוויתור על השקעות בעתיד (Haushofer & Fehr, 2014); מחקר נוסף מצא ירידה ניכרת בתחושת המסוגלות העצמית אצל אנשים שחוו עוני רב-ממדי (Oshio & Kobayashi, 2010). גם במחקר הישראלי שהוזכר קודם לכן תיארו משתתפים כיצד ניסיונות כושלים להשתלב בשוק העבודה הובילו לוויתור מראש על חיפוש נוסף (שמאי ואח', 2020).

כאשר הסטיגמה החברתית מתלכדת עם חוסר האונים הפנימי, נוצר הרושם בקרב החברה הכללית כי העניים אינם עושים די כדי לעזור לעצמם, והעניים מצידם מפנימים שאין טעם לנסות. גם תוכניות תעסוקה וסיוע עלולות להחטיא את מטרתן, אם אינן נותנות מענה לרובדים הפסיכו-סוציאליים הללו. מחקרים ניסויים הראו כי התערבויות פסיכולוגיות פשוטות יחסית, כמו תרגילי חיזוק ערך עצמי, הצליחו לשפר את הביצועים הקוגניטיביים ואת ההנעה לפעולה בקרב משתתפים עניים (Zhao et al., 2023). מכאן עולה המסקנה כי לצד רפורמות כלכליות ותעסוקתיות, יש צורך גם בהתמודדות עם סטיגמות חברתיות ובמתן תמיכה מקצועית שיכולה להעלות את תחושת הערך העצמי והמסוגלות. כך יהיה אפשר לשבור את מעגל הבושה, ההימנעות וחוסר-האונים ולפתוח נתיב אמיתי ליציאה מעוני.

קשישים

שנים. כך הופכת הזקנה לשלב שבו מצטלבים פערים מצטברים מהעבר עם אתגרים חדשים בהווה, וביחד מקשים על קשישים רבים לשמור על רמת חיים יציבה ועל תחושת כבוד וביטחון בשנותיהם המאוחרות.

עבור רבים, הפרישה מהעבודה עלולה להפוך לנקודת מפנה שבה ההכנסה הופכת קבועה ובלתי גמישה, בעוד שההוצאות ממשיכות לעלות. 65.9% מנתמכי הסיוע הקשישים מקבלים תוספת השלמת הכנסה מהביטוח הלאומי. מתוכם, כשניים מכל שלושה (66.2%) כלל אינם מקבלים פנסיה, ונשענים על קצבאות הביטוח הלאומי בלבד. עם זאת, גם קצבת הזקנה בתוספת השלמת הכנסה, שנועדה לשמש רשת ביטחון בסיסית, אינה מספיקה בפועל: 95.7% מהקשישים הנתמכים מדווחים כי הקצבה אינה מאפשרת להם למלא את צורכיהם הבסיסיים ולחיות בכבוד. לכך מצטרפת חולשת מערך התמיכה הסיעודית, שאמור לספק רשת ביטחון משלימה. רק כשליש מהקשישים הנתמכים (33.1%) סבורים כי שעות הסיעוד שהם מקבלים מביטוח לאומי עונות על צורכיהם, 25.5% סבורים שהן אינן מספקות, ו-15.5% זקוקים לשעות סיעוד אך אינם מקבלים כלל. היתר (25.9%) אינם נזקקים לתמיכה סיעודית. במציאות זו, קשישים החיים בעוני עלולים

מתקשים להזדקן בכבוד

עם קום המדינה היו בני 65 ומעלה רק 4% מכלל אוכלוסיית ישראל. מאז גדל חלקם היחסי באוכלוסייה באופן עקבי, ובסוף שנת 2024 חיו בישראל כ-1.3 מיליון אזרחים ותיקים, שמהווים כ-13.1% מתושבי המדינה. לפי תחזיות הלמ"ס, עד שנת 2040 צפוי שיעורם להגיע ל-14%, כ-1.9 מיליון איש. הזדקנות האוכלוסייה היא תופעה דמוגרפית שמגלמת בתוכה אתגר מערכתי רחב בעל השלכות חברתיות וכלכליות עמוקות. היא משנה את פני החברה הישראלית ומשפיעה באופן ישיר על מערכות הבריאות, הדיוור והרווחה ועל יכולתה של המדינה להבטיח תנאי חיים הולמים לאזרחיה הוותיקים. מעבר להיבטים המאקרו-כלכליים, תהליך ההזדקנות מביא עימו פגיעות כלכלית גוברת, הנובעת בין היתר משינויים במצב הבריאות, בתעסוקה ובהרכב המשפחה. לצד זאת, עבור חלק מהקשישים, הקשיים הכלכליים בגיל המבוגר אינם תולדה של הזקנה עצמה, אלא משקפים פערים שהלכו והצטברו לאורך החיים. הדבר ניכר בנתונים שלפיהם יותר ממחצית מהקשישים הנתמכים (51.8%) מציינים כי גדלו בילדותם במשפחה שחיה במחסור ובמצוקה כלכלית - עבורם, העוני הוא המשך של מצוקה רבת-

95.7%

95.7% מהקשישים הנתמכים מדווחים כי קצבת הזקנה עם השלמת הכנסה אינה מאפשרת להם למלא את צורכיהם הבסיסיים ולחיות בכבוד

73.3%

על פי האומדן לעוני, 73.3% מנתמכי הסיוע הקשישים חיים בעוני, ו-44.4% מצויים בעוני חמור

85.5%

85.5% מהקשישים הנתמכים מדווחים על מצב בריאותי ירוד, ו-45.9% חוו החמרה במצבם הנפשי מאז פרוץ המלחמה

34.4%

יותר משליש (34.4%) מהקשישים הנתמכים סובלים מאי-ביטחון תזונתי חמור

67.8%

כשניים מכל שלושה נתמכי סיוע קשישים (67.8%) מעידים כי חשו בדידות במהלך השנה האחרונה לעיתים קרובות או מדי פעם

91.1%

91.1% מהקשישים הנתמכים אינם יכולים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד או עזרה בבית הנדרשים להם

האם בשנה האחרונה חווית תחושת בדידות?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע הקשישים 2025

1. בפרק זה נתייחס לאוכלוסיית הקשישים מתוך נתמכי הסיוע, והיא תכלול את אלה מתוכם שמוגדרים בחוק כאזרחים ותיקים - נשים מגיל 62 וגברים מגיל 67.

להיקלע למעגל סגור של מחסור מתמשך, שבו הכנסה נמוכה, הוצאות גבוהות ומערכות רווחה מוגבלות מזינות זו את זו ומנציחות את מצבם הכלכלי. במקום ליהנות מביטחון ומיציבות בשנות החיים המאוחרות, רבים מהם מתמודדים עם דאגה קיומית מתמשכת ותחושת פגיעות כלכלית וחברתית.

הזדקנות מיטבית אינה נמדדת רק ביכולת הכלכלית של האדם, אלא גם בתחושת השייכות, הערך העצמי והמשמעות שהוא מוצא בחייו. דו"ח המדדים הלאומיים להזדקנות מיטבית של הלמ"ס (2022) מונה את "מדד המשמעות" כאחד ממדדי-העל להזדקנות מיטבית, לצד מדדי בריאות וחוסן כלכלי. המדד בוחן את רמת שביעות הרצון מהחיים, תחושת הבדידות ותחושת הרווחה האישית של האדם המבוגר. המרכיבים האלה מעמידים יסודות מרכזיים לתהליך הזדקנות בריא ומאוזן וליכולת להביט לאחור על החיים בתחושת סיפוק והשלמה, אולם בקרב נתמכי הסיוע הקשישים ניכר כי הם נשחקים באופן משמעותי. לפי נתוני הלמ"ס², 26% מהאוכלוסייה בגיל 65 ומעלה חשים בדידות לעיתים קרובות או לפעמים, בעוד שבקרב נתמכי הסיוע הקשישים מדובר ביותר משני שלישים (67.8%), ו-32.7% חשו בודדים לעיתים קרובות. גם בתחום שביעות הרצון מהחיים ניכרת תמונה דומה של פערים חדים. בעוד שמרבית בני ה-65 ומעלה באוכלוסייה הכללית (88%) מדווחים על שביעות רצון מחייהם - 34% מ'רוצים מאוד' ו-54% מ'רוצים' - בקרב הקשישים הנתמכים מדובר בשיעור נמוך משמעותית של 41.1% בלבד (9.3% מ'רוצים מאוד' ו-31.8% מ'רוצים'). יתר על כן, יותר משלושה רבעים מהנתמכים הקשישים מרגישים שאין להם על מי להישען בעת משבר, בכלל (32.1%) או רק באופן חלקי (46.2%).

2. לקט נתונים מתוך הסקר החברתי 2024, הלמ"ס 2025.

ממצאים אלה ממחישים כיצד מחסור כלכלי, לצד שחיקה בתחושת המשמעות והשייכות, עלולים להוביל לפגיעה ניכרת באיכות החיים של נתמכי הסיוע הקשישים וביכולתם להזדקן בכבוד.

אומדן לעוני בקרב קשישים נתמכי הסיוע

זו השנה הרביעית ברציפות שארגון לתת עורך אומדן ייעודי לעוני בקרב קשישים נתמכי סיוע. האומדן, שנערך לראשונה בשנת 2022, נולד בעקבות העלאת קצבת הזקנה בתוספת השלמת הכנסה - העלאה שהציבה את סכום הקצבה מעל קו העוני הרשמי של המוסד לביטוח לאומי. נכון לשנת 2025, קצבת אזרח ותיק עם תוספת השלמת הכנסה עומדת על 4,273 ש"ח ליחיד ועל 6,751 ש"ח לזוג (עד גיל 70) - מעט מעל לקו העוני הרשמי שעומד על 4,155 ש"ח ליחיד ו-6,648 ש"ח לזוג. עם זאת, מאחר שקו העוני מעודכן לשנת 2023, סביר להניח שנכון להיום גובה הקצבה כבר מצוי מתחת לקו העוני. כך או כך, המטרה הייתה לבחון אם העלאה זו אכן חוללה שינוי ממשי ביכולת לאפשר לקשישים בישראל למלא את צורכיהם הבסיסיים ולחיות בכבוד, או שמא מדובר ברף סטטיסטי שאינו משקף את המציאות בפועל.

האומדן מתבסס על ניתוח רב-תחומי של תנאי חייהם של הנתמכים הקשישים בחמישה היבטים מרכזיים: יוקר המחיה, ביטחון תזונתי, בריאות, דיור וסיוע. המדד כולל 18 אינדיקטורים לעוני³: שמונה אינדיקטורים מוגדרים 'קשיחים' (מסומנים ב-❗) ומעידים על מחסור חמור בתנאים בסיסיים, ועשרה

3. המדד כלל במקור 20 אינדיקטורים לעוני, אך השנה לא נכללו שני אינדיקטורים רכים - אחד מתחום הבריאות ואחד מתחום הסיוע; בהתאם לכך השתנה הקריטריון לסיווג 'עוני' לאינדיקטור קשיח אחד או לחמישה אינדיקטורים רכים לפחות (במקום שישה במקור).

כלכלית, ויתור מתמשך ומאבק יום-יומי על כבודם. להלן פירוט הממצאים בכל אחד מחמשת התחומים שנבדקו, והוא מספק תמונה מקיפה של האתגרים הכלכליים והחברתיים שהקשישים נתמכי הסיוע מתמודדים איתם בחיי היום-יום.

יוקר המחיה

השנה החולפת, על רקע האירועים הביטחוניים והמשך מגמת ההתייקרות במשק, החרפה עוד יותר את מצוקתם של הקשישים הנתמכים. יותר ממחציתם (56.8%) מעריכים כי מצבם הכלכלי כיום הורע ביחס לשנה הקודמת, ורובם המכריע (83.2%) מייחסים זאת לעלייה ביוקר המחיה. רבים מהקשישים הנתמכים מתקיימים מהכנסה

אינדיקטורים 'רכים' משקפים ויתורים קיצוניים פחות, ולמרות זאת הם מהותיים לאיכות החיים. בהתאם למספר ולעוצמה של האינדיקטורים שנצפו, הקשישים סווגו לשלוש קבוצות:

1. עוני חמור - שני אינדיקטורים קשיחים ומעלה;
2. עוני - אינדיקטור קשיח אחד או לפחות חמישה אינדיקטורים רכים;
3. היעדר עוני - פחות מחמישה אינדיקטורים רכים.

ממצאי האומדן לשנת 2025 מציינים תמונה קשה: **73.3% מהקשישים נתמכי הסיוע חיים בעוני, ו-44.4% חיים בעוני חמור**. הנתונים הללו ממחישים כיצד גם כאשר הקצבאות עוברות את סף המדדים הרשמיים, הקשישים עצמם נותרים מאחור ומתמודדים עם מציאות של מצוקה

אינדיקטורים לעוני בתחום יוקר המחיה

37.9%	❗ אין להם אמצעי חימום או קירור או שהם בדרך כלל לא יכולים להרשות לעצמם להפעילו	🔥
16.1%	❗ חשבון הבנק שלהם נחסם או עוקל	📄
10.6%	❗ נותקו מאספקת החשמל	🏠
10.2%	❗ בביתם מותקן מת"מ לחשמל, והיו פעמים שלא היה להם מספיק כסף להטעינו	🔌
69.7%	אינם יכולים לשלם על הוצאה בלתי מתוכננת, או לכל היותר יכולים לשלם שקלים בודדים	📄
35.8%	בעלי חוב לגורם כלשהו	📄

מתוך מחקר נתמכי הסיוע הקשישים 2025

קבועה ומוגבלת, וברוב המקרים ללא אפשרות ממשיית להגדילה, ולכן מוצאים את עצמם מתמודדים עם שחיקה מתמדת בכוח הקנייה ועם קושי לעמוד בהוצאות השוטפות. קרוב לשבעה מכל עשרה נתמכים קשישים (69.7%) מעידים כי אינם מסוגלים לעמוד בהוצאה בלתי צפויה, ולכל היותר יכולים להוסיף שקלים בודדים במקרה כזה. יותר משליש (35.8%) מתמודדים עם חובות, וחובם של 25.6% מהחייבים עומד על יותר מחמישים אלף ש"ח. חשבון הבנק של 16.1% מהקשישים הנתמכים נחסם או עוקל, והמצוקה הכלכלית באה לידי ביטוי גם בתחומי האנרגיה. 10.6% מהקשישים נותקו מאספקת החשמל בשנה האחרונה, ו-10.2% שמחוברים לחונה תשלום מראש (מת"מ), לא יכלו לטעון אותו בשל מחסור בכסף. קושי נוסף

ביטחון תזונתי

עבור רבים מהקשישים נתמכי הסיוע הקושי הכלכלי מתבטא במחסור תזונתי חמור. 82.2% מהקשישים מעידים כי לא היה להם מספיק כסף לאכול ארוחות מאוזנות, ו-78.4% מציינים כי האוכל שהיה ביכולתם

אינדיקטורים לעוני בתחום הביטחון התזונתי

82.2%	לא היה מספיק כסף לאכול ארוחות מאוזנות (לרוב או לפעמים)	
78.4%	האוכל שקנו לא הספיק, ולא היה להם די כסף כדי לקנות יותר (לרוב או לפעמים)	
52.8%	אכלו פחות ממה שרצו, כי לא היה להם מספיק כסף כדי לקנות אוכל	
46.4%	צמצמו את גודל הארוחות או דילגו על ארוחות עקב מחסור כספי	
30.3%	הגיעו למצב של רעב ולא אכלו, כי לא היה להם מספיק כסף לקנות אוכל	
34.4%	נמצאים באי-ביטחון תזונתי חמור	

מתוך מחקר נתמכי הסיוע הקשישים 2025
* בניכוי משיבים שסירבו לענות

(כלל לא טוב או לא כל כך טוב), ו-71% מתארים באופן דומה גם את מצבם הנפשי. נוסף על כך, כמעט מחציתם (45.9%) מספרים שחלה החמרה במצבם הנפשי מאז פרוץ המלחמה בשבעה באוקטובר. בריאות גופנית ונפשית היא אחד הנכסים החשובים ביותר בשלב הזקנה, אך עבור קשישים החיים בעוני היא עלולה להפוך למותרות. 40.2% מהקשישים הנתמכים מעידים כי אינם מצליחים לשמור על מצב בריאותי תקין בשל המצוקה הכלכלית. 43.8% ויתרו על סיוע נפשי עקב חוסר יכולת לממן את ההשתתפות העצמית או בשל זמני המתנה ממושכים. שיעור לא מבוטל (62.3%) מדווחים כי נאלצו לוותר באופן קבוע (6.8%) או לסירוגין (55.5%) על רכישת תרופות או טיפולים רפואיים נחוצים, פשוט משום שאינם יכולים להרשות לעצמם לשלם עליהם.

בריאות

שיעור גבוה במיוחד של קשישים נתמכי סיוע (93%) מדווחים כי הם סובלים לפחות ממחלה אחת או ממצב רפואי כרוני. עוד עולה מהממצאים כי 85.5% מהקשישים הנתמכים מדווחים על מצב בריאותי ירוד

אינדיקטורים לעוני בתחום הבריאות	
6.8%	ויתרו על רכישת תרופה או טיפול רפואי נחוץ באופן קבוע, בשל אי-יכולת לשלם עבורם
43.8%	ויתרו על סיוע נפשי*
40.2%	לא הצליחו לשמור על מצב בריאותי תקין בשל המצוקה הכלכלית

מתוך מחקר נתמכי הסיוע הקשישים 2025
* כי לא יכלו לממן את ההשתתפות העצמית או את התשלום הפרטי הנדרש, או כי נאלצו לחכות זמן רב עבורו

כמעט מחצית מנתמכי הסיוע הקשישים (45.9%) מדווחים שחלה החמרה במצבם הנפשי מאז פרוץ המלחמה בשבעה באוקטובר

דיור

ממצאי האומדן מצביעים על כך שדיור הולם, אחד התנאים הבסיסיים לקיום אנושי ולזקנה מכובדת, הפך למוקד נוסף של מצוקה ואי-ודאות בקרב הקשישים הנתמכים. קרוב לעשירית מהם (9%) נחשבים לנעדרי דיור קבוע, כלומר מתגוררים אצל בני משפחה או חברים (5.6%), בדיור זמני או בבית מחסה (2%) או שאין להם כלל קורת גג (1.4%). כשלושה מכל חמישה (59.1%) מדווחים כי נאלצו לוותר על תיקון ליקויים חמורים בדירתם בשל מגבלות כלכליות, ו-18.9% סבורים כי מקום מגוריהם כלל אינו עומד ברמה הנדרשת למגורים בכבוד. כמו כן, 29.5% חיים בבניין ללא מעלית אף על פי שהם זקוקים לה, נתון שממחיש את המחסומים הפיזיים שמצטרפים לקשיים

הכלכליים ומעמיקים את תחושת הפגיעות. נוסף על כך, 8% מהקשישים מעריכים כי ייאלצו לפנות את ביתם בשל קושי לעמוד בתשלומי שכר דירה או משכנתה.

על רקע האיומים הביטחוניים מתווסף למצוקות הכלכליות של הקשישים הנתמכים גם ממד של סיכון ממשי לחיים. יותר מחמישית מהם (21.6%) חשופים לסכנה מוחשית בעת חירום בשל היעדר מרחב מוגן במקום מגוריהם, ו-3.3% נוספים אינם יודעים כלל אם קיים מרחב כזה. רק ל-23.7% מהקשישים הנתמכים יש ממ"ד או ממ"ק, ורובם נאלצים להסתפק במרחב מוגן שמרוחק מהבית או מהקומה – מקלט בקומת הקרקע בבניין (32.1%) או מקלט ציבורי (19.3%). גם כאשר קיים מרחב מוגן כלשהו, רבים מתקשים להגיע אליו בזמן: 12.3% אינם מספיקים להגיע כלל, ו-33.9%

אינדיקטורים לעוני בתחום הדיור

59.1%	נמנעו מתיקון ליקויים חמורים בדירה מסיבות כלכליות*	
3.4%	ללא מקום מגורים קבוע (בבתי מחסה / ללא קורת גג)	
29.5%	אין מעלית במקום המגורים על אף הצורך בה	
18.9%	מקום מגוריהם אינו נחשב מגורים בכבוד	
8%	קיים סיכוי גבוה או גבוה מאוד שייאלצו לפנות את מקום מגוריהם**	

מתוך מחקר נתמכי הסיוע הקשישים 2025
* בניכוי משיבים שצינו "היו ליקויים, אך הם טופלו על ידי בעל הדירה/חברת אחזקה"
** בשל קושי לשלם את שכר הדירה או המשכנתה

הכלכלית לשלם עבורן, גם שירותים חיוניים נעשים לעיתים לבלתי נגישים. 91.1% מהקשישים הנתמכים מעידים כי אינם יכולים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד או עזרה בבית הנדרשים להם, ו-36.8% מציינים כי הם זקוקים לעזרה בביצוע פעולות יום-יומיות אך אינם מסוגלים לממן אותה. במציאות זו רובם נאלצים להסתמך על סיוע מתמשך ממקורות חיצוניים, מצד גופי רווחה, ארגוני סיוע או קרובי משפחה – שניים מכל שלושה קשישים נתמכים (66.5%) תלויים בסיוע כזה במידה רבה או רבה מאוד. בתוך כך, כשניים מכל שלושה (64.6%) חשים כי בשנה האחרונה השירותים שמספקת המדינה, לרבות בתחומי הבריאות והרווחה, נעשו פחות זמינים ופחות איכותיים. הממצאים משקפים מערכת תמיכה ציבורית שאינה מצליחה להעניק מענה הולם לאחת האוכלוסיות הפגיעות ביותר בחברה, וממחישים את הצורך בחיזוק מערכי הסיוע, הבריאות והסיעוד כדי להבטיח את הזכות להזדקן באופן ראוי, בטוח ומכובד.

סיוע

עזרה יום-יומית ותמיכה סיעודית הן תנאי בסיסיים לחיים בכבוד בגיל מבוגר, ולעיתים הן אף צורך קיומי. אך כאשר העלויות הכרוכות בכך גבוהות מהיכולת

אינדיקטורים לעוני בתחום הסיוע

91.1%	אינם יכולים לעמוד בתשלומים עבור סיעוד	
66.5%	תלויים בסיוע של גופים או אנשים אחרים (במידה רבה / רבה מאוד)	
36.8%	זקוקים לעזרה בפעולות יום-יומיות אך אינם יכולים לממן זאת	

מתוך מחקר נתמכי הסיוע הקשישים 2025

רק כשליש מהקשישים הנתמכים (33.1%) סבורים כי שעות הסיעוד שהם מקבלים מביטוח לאומי עונות על צורכיהם

אוריינות פיננסית ומיקוד שליטה כמלכודת כלכלית בגיל המבוגר

אוריינות פיננסית, כלומר היכולת להבין מידע כלכלי ולקבל החלטות פיננסיות מושכלות, היא מיומנות חיונית לעצמאות בגיל המבוגר. ואולם, מחקרים מראים כי החל מגיל 60 חלה ירידה קבועה בהבנה ובשיפוט פיננסי בשיעור ממוצע של כ-1% לשנה (Gamble et al., 2015). הירידה נובעת משינויים קוגניטיביים טבעיים: האטה בעיבוד מידע, ירידה בזיכרון העבודה ויכולת פחותה להתמודד עם משימות חישוביות מורכבות. המגמה הזו בולטת במיוחד בקרב קשישים בעלי הכנסה נמוכה. עדויות ממחקרים מראות כי קשישים בעלי הכנסה נמוכה ענו נכונה על פחות שאלות שבחנו ידע פיננסי בסיסי, בשיעור נמוך בכ-25 נקודות האחוז מקשישים מהשכבות המבוססות (Lusardi et al., 2020).

מעבר לפערי ידע ומיומנויות, נצפו הבדלים גם במיקוד תחושת השליטה הפיננסית, קרי עד כמה האדם תופס את מצבו הכלכלי כתלוי בבחירותיו (מיקוד שליטה פנימי) או בגורמים חיצוניים כמו גורל, מזל או החלטות של אחרים (מיקוד שליטה חיצוני). קשישים בעלי הכנסה נמוכה מציגים נטייה חזקה יותר למיקוד שליטה חיצוני, לעומת קשישים מבוססים שמציגים נטייה למיקוד שליטה פנימית (Musich et al., 2020). מיקוד חיצוני נמצא כמנבא חרדה כלכלית, תלות גוברת בזולת, דחיינות בקבלת החלטות, ופגיעות גבוהה יותר למצבי חוב ואובדן נכסים. מנגד, מיקוד פנימי נקשר בעקביות להתנהגויות מסתגלות יותר (רשת חברתית פעילה, פעילות גופנית) ולהתנהלות כלכלית טובה יותר.

השילוב בין ירידה באוריינות פיננסית לבין תחושת שליטה חיצונית יוצר מלכודת כפולה עבור קשישים שמתמודדים עם עוני ומצוקה כלכלית: יכולת מופחתת להתמודד עם החלטות כלכליות מורכבות וגם היעדר אמון ביכולת האישית להשפיע על מצבם הכלכלי. התוצאה היא אובדן הדרגתי של העצמאות, תלות גוברת והעמקה של תחושת חוסר האונים הכלכלי.

בסופו של דבר, הירידה באוריינות הפיננסית בגיל המבוגר איננה תוצאה של הזנחה אישית, אלא של מפגש בין מגבלות קוגניטיביות, מחסור במשאבים ותחושת חוסר אונים. מכאן, שהפתרון אינו טמון רק בשימור ובפיתוח של ידע ומיומנויות בגיל המבוגר, אלא בהשבת תחושת המסוגלות והשליטה. לצורך כך, יש להנגיש מערכות פיננסיות בצורה פשוטה וברורה, עם ממשקים מותאמי גיל ויכולות, להעניק עזרה פרואקטיבית במוקדי השירות ויעוץ אמין שאינו תלוי אינטרסים, ולא פחות חשוב מכך, לעודד תחושת שליטה פנימית ולחזק את האמון ביכולתם של קשישים מעוטי יכולת כלכלית להשפיע על מצבם. כך נוכל להחזיר לקשישים רבים כמה מהנכסים החשובים ביותר בזקנה – תחושת העצמאות, הביטחון והשליטה על חייהם.

מדיניות למאבק בעוני

המלצות מדיניות לצמצום עוני בישראל

בפרק זה יוצגו המלצות ראשוניות למדיניות מאקרו- חברתית המכוונות לצמצום תחולת העוני במדינת ישראל. ההמלצות עלו במסגרת עבודת מחקר ומיפוי שערכה חברת Impact-Y בשיתוף עם מחלקת המחקר של ארגון לתת. בעבודה זו נסקרו מהלכי המדיניות שנמצאו כאפקטיביים ביותר לטיפול באוכלוסיות הנמצאות בעוני ובמצוקה כלכלית ברחבי העולם, נלמדה הספרות האקדמית בנושא שפורסמה במדינות שונות, נותחו תוכניות קיימות בארץ, וכן בוצעו ראיונות עם גורמים מומחים בנושא ממגוון מגזרים, לרבות בכירים לשעבר במשרדים ממשלתיים, אקדמאים ובעלי תפקידים ברשות מקומית מרכזית ובארגוני חברה אזרחית. לאחר גיבוש העקרונות וצעדי המדיניות המתאימים ביותר ליישום בישראל (ובהם גם צעדי מדיניות נוספים שאינם כלולים בפרק) יערכו ארגון לתת ו-Impact-Y סבבי היועצויות עם אנשי מקצוע בכירים במטרה לתקף את המסקנות ולגבשן כהמלצות אופרטיביות שיוגשו לרשות הלאומית למאבק בעוני שמתעתדת לקום. תקוותנו היא כי תהליך מקצועי זה יהווה מצע איכותי ומקצועי לדיוני עומק בנושא בדרך לצמצום העוני ולשיפור חייהם של התושבים המשתייכים לאוכלוסיות המוחלשות בישראל.

תופעת העוני היא בעיה חברתית רב-ממדית המורכבת מגורמים מבניים, כלכליים וחברתיים. בהשוואה למדינות שונות בעולם, ישראל מתאפיינת בשיעורי עוני גבוהים. הדבר נובע מסיבות רבות, ובהן רשת ביטחון חברתית מוגבלת, מחסור חריף בדיו

ציבורי, השקעה חברתית נמוכה בחינוך לגיל הרך, פערים בין הפריפריה החברתית-גיאוגרפית למרכז בתשתיות ובגישה לתעסוקה ולחינוך איכותיים, מערכת שלטון ריכוזית היוצרת פערים בשירותים בין רשויות אזוריות חזקות לחלשות, והיעדר מערכות ציבוריות יעילות ופרואקטיביות שמשפיעות על שיעורי הסיוע לאוכלוסיות שמצויות בעוני ובהדרה חברתית.

לנוכח עומק התופעה בישראל בהשוואה בין-לאומית, ובהסתכלות על מערכות ציבוריות איכותיות בעולם, אין מנוס מההכרה בכך **שנדרש בישראל שינוי תפיסה של המדינה בהתייחסותה לתופעת העוני – כלומר, מעבר ממענה תגובתי ונקודתי, לא מספק ומפוצל של משרדי ממשלה ורשויות מקומיות, למדיניות הוליסטית המזהה את מנגנוני העוני ופועלת לצמצום באופן אקטיבי**. גישה זו נשענת על פרואקטיביות והתייעלות שלטונית, הסרת חסמים מערכתיים, חיזוק היכולת של משקי בית ופרטים להבטיח לעצמם יציבות כלכלית ונגישות לשירותים חיוניים דרך סיוע תעסוקתי, השקעה חברתית בחינוך, צמצום פערים בתשתיות וחדשנות. מערכת הוליסטית זו תפרוס מענים מגוונים, שיסייעו לצמצום העוני של אוכלוסיות שנמצאות בעוני כיום ואף לחילוצן ממנו, וימנעו התדרדרות של אוכלוסיות נוספות לעוני בעתיד.

ממצא מרכזי בעבודה זו הוא שהיכולת של מדינות ליצור צמיחה כלכלית מקיימת לאורך זמן נובעת מרשת ביטחון ומהשקעה חברתית רחבה. אומנם, מדיניות כזו כרוכה בעלויות גבוהות לטווח הקצר, אך בהסתכלות ארוכת טווח היא מוכיחה החזר גבוה על ההשקעה, שמתבטא בצמיחה כלכלית ובגידול בתמ"ג ובהכנסות המדינה ממיסים הודות להרחבת

ההשתתפות בשוק העבודה ולהגדלת הצריכה. לעומת זאת, היעדר השקעה חברתית מנציח תופעות של אי-שוויון ועוני בין-דורי, מרחיב את הפערים החברתיים, ופוגע הלכה למעשה באוכלוסיות בהווה ובצמיחה הכלכלית של המדינה בעתיד.

תפיסות הנתמכים לגבי צעדי מדיניות

מעבר להיבטים המבניים של מערכת הרווחה, חשוב להשמיע גם את קולם של האנשים החיים בעוני בישראל. ממצאי מחקר נתמכי הסיוע של ארגון לתת עולה שהנתמכים עצמם תופסים את שיפור מצבם ואת היחלצותם מן המצוקה כנובעים משילוב של תמיכה מערכתית רחבה, שיפור תשתיות ושירותים קהילתיים והעצמה אישית ותעסוקתית.

בראש רשימת הצרכים ניצבים צעדים מבניים הנוגעים לרשת הביטחון החברתית: הגדלת הקצאות (75.5%), סיוע במיצוי זכויות (62.6%), סיוע בשכר דירה או בדיור ציבורי (60.9%), סבסוד מסגרות לילדים (55.3%) ושירותי בריאות ושיקום נגישים (54.5%). הצעדים האלה נתפסים כאפשרות המרכזית להפחתת נטל ההוצאות וליצירת יציבות בסיסית במשקי הבית. לצד זאת, נתמכים רבים מדגישים גם את חשיבותם של שיפורים בתשתית שקיימים ברמת הקהילה והאזור: שיפור התחבורה הציבורית באזור המגורים (43.8%) והגדלת היצע מקומות עבודה קרובים לבית (50.4%) בקרב נתמכים בגילי העבודה, המשפיעים על היכולת להתמיד בתעסוקה ולהרחיב אפשרויות

השתלבות בשוק העבודה. נוסף על כך, חלק משמעותי מהנתמכים מצביע על צורך בצעדים שיעצימו את יכולותיהם האישיות או התעסוקתיות: ייעוץ כלכלי (41.7%), הכשרות מקצועיות או הסבה תעסוקתית (47.7% בקרב נתמכים בגילי העבודה), שיפור מיומנויות שפה ודיגיטל (37.2%), סדנאות לפיתוח אישי או משפחתי (34.5%), וכן פתרונות מותאמים למסורת או לתרבות (33.6%) ונגישות להשכלה גבוהה (32.5%). הצעדים האלה נתפסים כבסיס לפיתוח ההון האנושי של הנתמכים וליצירת תנאי פתיחה טובים יותר להשתלבות בשוק העבודה ובהתמודדות עם אתגרי החיים.

ניתן לראות כי יותר משליש מהנתמכים אינם רואים במצבם גזרת גורל, אלא מאמינים כי צעדים מעשיים לחיזוק יכולותיהם האישיות והתעסוקתיות עשויים לסייע להם לשפר את מצבם. התפיסות האלה מרחיבות את ההבנה לגבי הצרכים המרכזיים של משפחות החיות בעוני, ומספקות נקודת מוצא חשובה לבחינת מודלים של מדיניות הנהוגים במדינות אחרות ולגיבוש צעדי מדיניות רלוונטיים לישראל.

באחוז המיצוי של קצבת הבטחת ההכנסה הצרפתית. נוסף על כך, כחלק מהאסטרטגיה ומתקופה הרצון לסייע באופן הוליסטי לאוכלוסייה נזקקת, החל משנת 2025 קבלת קצבת הבטחת הכנסה מותנית בהשתתפות בכ-15 שעות של פעילויות, כגון הכשרות מקצועיות, לימודים, שירותי תעסוקה וייעוץ. המהלך מדגים את ההיגיון של מתן סל שירותים הוליסטי, המותנה במעורבות אקטיבית, מתוך רצון לקדם השתלבות בתעסוקה לצד שיפור הרווחה הפסיכו-סוציאלית³.

הרפובליקה הצ'כית (צ'כיה)

צ'כיה מציגה מדיניות רווחה יעילה תוך שימוש מדויק במשאבים, המכוונת בעיקר לאוכלוסיות שאינן מצליחות לצאת ממעגל העוני באמצעות שירותי הרווחה הקיימים. אף על פי שההוצאה החברתית נמוכה יחסית (21% מהתמ"ג), שיעור העוני בצ'כיה הוא הנמוך ביותר בקרב המדינות המפותחות (6.2% נכון לשנת 2022). עובדה זו מראה כי תמהיל ממוקד ומדויק של התערבויות יכול להשיג תוצאות משמעותיות גם ללא תקציבים רחבים. כחלק מגישת היעילות השלטונית והרצון התמידי לשיפור את מנגנוני השירותים החברתיים קידמה צ'כיה ביחד עם האיחוד האירופי תוכנית חדשנות חברתית לשילוב של אוכלוסיית הנשים החד-הוריות בשוק העבודה. התוכנית ביקשה לתת מענה למחסור במעונות יום איכותיים ונגישים כלכלית עבור ילדים עד גיל 3 (תופעה רווחת בישראל כיום), שלא אפשר לנשים, ובפרט לנשים חד-הוריות ממעמד כלכלי-חברתי נמוך, להשתלב בשוק העבודה. במהלך התוכנית הוקמו 62 מעונות יום זעירים (micro-nurseries) שנתנו מענה לילדים החל מגיל שישה חודשים, ויצרו מודל שאפשר לאימהות להשתלב בשוק

זה תרם ליעילות שלטונית, לשיפור נגישות לשירותים ולהתאמתם לצרכים קהילתיים¹. זאת ועוד, דנמרק היא דוגמה בולטת לחדשנות ציבורית ולהטמעה של כלים מבוססי נתונים לשיפור השירותים החברתיים. פרויקט RISK (2018-2022), שנועד לסייע בקבלת החלטות בתחום הגנת הילד, ממחיש את הפוטנציאל לשילוב בין מערכות מידע מתקדמות לבין עבודת שדה מקצועית. אף שבפועל השימוש הוגבל בשל סוגיות משפטיות ואתיות, הפרויקט מדגים את החשיבה הדנית על שירותים חברתיים מבוססי נתונים, לצד שמירה על איזון בין יעילות לבין זכויות הפרט והגנה על אוכלוסיות רגישות².

צרפת

צרפת מאופיינת במודל הקלאסי של מדינת הרווחה, עם מערכת זכויות סוציאליות אוניברסליות, ביטוח בריאות ופנסיה מקיפים, ותפיסה ציבורית הרואה במדיניות הרווחה חלק מהותי מהחזון החברתי הקיים בין המדינה לאזרחיה. כפועל יוצא מכך, הוצאות הרווחה של צרפת גבוהות כמעט פי שניים מהוצאות הרווחה בישראל (30% לעומת 16% מהתמ"ג, נכון לשנת 2023), וגם שיעורי העוני בה נמוכים בהשוואה בין-לאומית (8.3% נכון לשנת 2022). מעבר למדיניות הרווחה הנדיבה שיוצרת רשת הגנה אפקטיבית דרך מגוון שירותים, ניתן לראות את העדכונים שנעשו לשירותי הרווחה בעקבות השקת האסטרטגיה הלאומית למאבק בעוני (2018). תוכנית לאומית זו ביקשה למגר את תופעת העוני הקיצוני עד שנת 2030, לצמצם את שיעור הנכנסים למעגל העוני, ולהגדיל את מספר היוצאים ממנו. במסגרת האסטרטגיה התבצעה רפורמה מקיפה של שיפור אחוזי מיצוי זכויות דרך דיגיטציה ואיחוד מערכות לזכאי קצבאות, שתרמה לעלייה

אילו מהגורמים הבאים יכולים לסייע לך ולמשפחתך לשפר את מצבכם הכלכלי או להיחלץ מהמצוקה הכלכלית?

הגדלת הקצבאות	75.5%
סיוע במיצוי זכויות	62.6%
סיוע בשכר דירה או בדיר ציבורי	60.9%
סבסוד מעונות יום או מסגרות לילדים	55.3%
שירותי בריאות ושיקום נגישים וזמינים יותר	54.5%
שיפור התחבורה הציבורית באזור המגורים	43.8%
יותר מקומות עבודה קרובים לבית	43% (50.4%)
ייעוץ כלכלי או סיוע בניהול תקציב	41.7%
סיוע בהכשרה מקצועית, בהסבה תעסוקתית או במציאת עבודה	40.4% (47.7%)
שיפור מיומנויות שפה או שימושי מחשב	37.2% (39.6%)
סדנאות לפיתוח אישי/משפחתי	34.5% (39.4%)
פתרונות שמתאימים למסורת או לתרבות שלי	33.6% (38.7%)
גישה לרכישת השכלה גבוהה	32.5% (38%)

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025
* ניתן היה לציין יותר מתשובה אחת; נתונים המוצגים בסוגריים מתייחסים למשיבים בגיל העבודה

סקירת מדיניות בין-לאומית

בחלק זה יוצגו שלוש מדינות שנבחרו כחלק מהסקירה העולמית. כל אחת מהמדינות הנבחרות מציגה גישה שלטונית מסוימת, שנעה בין חדשנות שלטונית, מדיניות רווחה נדיבה ויעילות תקציבית. מתוך סקירת המדיניות הרחבה הובאו בחלק זה צעדי מדיניות ותוכניות מוצלחות שניתן לשלב במדיניות הקיימת בישראל למען אוכלוסיות המצויות בעוני ובהדרה חברתית.

דנמרק

דנמרק מציגה מודל רווחה מתקדם המתבסס על הוצאה חברתית גבוהה (27% מהתמ"ג) ושיעורי עוני נמוכים במיוחד (6.3% נכון לשנת 2022). אחד ממרכיבי היסוד של המודל הדני הוא ביזור סמכויות נרחב מהרמה הממשלתית לשלטון המקומי, הכולל גם איחוד וצמצום של רשויות. הרשויות המקומיות אחראיות כמעט לכלל שירותי הרווחה, החינוך, הבריאות והדיוק, ונושאות באחריות תקציבית ותפעולית מלאה. מהלך

1. Local Government Denmark, 2023.

2. Ethical Plateaus in Danish Child Protection Services, 2023.

3. Republique Francaise, 2025.

בין-משרדי בשיתוף עם הביטוח הלאומי, שיאכוף את יישום המדיניות.

חינוך לגיל הרך

המחצית הכלכלית של המשפחה בשנים הראשונות לחייו של ילד, מצד אחד, וקבלת שירותי חינוך, מצד שני, משפיעים רבות על התפתחותו ועל היווצרות פערם עתידיים בין אוכלוסיות הנמצאות בעוני לבין אוכלוסיות אחרות. עם זאת, בהשוואה בין-לאומית ההוצאה הציבורית בישראל על שירותי חינוך לגיל הרך היא מהנמוכות במדינות ה-OECD: ההוצאה הממוצעת בקרב המדינות המפותחות עבור פעוט (בגיל 1.5-3) גבוהה פי 4.5 מזו הנהוגה בישראל היעדר חינוך חינם (או היעדר סבסוד משמעותי של השירות) בגילי 0-3 יוצר מעמסה כלכלית גדולה על משקי בית בהווה, תמריץ שלילי ליציאה לעבודה, בעיקר בקרב נשים ממעמד חברתי נמוך, ונזק ארוך טווח למדינת ישראל.

המלצה: הגדלת ההוצאה הלאומית הממוצעת לנפש עבור פעוטות וקידום חקיקת "חינוך חינם לגילי לידה עד שלוש". אומנם מדובר בהמלצה יקרה כהשקעה חברתית, אך היא טומנת בחובה החזר גבוה על ההשקעה בצורת תעסוקה איכותית והיעדר שימוש בשירותי רווחה בעתיד.

מדיניות תעסוקה אקטיבית

שוק התעסוקה במאה ה-21 משתנה ללא הרף, ועל כן, בהיעדר השקעה ממשלתית הממוקדת באוכלוסייה שנמצאת בגילי עבודה, אזרחים רבים עשויים למצוא את עצמם במצוקה תעסוקתית ולהתדרדר לעוני. כמו כן, אוכלוסיות מוחלשות שנמצאות במצוקה כלכלית, ובפרט אזרחים מובטלים ועובדים בשכר נמוך, זקוקים לסיוע ממשלתי במגוון כלים לטובת השתלבות בתעסוקה

סובלות מסכומי העברה נמוכים בהשוואה למצב במדינות אחרות בעולם, וכמו כן, חלק מהזכאים אינם מקבלים את הקצבה בשל חסמים בירוקרטיים, פערי מידע, ולעיתים גם בשל חשש מסטיגמה הכרוכה בקבלת סיוע.

המלצה: להעלות את קצבת הבטחת ההכנסה הקיימת, ובד בבד לקיים ניסויים במודלים חדשניים של קצבאות הכנסה (מס הכנסה שלילי מלא ו-Guaranteed Basic Income - GBI) ברמת האשכול או הרשות המקומית שנמצאים מתחת לסף כלכלי-חברתי מסוים. גישה זו תאפשר לספק מענה אוניברסלי מוצלח יותר לאוכלוסיות במצוקה כלכלית, ובזמן, דרך המודלים החדשניים, לבחון את האפקטיביות ועלויות החיסכון האדמיניסטרטיבי והתפעולי ביחס למנגנון הקצבאות הנוכחי.

קצבאות המותנות בלימודי ליבה

ישראל מדורגת במקום השני בתחולת העוני בקרב ילדים מבין המדינות המפותחות. השיעור הגבוה ביותר של הילדים העניים נמצא בקרב החברה החרדית והערבית (45.4% ו-49% בהתאמה). מכיוון שמשרד החינוך אינו משתמש בסמכותו החוקית לאכוף חובת לימודי ליבה, נוצר כשל מדיניות: בגורי מוסדות חינוך שאינם מלמדים לימודי ליבה נותרים עם פערים שאינם מאפשרים להם לגשת להשכלה אקדמית ולתעסוקה איכותית, וכך משתמרת תופעת העוני הבין-דורי.

המלצה: כדי לשבור את מעגל העוני הבין-דורי הקיים בישראל, שנובע, בין היתר, באוכלוסיות מסוימות (ולא רק) מהיעדר לימודי ליבה, ניתן ליצור מנגנון שמתנה קבלת הטבות ממשלתיות ומקומיות (לדוגמה, הנחה בארנונה) ברישום הילדים שבמשק הבית למוסדות חינוכיים שמלמדים לימודי ליבה, ולכאלה שנבדקו על ידי משרד החינוך. כמו כן, ניתן ליצור מנגנון וידוא

מפת צעדי מדיניות והמלצות

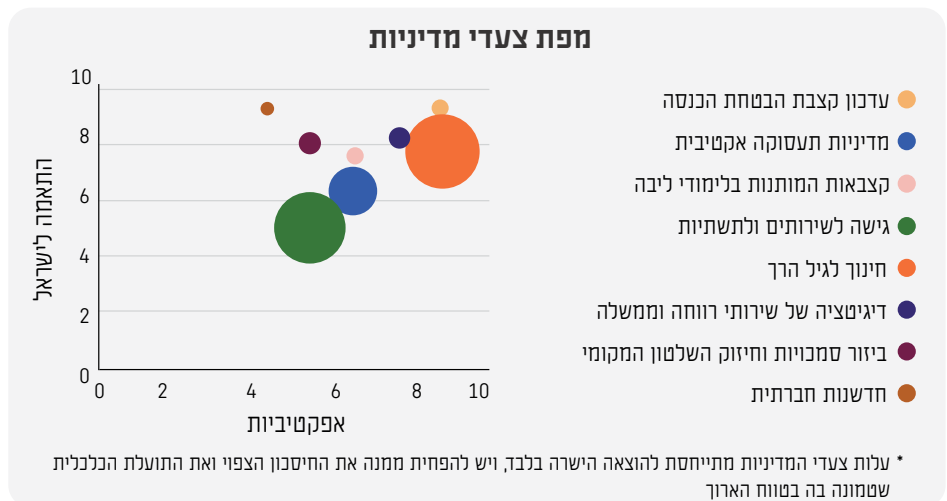
בחלק זה יוצגו, על גבי מפה אסטרטגית, צעדי המדיניות המומלצים עבור מדינת ישראל. הצעדים מוצגים בהתאם לרמת האפקטיביות שלהם בהשוואה בין-לאומית ובהסתמך על מחקרים שפורסמו (ציר X), מידת ההתאמה לישראל כתלות בצרכים ובהיתכנות כלכלית-פוליטית להטמעתם (ציר Y), ועלות המהלך (גודל העיגול). עבור כל אחד מצעדי המדיניות יוצג פירוט, המסביר בקצרה את טיב ההמלצה. יש לציין שנסקרו מהלכי מדיניות נוספים הקיימים בעולם או בספרות האקדמית, שמידת האפקטיביות וההתאמה שלהם לישראל נמוכה, ולכן הם אינם מוצגים במפה זו.

עדכון קצבת הבטחת הכנסה

רשת הביטחון הבסיסית שניתנת בישראל לפרטים ולמשקי בית שהכנסתם אינה מספקת לקיום צורכי מחיה בסיסיים היא קצבת הבטחת הכנסה. כיום קצבאות הבטחת הכנסה

העבודה ולטיפול בילדיהן בו-זמנית. המעונות הללו שיפרו את רווחת הנשים, והביאו לעלייה בהכנסה המשפחתית. התוכנית מציגה אימוץ חדשנות חברתית במטרה לתת מענה הוליסטי שמקל על הנסיבות ומספק את הצרכים של משק הבית.

בהסתכלות על שיעורי העוני בהשוואה למדינות ה-OECD, ניתן לראות שלפי הנתונים הכלכליים, לפני ההתערבות הממשלתית, ישראל נמצאת במקום טוב מתחת לממוצע שיעורי העוני במדינות המפותחות. אומנם בדנמרק הממוצע נמוך עוד יותר, אבל בצרפת שיעור העוני הוא הגבוה ביותר, וצ'כיה נמצאת מעט מעל הממוצע. עם זאת, אי-קיומה של תוכנית לצמצום העוני בישראל, השקעה נמוכה בקצבאות ומדיניות אנומלית מביאים את ישראל למקום השלישי בגובה שיעורי העוני לאחר ההתערבות הממשלתית, בעוד שצרפת עושה את התנועה ההפוכה ועוברת למקום מצוין מתחת לממוצע, ואילו צ'כיה ודנמרק תופסות את המקום הראשון והשני, בהתאמה, היינו שיעורי העוני הנמוכים ביותר במערב.

איכותית בשוק העבודה. למרות זאת, ההוצאה הציבורית בישראל לטובת הכלים האלה היא מהנמוכות ביותר במדינות המפותחות.

המלצה: הגדלת ההוצאה הציבורית על מדיניות תעסוקה בשוק העבודה למען אוכלוסיות מגוונות והטמעת כלים חדשניים שקיימים בעולם (למשל, Individual Learning Accounts – ILA) בתוכניות הסיוע הקיימות במשרד העבודה.

גישה לשירותים ולתשתיות

מקום הלידה של האדם משפיע באופן מהותי על הגישה שלו לשירותים ציבוריים כמו חינוך, בריאות, תרבות, רווחה ותעסוקה. כפועל יוצא מכך, המיקום משפיע על מצבו הכלכלי של האדם, על הסיכון לעוני ועל יכולתו לנוע במעלה הסולם החברתי. עוצמת האפקט הזה בישראל מודגמת בעבודה שערכה קרן רש"י, ושנמצא בה כי על סמך מיקום הלידה של אזרח ישראלי ניתן לנבא את רמת השכלתו, כושר השתכרותו, סיכוי למצוא משרה איכותית ומצבו הכלכלי-חברתי⁵. כמו כן, ישראל נמצאת במקום הראשון בקרב מדינות ה-OECD במספר כלי הרכב לקילומטר בביש, ועל פי הערכות שונות מאבדת בין 2 ל-3 אחוזים מהתמ"ג בשל הגודש בכבישים. מבחינת תשתיות תחבורה קיימים פערים בין הפריפריה למרכז. למשל, ליישובי הפריפריה החברתית-גיאוגרפית בישראל יש נגישות פיזית וכלכלית נמוכה יותר לשירותי רפואה ביחס לכלל האוכלוסייה. בפריפריה בישראל יש מחסור בשירותי אשפוז ופערים בכמות כוח האדם הרפואי לנפש ביחס למרכז, ואוכלוסיות עניות בישראל מוותרות על טיפולים רפואיים בתשלום בשיעור גבוה יותר משאר האוכלוסייה. כמו כן, צמצום

היקף המימון הציבורי בבריאות והעלייה בהיקפי המימון הפרטי בעשור האחרון תרמו לעלייה בתשלומי ההשתתפות והביטוחים המשלימים, והמגמה מחריפה את אי-השוויון בבריאות, ופוגעת בהכנסה הפנויה של משקי בית רבים⁶.

המלצה: השקעה רב-שנתית בתשתיות תחבורה, ובעיקר בתשתיות תחבורה ציבורית, כך שישראל תצמצם משמעותית את הפערים התחבורתיים ביחס למדינות המפותחות עד שנת 2040. כמו כן, יש להשקיע בפיתוח ובהנגשה של שירותים רפואיים בפריפריה.

דיגיטציה של שירותי רווחה וממשלה

פערי מיצוי זכויות במתן קצבאות שמגיעות לאזרחים שאינם מקבלים אותן, מהווים חסם משמעותי לתפקוד תקין של רשת הגנה חברתית אפקטיבית. אי-מיצוי זכויות נובע ממגוון חסמים, ובהם כללי זכאות מורכבים, פערי מידע והליכי הגשה מסורבלים. יצירת חיבור ושיתוף בין מאגרי מידע מנהליים היא החלק החשוב בפתרון בעיית אי-המיצוי. מערכת הרווחה בישראל מתמודדת עם ריבוי גופים ועם חוסר סנכרון בין מערכות מידע של משרדים. הבעיות האלה מובילות לעומס בירוקרטי על האזרח ולמיצוי חלקי של זכויות בסיסיות, בייחוד בקרב אוכלוסיות מוחלשות. דוגמאות מרחבי העולם מצביעות על פוטנציאל חיסכון גבוה במיוחד הודות לפישוט תהליכים, להטמעת אוטומציה ולהפחתת כפילויות בתהליכים אצל גופים ושירותים שונים.

המלצה: הקמת מאגר נתונים ממשלתי מאוחד, שיאגד נתונים של הביטוח הלאומי, מס הכנסה, מערכת הבריאות, מערכת החינוך ושירות התעסוקה, ויאפשר קבלת החלטות

מבוססת מידע בזמן אמת. נוסף על כך, מומלץ על פיתוח מנגנון זכאות אוטומטי שיזהה זכאים לקצבאות, להנחות ולהטבות מס ללא צורך בפנייה של האזרח.

ביזור סמכויות וחיצון השלטון המקומי

כפי שהוזכר לעיל בהקשר של דנמרק, מדינות רבות אימצו מודלים של ביזור סמכויות לשלטון המקומי כדרך לשיפור השירותים הציבוריים, דבר שמשפיע באופן ישיר על מתן שירותים לאוכלוסיות נזקקות ועל מוביליות חברתית. לעומת זאת, מדינת ישראל מתאפיינת במבנה שלטוני ריכוזי מאוד, עם ריבוי משרדי ממשלה בעלי תחומי אחריות חופפים, ריבוי בירוקרטיה פנים-ממשלתית וכלפי האזרח, מערכות מידע מפוצלות ושחיקה באיכות כוח האדם במגזר הציבורי. כך, אף על פי שהרשות המקומית נמצאת בקשר ישיר עם האזרח, בפועל היא מקבלת מעט אוטונומיה וחופש להקצאת תקציבים.

המלצה: ביצוע הדרגתי של רפורמה לביזור סמכויות לשלטון המקומי. המעבר יתחיל ברשויות חזקות בעלות שדרה ניהולית שמסוגלת לנהל סמכויות ותקציבים בצורה אפקטיבית תוך כדי סיוע לרשויות מקומיות חלשות. כמו כן, יש לאחד רשויות חלשות וקטנות עם רשויות חזקות באזורים גיאוגרפיים המתאימים לכך. ביזור סמכויות כרוך בעלויות בטווח הקצר ובתהליכים ארוכי טווח של התנהלות השלטון המקומי מול השלטון המרכזי, ועם זאת, רפורמת ביזור מציגה כדאיות כלכלית גבוהה והחזר חברתי-כלכלי מוכח⁷.

חדשנות חברתית

חדשנות חברתית נועדה להתמודד עם בעיות חברתיות מורכבות באמצעות פתרונות רב-מגזריים מבוססי

מקום וקהילה. היא נשענת על עקרון ה-Field Building, כלומר בניית שדה פעולה חזק שבו גופים ממשלתיים, פילנתרופיים, עסקיים וחברתיים פועלים יחד כדי לספק מענה חדשני לפתרון בעיות. נכון להיום במדינת ישראל אין שדה חברתי רב-מגזרי שפועל למען צמצום תחלות העוני.

המלצה: הקצאת תקציבים ממשלתיים לחדשנות חברתית במטרה למגר את תופעת העוני, ושימוש ברשות למאבק בעוני כגוף בין-משרדי שמקדם ומתכלל שיתופי פעולה בין משרדי הממשלה, רשויות מקומיות, תורמים וארגונים פילנתרופיים וארגוני החברה האזרחית. למשל, הרשות למאבק בעוני יכולה להשתמש בסמכותה ולקבל אחריות ממשלתית מלאה על בעיית אי-הביטחון התזונתי, שהיא אחד הסממנים החמורים ביותר הקיימים בקרב אוכלוסיות החיות בעוני. הרשות תקבע קריטריונים שמסתמכים על מצב הביטחון התזונתי של פרטים ושל משקי בית, תקצה תקציבים להפעלה של ארגוני החברה האזרחית והמחלקות לשירותים חברתיים לטובת מתן סלי מזון בהתאם לקריטריונים שהוזכרו, ותקיים מעקב שוטף אחר המערך התפעולי.

לסיכום, תופעת העוני היא רב-ממדית, ולכן צעדי המדיניות שהוצגו משלבים התערבויות המיועדות לאוכלוסיות החיות בעוני ולאוכלוסיות המצויות בסיכון להתדרדרות כלכלית, לצד צעדים שמטרתם לצמצם אי-שוויון חברתי. בשלב הבא, תובא העבודה בפני צוות מומחים רב-מגזרי לצורך דיון, היועצות ותיקוף. מהלך זה נועד להבטיח כי ההמלצות הסופיות שיוגשו לרשות למאבק בעוני יהיו מדויקות ומותאמות למציאות הישראלית, ובעלות פוטנציאל חברתי-כלכלי משמעותי לצמצום היקף תופעת העוני בישראל גם כצעדים בודדים, ובעיקר כמכלול מדיניות שלם.

7. התוכנית הכלכלית לצמצום אי-השוויון בחברה הישראלית, המכון למחשבה ישראלית, 2025.

5. מתווה קרן רש"י למוביליות חברתית: המלצות מדיניות לאומית, קרן רש"י 2019.
6. התוכנית הכלכלית לצמצום אי-השוויון בחברה הישראלית, המכון למחשבה ישראלית, 2025; כלכלת ישראל: נתיבים לשגשוג ולהצאת הצמיחה, מקינזי ישראל, 2023.

מאמר אורח

זו השנה השנייה שבה דו"ח העוני האלטרנטיבי של ארגון לתת כולל מאמר נבחר ממקור חיצוני, במטרה להרחיב את השיח הציבורי ואת נקודות המבט סביב סוגיות של עוני, פערים חברתיים ומדיניות חברתית בישראל. השנה נבחר המאמר האורח במסגרת פרס לתת-מתנאל, פרי שיתוף פעולה בין ארגון לתת לבין קרן מתנאל, שנועד לעודד כתיבה פורצת דרך וחדשנית בתחום העוני והחברה, ולהשמיע את קולם של חוקרים, אנשי מקצוע ומובילי שינוי המבקשים להיות שותפים בעיצוב השיח הציבורי והמדיניות החברתית בישראל. עשרות המאמרים שהוגשו במסגרת הקול הקורא נבחנו על ידי חבר שופטים מקצועי ומגוון, שהורכב מחברים בוועד המנהל של ארגון לתת: מר ירום אריאב, כלכלן בכיר ולשעבר מנכ"ל משרד האוצר; פרופ' רפאל (רפי) ולדן, פרופסור לרפואה באוניברסיטת תל אביב ולשעבר סגן מנהל בית החולים שיבא; ד"ר סיגל שלח, חוקרת בכירה ומנכ"לית ג'וינט ישראל לשעבר.

בתום תהליך השיפוט נבחר "צבא של איש אחד: האם סוכני בינה מלאכותית הם התקווה החדשה במאבק בעוני?" למאמר הזוכה לשנת 2025. המאמר מציע בחינה חדשנית של השימוש בטכנולוגיות בינה מלאכותית לקידום מיצוי זכויות בקרב יחידים ומשפחות החיים בעוני, תוך ניתוח של ההזדמנויות, המגבלות והסיכונים הכרוכים בפריצת דרך זו. המאמר נכתב על ידי ד"ר שלומית וייס דגן, חברת סגל בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר-אילן, חוקרת עוני ושירותים חברתיים, וגיא גרימלנד, עיתונאי לשעבר ופעיל חברתי המתמקד בהיבטים של אחריות חברתית בעידן הדיגיטלי. להלן מובאים עיקרי המאמר, שאת גרסתו המלאה ניתן למצוא באתר האינטרנט של ארגון לתת.

צבא של איש אחד: האם סוכני בינה מלאכותית הם התקווה החדשה במאבק בעוני?

ד"ר שלומית וייס-דגן וגיא גרימלנד

מבוא: המרד הקטן של אור לבן

לאחרונה, צעיר בקיא בטכנולוגיה בשם אור לבן החליט שנמאס לו מהבירוקרטיה המייאשת שמונעת ממנו למצות את זכויותיו. הוא הזין את פרטיו ל-ChatGPT, הפך אותו לסוכן אוטונומי ונתן פקודה אחת: "מצא את כל הכסף שמגיע לי מהמדינה". בתוך דקות סרק הסוכן מאגרי מידע, הצליב נתונים, ניסח מכתבים, מילא טפסים והגיש בקשות בשמו. התוצאה: החזר של כ-17,000 ש"ח. הפוסט של אור שתיאר את החוויה נעשה ויראלי לא רק בזכות הסיפור האישי, אלא משום שהציג תקווה – להפוך את מיצוי הזכויות ממאבק לבעלי אמצעים בלבד לכלי נגיש לכול. אף על פי שהסוכן של אור עדיין אינו מושלם, ורבים מהניסיונות לשחזר את ההצלחה כשלו, עצם הניסוי ממחיש את פוטנציאל היכולת של סוכני בינה מלאכותית (AI) לשנות את מאזן הכוחות בין האזרח למערכת ולהפוך את מיצוי הזכויות לכלי נגיש לכולם.

הממדים האמיתיים של העוני ואי-מיצוי הזכויות

כדי להבין את הפוטנציאל החברתי של סוכן דיגיטלי יש להזכיר את אחת הבעיות המתמשכות בישראל – אי-מיצוי זכויות. שיעורי העוני הגבוהים בישראל משקפים לא רק מחסור כלכלי, אלא גם חסמים מבניים וגישה מוגבלת למידע ולסיוע. מחקרים מראים כי שיעור ניכר מהזכאים להבטחת הכנסה, לסיוע בשכר דירה או להנחות בשירותים ציבוריים כלל אינם מממשים את זכויותיהם¹. תופעה זו מתוארת ב"פרדוקס הנגישות": דווקא מי שזקוקים ביותר לסיוע הם בעלי הנגישות הנמוכה ביותר למידע ולמשאבים הדרושים למימוש הסיוע (Weiss-Dagan, 2023). כך נבנית חומה בירוקרטית של טפסים, תורים וחוסר ידע, המשמרת את העוני. בישראל, אומת ה"סטארט-אפ", הפער בין החדשנות הטכנולוגית למערכת השירותים החברתיים צורם במיוחד. אך דווקא כאן טמון פוטנציאל עצום: שיעור החדירה הטכנולוגית בישראל הוא מהגבוהים בעולם – למעלה מ-80% מהאזרחים מחוברים לאינטרנט, וברוב משקי הבית מצוי טלפון חכם. כלומר, הכלים לשינוי כבר כאן, והאתגר הוא כיצד לרתום אותם לטובת מיצוי זכויות אמיתי ונגיש לכול.

מהפכת הסוכן האישי: מהמידע לפעולה

הופעתו של סוכן מיצוי זכויות מבוסס AI היא תוצאה של שלוש מהפכות טכנולוגיות שהבשילו בעשורים האחרונים:

1. מהפכת המידע – הידע על זכויות עבר מהקלסרים לדיגיטל. אתרים כמו "כל זכות" הפכו את המידע לנגיש וקריא, אך האחריות לפעול נותרה על האזרח.
 2. מהפכת מודלי השפה – עם עלייתם של מודלים דוגמת ChatGPT, ניתן לשוחח עם המכונה בשפה טבעית ולקבל תשובות מותאמות. הבינה מבינה בדרך כלל את כוונת המשתמש, אך עדיין אינה מבצעת את הצעדים בפועל.
 3. מהפכת הסוכנים האוטונומיים – כאן מתחולל השינוי האמיתי: תוכנות המסוגלות לקרוא, לנתח ולהחליט באופן עצמאי. הן אינן מסתפקות במידע אלא פועלות. הסוכן מסוגל להזמין תוק, למלא טפסים ואף להריץ תהליכים במקביל.
- בעולם ניכרת התפתחות מואצת של כלים כאלה, וישראל אינה נותרת מאחור. עבור משפחות החיות בעוני זה עשוי להיות רגע מכונן, משום שהסוכן יכול לראשונה להעביר את נטל הביצוע מהאזרח אל המכונה. דמיונו, למשל, אם חד-הורית שזקוקה לקצבה או קשיש ללא גישה נוחה למחשב – הסוכן לא רק יסביר מה מגיע להם, אלא ימלא וישלח את הטפסים בשמם. במובן זה, אנו עוברים ממודל תגובתי (מענה לפניות) למודל פרואקטיבי (זיהוי יזום של זכאות).

1. 89.2% מנתמכי הסיוע מעידים שלפחות אחד מהגורמים הבאים מנע בעדם למצות את מלוא זכויותיהם: חוסר ידע לגבי הזכאות, בירוקרטיה מסובכת, היעדר סיוע, חשש או בושה, קריטריונים נוקשים (להרחבה ראו פרק 'תעסוקה וביטחון סוציאלי').

אתגרי המימוש: בין הבטחת הסוכן למלכודות המציאות

חזון הסוכן החברתי מעורר תקווה, אך הדרך למימושו רצופה אתגרים טכנולוגיים, חברתיים ואתיים. החשש הראשון הוא שהוספת כלי טכנולוגי חדש תעמיק את הפער הדיגיטלי ותותיר מאחור אוכלוסיות נעדרות אוריינטציה טכנולוגית. אך אם הסוכן יעוצב באופן נגיש, רב-לשוני וידידותי למשתמש, הוא עשוי להיטיב דווקא עם אוכלוסיות שממילא מתמודדות עם חסמים מובנים למידע. למשל, מחקרים מראים כי הנגישות של אימהות יחידניות דוברות ערבית למידע על מיצוי זכויות היא הנמוכה ביותר (Weiss-Dagan, 2023). סוכן AI יכול לסייע בהתמודדות עם חסמים מובנים חברתית, לאפשר אינטראקציה דיסקרטית ולהפוך מגורם מדיר פוטנציאלי לגשר הדיגיטלי היעיל ביותר עבורן.

עם זאת, הנגשה לבדה אינה מספיקה. אחת הבעיות המרכזיות בשימוש בבינה מלאכותית היא חוסר השקיפות. אלגוריתמים לומדים פועלים כ"קופסה שחורה", גם בעיני יוצריהם. דמיינו אזרח שמקבל הודעה כי בקשתו נדחתה, אך אינו יודע מדוע. ללא יכולת להבין את ההיגיון מאחורי ההחלטה, נוצרת תחושת חוסר אונים חדשה, הפעם מול מערכת אלגוריתמית. כדי לשמור על אמון הציבור יש לוודא שהסוכנים יפעלו בשקיפות מלאה, יתעדו ויסבירו את החלטותיהם, תוך מתן אפשרות לערער עליהן.

אתגר נוסף נוגע לפרטיות ולשליטה במידע. כדי שסוכן כזה יוכל לפעול, הוא נדרש לגישה לנתונים האישיים ביותר של המשתמש. גישה כזו מעלה חשש לדליפת המידע ולפגיעה בפרטיותו של האדם. מעבר לחשש מדליפת מידע, עולה כאן שאלה מוסדית עמוקה יותר: מי יפעיל את הסוכנים ומה ייעשה במידע שייאסף? אם הפיתוח וההפעלה יישארו בידי חברות טכנולוגיה פרטיות, עלול להיווצר ריכוז כוח חסר תקדים, כזה שיחליף תלות בבירוקרטיה ממשלתית בתלות בבירוקרטיה תאגידית. לכן נדרש מודל ציבורי-אזרחי פתוח ובעל פיקוח אתי הדוק, כזה שיבטיח שהשליטה בכלי תיוותר בידי הציבור.

לבסוף, יש לזכור כי גם הטכנולוגיה המתקדמת ביותר אינה יכולה להחליף את המרכיב האנושי. במצבים שהסוכן נכשל או שנדרשת התאמה אישית של פתרונות שהמכונה אינה יכולה להציע, העובדים הסוציאליים הופכים לשותפים מרכזיים בתהליך – לא כמפעילי מערכת, אלא כ"מורי דרך" חברתיים. כך נשמר המרכיב האנושי בתהליך, והטכנולוגיה נותרת כלי בידי האדם, ולא להפך.

סיכום וקריאה לפעולה

הסיפור של אור לבן, שהצליח באמצעות סוכן AI אישי להחזיר לעצמו 17,000 ש"ח שהיו אבודים במבוק הבירוקרטי, יכול לשמש קריאת השכמה למאבק בעוני בישראל. הוא מאבחן באופן מדויק את אחד הכשלים העמוקים ביותר של מדינת הרווחה הישראלית – שיעור גבוה של אי-מיצוי זכויות, ומצביע על כיוון לפתרון חדש. אך השינוי המהותי הוא שכעת הסוכן כבר אינו רק מייעץ, אלא גם פועל עבור האזרח. הפוטנציאל הגדול ביותר טמון במעבר מסיוע תגובתי לזיהוי ולאבחון יזומים של "העוני הנסתר". בעתיד סוכן כזה יוכל לנתח דפוסים פיננסיים ולהודיע: "נראה שאתה עשוי להיות זכאי לסיוע, האם תרצה שאבדוק?". בכך, הוא הופך מרשת ביטחון פסיבית לרשת ביטחון פרואקטיבית, המזהה את הנפילה עוד לפני שהיא מתרחשת.

עם זאת, חשוב לדייק: סוכן ה-AI אינו פותר את שורשי העוני, אלא את אחד החסמים שמשמרים אותו – הבירוקרטיה. פירוק חומת הבירוקרטיה מעניק אוויר לנשימה, אך הוא לבדו אינו יכול למגר את העוני. מהפכה אמיתית תתרחש רק אם יעילות טכנולוגית תתחבר למדיניות חברתית אמיצה, שתבטיח זכויות בעלות ערך ממשי. הפוטנציאל של סוכן AI מגיע עם סיכונים, ויישום נמהר עלול לגרום יותר נזק מתועלת. על המדינה מוטלת אחריות למנוע שני כשלים עיקריים: ראשית, לוודא שהבינה המלאכותית אינה הופכת לתירוץ להסרת אחריותה של המדינה מהאזרח. שנית, למנוע יצירת תלות בגופים מסחריים שיפתחו את הכלים האלה וישלטו בהם.

כדי שישארל תממש את ההזדמנות הזו באופן אחראי ואתי, אנו ממליצים על השקת פיילוט לאומי להקמת "הסוכן החברתי הדיגיטלי". הכוונה למיזם משותף של הממשלה, ארגוני החברה האזרחית (כמו ארגון לתת) וקרנות פילנתרופיות, שיפתח ויפעיל גרסה ציבורית, מאובטחת ונגישה של סוכן AI למיצוי זכויות. ישנה חשיבות עליונה שהכלי יפותח תוך ליווי ותמיכה של עובדים סוציאליים שיסייעו בעיצובו ובתמיכה במשתמשים בשטח.

את הפיילוט ניתן להתחיל עם 500 משפחות שחיות מתחת לקו העוני. לכל משפחה יוקצה סוכן AI אישי שיסייע לה במשך שנה במיצוי כלל הזכויות, וההתקדמות תימדד בגידול בהכנסה הפנויה, בקיצור הליכים ובצמצום חסמים בירוקרטיים. להערכתנו, לצד התועלת הישירה למשפחות, הנתונים יוכלו להוכיח מהי התועלת הכלכלית הצפויה למדינה כולה, שכן השקעה בחילוף אזרחים מעוני צפויה להוביל לחיסכון משמעותי בעלויות הרווחה ולהגברת הצמיחה במשק.

כדי שהפיילוט שהצענו יצליח ויבנה אמון ציבורי, עליו להתבסס על שני עקרונות יסוד. ראשית, שקיפות טכנולוגית: הכלי חייב להתבסס על קוד פתוח ובעלות ציבורית. מודל כזה יבטיח שקיפות מלאה, יאפשר למגוון גורמים לתרום לשיפור, ויוודא שהשליטה על התשתית הקריטית הזו תישאר בידי הציבור. שנית, תמיכה אנושית: כפי שהדגשנו, את התהליך חייבים ללוות עובדים סוציאליים, שיספקו את המענה האנושי והרגשי שהטכנולוגיה לבדה אינה יכולה לתת. זוהי ההזדמנות של ישראל להראות שמיצוי זכויות יכול להביא להקלה של ממש עבור מי שזקוק להן ביותר, ולהפוך כל אחד מאיתנו ל"צבא של איש אחד" במאבק בעוני ובעול הכלכלי. כל השינוי הזה יקרה תוך שהטכנולוגיה משרתת את האנושיות, ולא מחליפה אותה.

ארגון לתת

ייעוד

ארגון לתת – סיוע הומניטרי ישראלי, נוסד במטרה לפעול לצמצום העוני למען יצירת חברה צודקת וטובה יותר, על ידי סיוע לאוכלוסיות במצוקה על בסיס אוניברסלי, הנעת החברה האזרחית לערכות הדדית ולנתינה והובלת שינוי בסדר העדיפויות הלאומי.

תחומי פעילות

ארגון לתת פועל מזה 29 שנים כארגון גג ובנק מזון ארצי, משפיע ומוביל, וזוכה לתמיכה רחבה של החברה האזרחית בישראל. הארגון יוזם ומפעיל תוכניות בתחומים שונים:

ביטחון תזונתי – שיתוף פעולה עם רשת של כ-210 עמותות סיוע ושותפים (לרבות בתי תמחוי ואגפים לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות) הפועלים ב-135 יישובים בכל רחבי הארץ ובכל המגזרים בחברה הישראלית. מערך נרחב זה מאפשר הענקת סיוע שוטף לכ-100,000 משפחות שחיות באי-ביטחון תזונתי, ותמיכה בהן בשגרה ובחירום.

הצלת מזון – הצלת עודפי מזון איכותיים ומוצרים נוספים שאינם ניתנים לשיווק, מחברות יצרניות וקמעונאיות. ההצלה נעשית במודל יעיל כלכלית, חברתית וסביבתית, המאפשר למנף את ההשקעה הכספית, כך שעל כל שקל שמושקע בתפעול ובלוגיסטיקה ניתן להציל מזון בשווי של עשרה שקלים, וכך להפיק את המרב מהמשאבים הקיימים ולתמוך במשפחות נתמכות רבות ככל שניתן.

נוער לתת – ארגון הנוער של לתת, שעיקרו חינוך בני ובנות נוער בישראל להתנדבות כדרך חיים, פיתוח מנהיגות ועידוד יזמות חברתית. כמו כן, אנו מפעילים שנת שירות, שבמסגרתה מתנדבים עשרות שי"ן-שיינים, הנקראים "לתתניקים", בשנת הגשמה לפני הצבא.

לתת סיוע לחיים – תוכנית הוליסטית המעניקה מעטפת תמיכה פיזית וחברתית לניצולי שואה ולקשישים נזקקים במטרה לשפר את איכות חייהם ולהקל על מצוקתם. הסיוע שניתן במסגרת התוכנית, כולל מזון מותאם, שיפוץ והנגשה של דירות מגורים, אירועים חברתיים, התנדבות, הפגת בדידות והענקת מענה לצרכים בסיסיים, כגון טיפולי שיניים, משקפיים ומוצרי ספיגה.

מחקר ושינוי מדיניות – הובלת שינוי בסדר העדיפויות הלאומי והעלאת המודעות החברתית לבעיית העוני והפערים החברתיים, באמצעות עריכת מחקרים עצמאיים, פעולות סגור, קידום חקיקה ויזום קמפיינים ומיצגים ציבוריים.

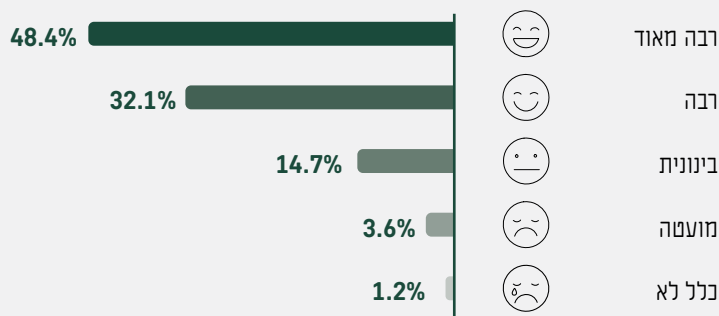
לתת בחירום – לצד סיוע בשגרה, ארגון לתת מתמחה גם בסיוע בחירום ולאורך השנים סייע במגוון מצבי חירום בישראל ובעולם, בהם מלחמת לבנון השנייה, מבצע צוק איתן ומגפת הקורונה.

עמותות הסיוע

עמותות הסיוע מהוות מרכיב חיוני במערך התומך במשפחות שחיות בעוני ובאי-ביטחון תזונתי. הענקת הסיוע מתבצעת בהתאם לנומרות המובאות בקוד האתי של ארגון לתת ועמותות המזון השותפות, תוך שמירה קפדנית על כבוד הנתמכים ודאגה לביטחונם התזונתי. ממצאי מחקר נתמכי הסיוע מלמדים כי העמותות ממלאות את שליחותן נאמנה: כ-80.5% מהנתמכים מביעים שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן הסיוע שהם מקבלים, ורק מיעוט קטן (4.8%) מביעים שביעות רצון מועטה או היעדר שביעות רצון.

באיזו מידה את/ה שבע/ה רצון מהסיוע שאת/ה מקבל/ת מהעמותה?

מתוך מחקר נתמכי הסיוע 2025

לצד פעילותו בשגרה, ארגון לתת פועל גם בעיתות חירום. עם פרוץ המלחמה בשבעה באוקטובר התגייס הארגון מייד להעניק מענה הומניטרי רחב היקף לא רק לעשרות אלפי המשפחות הנתמכות שמצבן החמיר, אלא גם לאוכלוסיות נוספות שנקלעו למצוקה זמנית: מפונים, חיילים, מילואימניקים, קשישים ומשפחות שנפגעו כלכלית מהמלחמה. הסיוע כלל חלוקת מזון, אספקת מוצרי היגיינה וניקיון, ציוד חירום ייעודי וערכות חורף, ציוד לימודי ומוצרים חיוניים נוספים – בשווי כולל של כ-100 מיליון ש"ח. גם כיום ממשיך הארגון לספק מענה הומניטרי ייעודי לאוכלוסיות שנפגעו מהמלחמה.

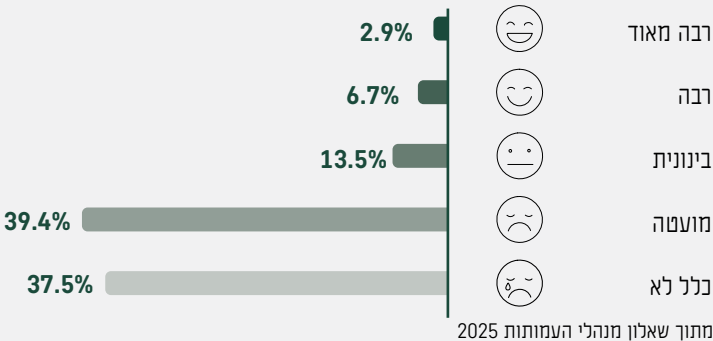
השלכותיה החברתיות-כלכליות של המלחמה והעלייה המתמשכת ביוקר המחיה, העמיקו את מצוקתן של מאות אלפי משפחות בישראל. מבדיקה¹ שערך הארגון בקרב מנהלי העמותות נמצא כי רובם המוחלט (94.3%) סבורים שמצבם הכלכלי של הנתמכים החמיר בשנה האחרונה; 66.4% ציינו החמרה רבה עד רבה מאוד, ו-27.9% החמרה

1. הנתונים מבוססים על שאלון בקרב 104 מנהלי ארגונים ועמותות סיוע (עמותות מזון, אגפים לשירותים חברתיים ובתי תמחוי). הנתונים נאספו בשאלון מקוון במהלך המחצית הראשונה של חודש ספטמבר 2025.

בינונית. במקביל נרשמה עלייה ניכרת בהיקף הפניות לסיוע: 93.3% מהעמותות דיווחו כי מאז פרוץ המלחמה נוספו למעגל הנתמכים משפחות חדשות - כ-75 משפחות נוספות בממוצע לכל עמותה; הסיוע שניתן על ידי יותר מרבע מהעמותות (26.9%) התרחב ליישובים חדשים בעקבות המלחמה. נוסף על כך, 86.5% מהמנהלים דיווחו על גידול בדרישת הנתמכים למזון, ובחלק מהעמותות נרשמה גם עלייה בביקוש לסיוע נפשי (29.8%) ולסיוע נוסף מלבד מזון (40.4%). כגון מוצרי ניקיון והיגיינה. לנוכח המגמות האלה הולכת ומתחדדת חשיבותו של הסיוע שמעניקות העמותות השותפות של ארגון לתת.

עם זאת, רוב העמותות מתקשות לעמוד בביקוש ההולך וגדל. כמעט שלוש מכל חמש עמותות (58.7%) אינן מצליחות להעניק סיוע קבוע לכלל הפונים. בעקבות ירידה בתרומות, מחסור במתנדבים, עלייה בהוצאות התפעול והצורך לחלק את המשאבים בין מספר גדל של נתמכים, צמצמו 23.1% מהן את תדירות הסיוע, ו-24% הקטינו את גודל הסל המחולק. למרות הקשיים לא ניכרת היענות ממשלתית מספקת. התמיכה מהמדינה מהווה בממוצע 3.7% בלבד ממחזור הפעילות השנתי של העמותות. 76.9% מהעמותות העריכו כי הממשלה לא נתנה מענה כלל או נתנה מענה מועט (37.5%-39.4% בהתאמה), 13.5% סברו כי המענה היה בינוני, ורק 9.6% העריכו כי ניתן מענה מספק. גם בגזרת השלטון המקומי התמונה דומה: 51% מהעמותות דיווחו כי לא קיבלו כל סיוע מהרשויות המקומיות מאז פרוץ המלחמה, ומקרב אלה שקיבלו סיוע, רק 37.3% דיווחו על שביעות רצון גבוהה או גבוהה מאוד מן המענה.

באיזו מידה לדעתך הממשלה נתנה מענה לצרכים העולים מהשטח בעקבות המלחמה?

מתוך שאלון מנהלי העמותות 2025

בהיעדר מענה מספק מצד מוסדות השלטון, רשתות הסיוע האזרחיות עושות כל שביכולתן להפחית את עוצמת הפגיעה ולספק למשפחות תמיכה כלכלית וחברתית ראויה. אולם הפער ההולך וגדל בין הצרכים בשטח לבין יכולתן של העמותות להתמודד עימם מחייב מעורבות ממשלתית מיידית, בייחוד בתקופה שהמשברים החברתיים והכלכליים מתעצמים, ויוקר המחיה ממשיך לעלות.

רשימת עמותות שותפות

עיר	שם העמותה	טלפון	כתובת
אום אל-פחם	אמנינא	04-6715498	רח' אבו לאחס
אופקים	בית התבשיל אופקים	050-2327702	המלאכה 45
אור יהודה	חב"ד אור יהודה	052-6770865	צפיר 30
אור יהודה	נכ"ח-ס"ח אור יהודה	050-4304407	יהדות קנדה 46
אור עקיבא	מאיר פנים אור עקיבא	02-5011400	בלפור 17
אזור	למען וביחד	054-3978279	חנה שנש 42
אילת	יד רוזיה	050-3292924	מרכז סיטי סנטר
אלעד	עורו משנתכם - אלעד	052-3206097	אבטליון 9
אריאל	חסד לחיים	052-7510002	דרך הנחשונים 100
ארצי	נכי ישראל	03-9415540	סחרוב 17
אשדוד	חסדי איילה	050-7587742	החיד"א 16
אשדוד	עמותת חמ"ד	052-8045045	קיבוץ גלויות 1/22
אשדוד, בית שמש, בני ברק	אהבת חסד	073-7078219	רבינוב 6
אשקלון	הכל למען הקשיש	052-5675995	פישל 19
אשקלון	מתן בסתר	052-2011167	אליעזר מילרד 11
באקה אל גרביה	אלופא ואל אמל	050-9170031	רח' פלסטין
באר שבע	אלגמאהיד	052-6280011	באזל 26
באר שבע	באר שובע	08-6412544	בני אור 68
באר שבע	בית מזריה	054-2228820	אברהם אבינו 91
באר שבע	המרכז לפליטים	054-5653299	הרצל 41
באר שבע	התאחדות עולי רומניה	052-6653560	ההסתדרות 2
בית שאן	גמ"ח דרכי ציון	052-6199644	שמעון ויזנטל 1

עיר	שם העמותה	טלפון	כתובת
בית שמש	ארגון ובנה	02-9999830	יצחק רבין 2
בית שמש	גרעין יחד	055-9998315	היסמין 11א
בית שמש	למען אחי	050-5911725	נחל לכיש 40/7
ביתר עילית	אור רחל אימנו	054-8460198	מהרי" 9/1
ביתר עילית	נהרות יצחק	054-8105090	רח' קרטשניץ פינת אויברך
בני ברק	בית לחם יהודה	03-6281155	שלמה המלך 19
בני ברק	חסדי איתמר	03-5408686	אבוצרה 16
בני ברק	יביע אומר	03-8000770	הרב עוזיאל 41
בת ים	אוהבים	054-7767487	הלפר 27
בת ים	ברכת הכהן	03-5065389	חלמית 7
בת ים	עזר מציון	054-4988005	חביבה רייק 3
גבעת וושינגטון	חסדי עירית	052-6441427	המרד 21
גבעתיים	תושבים למען תושבים	054-6780263	נחמיה 107
גדיידיה-מנר	שדא אלחיר	054-4742086	גדיידיה-מנר
גוליס	הקרן לקידום המיעוטים בישראל	054-2958883	אזור התעשיה גוליס
גיסר א-זרקא	המחלקה לשירותים חברתיים גיסר א-זרקא	052-6919722	רח' שביל ישראל, בניין המועצה
ג'ת המשולש	אלבאיראק - לפיתוח החברה הערבית	050-4477154	רח' באר אלבום, ג'ת
דאלית	נד"א - נכי דלית אל ברמל	052-2859057	רח' 13 - מתחת לביה"ס יסודי א
דאלית אל-כרמל	תמיכה קטנה תקווה גדולה	050-5666408	ת.ד. 6091, דאלית אל-כרמל
דיר אל-אסד	המחלקה לשירותים חברתיים דיר אל אסד	050-3212443	הגפן 32
דימונה	מאיר פנים דימונה	02-5011401	המכבים 6
הוד השרון	רעים	053-3474710	השיקמים 37
הרצליה	מתנדבי הרצליה	052-7467077	הנדיב 49

עיר	שם העמותה	טלפון	כתובת
חדרה	לב חם	050-8989399	רוטשילד 38
חדרה	מרכז החסד - חדרה	04-6342619	הגיבורים 68
חדרה	עדות ביהוסף	053-8889094	הנשיא 73
חולון	גסי כהן - הבית של השכונה	054-7745404	בני אור 68
חולון	עורו משנתכם - חולון	050-6790278	בצלאל 3
חיפה	בית החסד ע"ש נמיל שחאדה	04-8666235	שד' הפלי"ם 10
חיפה	בית התבשיל חיפה	052-2690656	הירדן 52
חיפה	בית חבי"ד לעולי בריה"מ	054-4401171	הרצל 56
חיפה	לב ח"ש	04-8672999	יל"ג 7
חיפה	נותנים באהבה - גמ"ח נוה שאנן	054-4810839	הגליל 58 א'
חצור הגלילית	עת רחמים	052-8894217	בית ספר עמית-שלמה בן יוסף 531
טבריה	מאיר פנים טבריה	02-5011402	הגליל 56
טבריה	שכן טוב	054-6432299	כלנית 5
טייבה	אני ואתה לקידום החינוך והתרבות	054-4727914	טייבה
טייבה	ג'מעית סובול אלסלאם	054-4900243	סמיה אל קאסם פינת אלזהראא
טייבה	עטאא	052-5720483	טייבה 1, הרחוב של בית העלמין
טירה	עמותה למען נזקקים-טירה	050-2544717	דרך הסולמני (במסגד מימין)
טירת הכרמל	צדקת אבות	052-6877081	שי עגנון 10
טמרה	מרכז קהילתי טמרה	054-4209538	כביש ראשי
יבנה	בית חבי"ד - יבנה	052-5275888	הזמיר 1 א'
יבנה	בני ברית	052-5770852	האורן 16
יהוד	בית חבי"ד-יהוד	050-5730885	הרצל פינת רמז
יהוד	בית חבי"ד-יהוד	052-6770865	וינהיז זאב, 27, יהוד-מונטסון
ירוחם	המחלקה לשירותים חברתיים	050-8655691	כדיר בוכריץ 130

עיר	שם העמותה	טלפון	כתובת
ירוחם	חסדי הדסה	054-4580352	סמטת השועל 1393
ירושלים	אור יוסף מרכז תורה וחסד	02-6331792	הרב צדוק 1 א'
ירושלים	בית חב"ד קריית יובל	050-6119433	אורוגואי, 1, ירושלים
ירושלים	היו שלום	058-4013993	ביל"ו 2
ירושלים	יד עזרא ושולמית - ירושלים	055-6688748	אבינדב 9
ירושלים	ניצב רפאל	054-7535531	שביל האריה 10
ירושלים	עזרת אבות	02-5829984	שדרות גולדה מאיר 240
ירושלים	עמותת החסד לב רמות	02-5711880	לואי ליפסקי 40
ירושלים	תכלית האדם	02-6516325	מרכז ספיר 6
כסיפה	המחלקה לשירותים חברתיים	052-6020734	מחלקת רווחה שכונה 45
כסיפה	השלום	054-2138089	כסיפה
כפר חב"ד	אור שמחה-כפר חב"ד	054-6535770	אדמור הרי"ף 35
כפר יונה	עזר ממשוה קופת העיר	052-4304474	העמק 24
כפר מנדא	אלקותר	058-4013993	אלנבעה 1
כפר סבא	אור מצווה	055-9975691	היוצרים 3
כפר סבא	הזן את הכל - קרן גמ"ח ע"ש פיינקרש יעקב ז"ל	050-7274115	הכרמל 63
כפר סבא	מלוא הטנא	053-5658018	גלר 21
כפר קרע	אלבלד	050-3320183	כלבו התאומים
כרמיאל	עם ישראל מתחברים לנשמה	052-5610022	החרושת 4
לוד	מפעל החסד - יד ביד	08-9209000	דרך בית הדין 10
לקיה	סידרה	050-5210327	הרעות 10
מגדל העמק	בית התבשיל - מגדל העמק	054-6310821	שלום עליכם 2
מגדל העמק	ברכת אברהם	052-6618929	קרן היסוד 21/3

עיר	שם העמותה	טלפון	כתובת
מודיעין עילית	שמחת יצחק	050-4133472	נתיבות המשפט 62/4
מזכרת בתיה	בגלל הרוח	053-8575979	יגאל אלון 1
מעלה אדומים	בית חב"ד - מעלה אדומים	054-7727276	רח' משעול האפור
מעלות	מעין הרשב"י	1-800-512-512	פקיעין החדשה 32
מצפה רמון	בית השנטי - מצפה רמון	050-7961597	בית השנטי במדבר, מדרשת בן גוריון
מצפה רמון	המחלקה לשירותים - מצפה רמון	050-2264339	נחל האלה 4
נהריה	בית נריה	04-9513389	הגעתון 2
נוף הגליל	חסדי מנחם	053-4270876	חב"ד 5
נוף הגליל	קרן ישמח משה	052-2695875	עמל 10 אזור תעשייה ב
נצרת	העמותה לקידום שירותים חברתיים - "אלבסמה"	054-3924059	נמסאוי 6000
נשר	בית לב חם	052-3762667	בר יהודה 304
נתיבות	ברית שלום וחסד	052-6075010	קרית שלום 1
נתיבות	גלגל חוזר	050-2232051	הארזים 82
נתניה	נתינה	09-8624442	הרכב 12
נתניה	קופת הצדקה המרכזית	050-6747218	מאירוביץ 7
סחנין	ברית ערבית	052-5986879	ואדי אלספא
עכו	גרעין אומץ	054-5784929	בורלא 42
עכו	לשובע	052-6076039	דוד פנקס 10
עכו	לשובע עכו	050-5352038	יוסף הנשיא 5
עמנואל	עמיחיל	054-4200347	רחוב ברקת 37/1
עפולה	יד לקהילה	04-8223055	כורש 7
ערד	הקרן לפיתוח ערד-יד לערד	052-2706131	הפלדה 19/2
ערערה	המרכז לשירותים חברתיים ערערה בנגב	050-5462580	הרחוב הראשי, בניין הרווחה

עיר	שם העמותה	טלפון	כתובת
עתלית	חב"ד עתלית	054-7770594	הדקל 20
פתח תקווה	חסדי יעקב עזרה לזולת	050-5628030	פנחס חגים 16
פתח תקווה	טל חיים	03-9333494	ברנדה 45
פתח תקווה	מתנדבים למען הזולת - מי"ה	054-6844554	ז'בוטינסקי 4
צפת	יד עזרא ושולמית - צפת	02-5323211	צה"ל 1
צפת	פעילי החסד	052-7982220	נופך 6
קצרין	מתן - סיוע בצדקה ברמת הגולן	04-6918426	מושב יונתן
קצרין	קרן אורו של חסד	052-5780335	יבנאל 57
קרית אונו	אפשרות	054-7370184	ש"י עגנון 13
קרית ארבע	חסדי אבות	054-8052326	דוד המלך 25
קרית אתא	ארוחה חמה	04-8446324	הצנחנים 38
קרית אתא	חכמה ומוסר - קרית אתא	052-4241506	בר אילן 8
קרית גת	נכ"ח-ס"ח קרית גת	050-4304407	בית 222, מושב יד נתן
קרית טבעון	מעומק הלב	054-4701746	העמק 1
קרית מוצקין	חסד מציון	04-8704285	דבורה 10
קרית מלאכי	מיתרים	052-4253430	סאן דייגו 5261
קרית שמונה	בית חב"ד-בית בתיה	050-9017703	הלבנון 19
ראש העין	קסם	050-5499022	ברקן 26
ראשון לציון	אהבת חסד ועזרת ישראל	077-5627707	עטרת 1
ראשון לציון	אהבת מנחם	058-7187145	חב"ד 7
ראשון לציון	בית החסד שע"י קהילת יעקב בית שלמה ודניאל	052-6133333	בן צבי 4
ראשון לציון	גשרי-יה	050-2211201	נחמיה 107
ראשון לציון	מרכז החסד - ראשון לציון	052-6266770	וילנסקי וולף 6
רהט	אלשעפי	054-9471170	רהט, 107, 8535700

עיר	שם העמותה	טלפון	כתובת
רהט	נשות רהט	050-7487884	רח' אל נחל
רהט	קפא	050-4402989	שכונה 19 בית 22
רחובות	הבית החם למען הקהילה	050-3706806	טשרניחובסקי 47
רחובות	הוד ישראל	054-4403532	גולדברג 2
רחובות	לחיות בכבוד	054-4960742	חב"ד 2
רמלה	אל הודא למעשים טובים	050-9809838	יהושע בן נון 1
רמלה	חמלה בלב	052-3260166	יוספטל 23
רמלה	חסדי אשר וחיה	052-8993054	בר לב 3
רמת גן	מעשה ניסים	050-5519330	יהושפט 13
רעננה	משנה לחם	054-4752104	רחוב היצירה 21
שדרות	מרכז החסד שדרות	053-9187476	חטיבת גבעתי 11
שהם	יד משהם	03-9795444	עמק אילון 31
תל אביב	א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל	054-3017420	גולומב 52
תל אביב	אוכל לנזקקים	050-7581142	נמל תל אביב 4
תל אביב	בית אליהו - המרכז לגמילות חסדים והכנסת אורחים (בוכרה)	050-5246194	הכינור 2 א'
תל אביב	בית השנתי	050-7961596	נחום גולדמן 5
תל אביב	העמותה לקידום החינוך בת"א-יפו	03-6803000	תל גיבורים 5
תל אביב	יד ביד, אזור קשבת ועזרה לזולת	03-6203141	הנביאים 36
תל אביב	לשובע	050-7456677	צ'לנוב 18
תל אביב	מסיל"ה	050-6494386	וולפסון 66
תל אביב	סיוע הומניטרי ביפו	050-6116330	פייר מנדס פרנס 25
תל השומר	רחשי לב	054-4616878	בית חולים שיבא תל השומר
תל שבע	המחלקה לשירותים חברתיים	054-7973604	בניין המועצה

מתודולוגיה

דו"ח העוני האלטרנטיבי הוא מסמך מחקרי ייחודי המשרטט תמונת מצב עדכנית של העוני והפערים החברתיים בישראל בשנת 2025, על רקע אי-יציבות ביטחונית, עלייה ביוקר המחיה והחרפת המצוקה הכלכלית בקרב משקי בית רבים. הדו"ח מבוסס על אינטגרציה בין ממצאים של ארבעה סקרים ומחקרים עיקריים: מחקר נתמכי הסיוע, סקר האוכלוסייה הכללית, דו"ח אי-ביטחון תזונתי ואומדן עלות המחיה בישראל. את הכנת השאלונים, האיסוף והניתוח של הנתונים ובדיקת הממצאים והצגתם ערכה מחלקת מחקר ושינוי מדיניות של ארגון לתת, בליווי ובייעוץ של מכון המחקר ¹rotem ar; את מחקר עלות המחיה ביצעה קבוצת Social Finance Israel (SFI).

מחקר נתמכי הסיוע

המחקר נערך בקרב 3,501 משקי בית של יחידים ומשפחות, החיים בעוני ומקבלים סיוע במזון מארגון לתת באמצעות רשת העמותות השותפות לו. מטרת המחקר היא לתעד ולהמחיש את שגרת חייהם, תפיסותיהם וחוויותיהם האישיות של הנתמכים במטרה לספק תמונה אותנטית ומקיפה של החיים במצוקה כלכלית בישראל. איסוף הנתונים התקיים במהלך החודשים יולי-אוגוסט 2025, ונערך בהתאם לסטנדרטים הסטטיסטיים המקובלים, עם טעות דגימה מרבית של $\pm 1.7\%$, בהתאם לרמות הביטחון המקובלות.

במטרה להבטיח ייצוג הולם של כלל האוכלוסיות המקבלות סיוע, הסקר הונגש בשלוש שפות – עברית, ערבית ורוסית – והמשתתפים מילאו אותו באופן עצמאי. נציגי העמותות השותפות היו זמינים לסייע במידת הצורך כדי לאפשר השתתפות רחבה ככל האפשר גם של משיבים בעלי אוריינות דיגיטלית או לשונית מוגבלת. שלא כמו בשנים קודמות, הסקר הועבר לראשונה באמצעות שאלון ממוחשב שתוכנת מראש לכלול הפניות מותנות לחלק מהשאלות, כך שכל משיב נחשף רק לשאלות הרלוונטיות עבורו. שיטה זו אפשרה התאמה אישית מרבית של השאלון, שיפור של הדיוק בתשובות וצמצום טעויות אנוש במענה על השאלון. מצד שני, היא הגבילה את יכולת ההשוואה לממצאי השנים הקודמות, שהסקר הועבר בהן בגרסה שאינה מתוכנתת מראש למנוע מענה לא רלוונטי על שאלות מסוימות. המעבר לפורמט הדיגיטלי תרם להרחבה משמעותית בהיקף המדגם ולשיפור איכות הנתונים ומהימנותם. הפורמט הדיגיטלי יוגדר מעתה כסטנדרט הקבוע לאיסוף נתוני המחקר גם בשנים הבאות, ויהווה נקודת אפס חדשה במדידה.

מאפיינים דמוגרפיים של המשיבים במחקר נתמכי הסיוע

מין	גבר	27.7%
	אישה	72.3%
גיל	18-24	1%
	25-34	11.3%
	35-44	24.2%
	45-54	23.6%
	55-64	15.8%
דת	65 ומעלה	24.1%
	יהודי/ה	76.4%
	מוסלמי/ת	16%
	נוצרי/ה	2.4%
	דרוזי/ת	2.2%
	חסר דת	2.5%
	אחר	0.5%

מדגם נתמכי הסיוע הקשישים

מתוך כלל מדגם נתמכי הסיוע, 931 משיבים הם קשישים המקבלים סיוע באמצעות רשת העמותות השותפות לארגון לתת. אוכלוסייה זו מורכבת מנשים בנות 62 ומעלה ומגברים בני 67 ומעלה, בהתאם להגדרת גיל הפרישה בישראל. ניתוח מעמיק של קבוצה זו מאפשר הבנה מדויקת של האתגרים הייחודיים שהאוכלוסייה המבוגרת החיה בעוני מתמודדת עימם.

מאפיינים דמוגרפיים של המשיבים הקשישים במחקר נתמכי הסיוע

מין	גבר	29.5%
	אישה	70.5%
גיל	62-69	37.4%
	70-79	45.7%
	80 ומעלה	16.9%
דת	יהודי/ה	83.7%
	מוסלמי/ת	8.4%
	נוצרי/ה	1.7%
	דרוזי/ת	2.5%
	חסר דת	3.3%
	אחר	0.4%

הגדרה דתית	חילונית	36.3%
	מסורתית	41%
	דת/ה	18.2%
אזור גיאוגרפי	דת/ה מאוד	4.5%
	הצפון	15%
	חיפה	23.9%
	המרכז	24.9%
	תל אביב	23.2%
	ירושלים	5%
	הדרום	3.9%
	יהודה ושומרון	4.1%

1. rotem ar היא חברת מחקר וניתוח בבעלותו ובניהולו של ד"ר אריה רותם. את המחקר עבור הדו"ח הובילו ד"ר אריה רותם, מרים חונן וגל ששי.

סקר האוכלוסייה הכללית

סקר האוכלוסייה הכללית נועד להשוואה בין ממצאי המשיבים מקרב הציבור הרחב לבין ממצאי נתמכי הסיוע. הסקר נערך בקרב 502 נשאלים בגילי 18 ומעלה, המהווים מדגם מייצג של החברה הישראלית על כלל מגזריה. הנתונים נאספו במהלך חודש יולי 2025 באמצעות ראיונות טלפוניים ושאלונים מקוונים, עם טעות דגימה מרבית של $\pm 4.5\%$, בהתאם לרמות הביטחון המקובלות.

מאפיינים דמוגרפיים של המשיבים בסקר האוכלוסייה הכללית

מין	גבר		חילוני/ת	36.9%
	אישה			
גיל	24-18		מסורתית/ת	39.6%
	34-25		דת/ה	14.7%
	44-35		דת/ה מאוד	8.8%
	54-45		חיפה והצפון	33.1%
	64-55		השרון	9.9%
דת	65 ומעלה		המרכז והסביבה	30.7%
	יהודי/ה		ירושלים והסביבה	10.2%
	מוסלמי/ת		השפלה והדרום	16.1%
	נוצרי/ה			
	דרוזי/ת			

הגדרה דתית		אזור גיאוגרפי	33.1%
		המרכז והסביבה	30.7%
		ירושלים והסביבה	10.2%
		השפלה והדרום	16.1%

אומדן עלות המחיה בישראל

מחקר מעמיק הבוחן את העלות המינימלית והנורמטיבית למחיה בישראל בשנת 2025. המחקר פותח על ידי קבוצת Social Finance Israel (SFI)², והוא מספק אומדן לעלות החודשית הנדרשת לקיום עבור אדם יחיד ועבור משפחה בת ארבע נפשות. מתודולוגיית המחקר גובשה על בסיס ניתוח מעמיק של פרקטיקות מקובלות בישראל ובעולם, ומפורטת בפרק "עלות המחיה בישראל" ובאתר האינטרנט של ארגון לתת.

2. קבוצת Social Finance Israel (SFI) היא גוף חברתי שמביא גישה חדשנית לטיפול בסוגיית חברתיות בישראל. את מחקר עלות המחיה הובילו טל יונגרדוב, שגית אראל וליאון זיוון.

דו"ח ביטחון תזונתי

בחינה ייעודית של השיעור והחומרה של אי-הביטחון התזונתי בקרב הציבור הכללי. הדו"ח מבוסס על הגרסה המקוצרת של שאלון שפיתח משרד החקלאות האמריקאי (U.S. Household Food Security Survey Module) USDA הכולל שש שאלות מתוקפות. השאלות נוגעות להתנהגויות ולחוויות הקשורות לסיפוק צורכי התזונה במשק הבית. הסקר נערך בקרב מדגם מייצג של 1,033 נדגמים בגילי 18 ומעלה, הכולל את כל המגזרים בחברה הישראלית. טעות הדגימה המרבית עבור מדגם זה היא $\pm 3.9\%$, בהתאם לרמות הביטחון המקובלות. הנתונים נאספו במהלך חודש יולי 2025. בשנה שעברה נכלל הסקר במסגרת שאלון המדד הרב-ממדי שלא הועבר השנה.

מאפיינים דמוגרפיים של המשיבים בסקר ביטחון תזונתי

מין	גבר		חילוני/ת	58.9%
	אישה			
גיל	24-18		מסורתית/ת	21.4%
	34-25		דת/ה	11%
	44-35		דת/ה מאוד	8.7%
	54-45		חיפה והצפון	31.4%
	64-55		השרון	5.4%
דת	65 ומעלה		המרכז והסביבה	28.9%
	יהודי/ה		ירושלים והסביבה	10.9%
	ערבי/ה מוסלמי/ת		השפלה והדרום	23.4%
	ערבי/ה נוצרי/ה			
	דרוזי/ת			
	אחר			

הגדרה דתית	אזור גיאוגרפי		חילוני/ת	58.9%
	אזור גיאוגרפי			
הגדרה דתית	המרכז והסביבה		מסורתית/ת	21.4%
	ירושלים והסביבה		דת/ה	11%
	השפלה והדרום		דת/ה מאוד	8.7%
			חיפה והצפון	31.4%
			השרון	5.4%
אזור גיאוגרפי	המרכז והסביבה		המרכז והסביבה	28.9%
	ירושלים והסביבה		ירושלים והסביבה	10.9%
	השפלה והדרום		השפלה והדרום	23.4%

תודות

ברצוננו להביע את תודתנו לארגון Mazon על השותפות, הסיוע המתמשך ותמיכתו בארגון לתת ובהפקת דו"ח העוני האלטרנטיבי.

We would like to thank Mazon: A Jewish Response to Hunger, for supporting our advocacy efforts and the publication of the Alternative Poverty Report.

כמו כן, ארגון לתת מבקש להביע את הערכתו העמוקה לכל מי שתמך ונרתם להצלחת המחקר ולהפקת דו"ח העוני האלטרנטיבי:

לדן הלונגה על ריכוז עבודת המחקר, כתיבת הדו"ח והפקתו,

לאולגה ברברמן על התמיכה והליווי המקצועי ועל תרומה משמעותית להפקת הדו"ח,

לסטודיו אי.אר דיזיין על עיצוב הדו"ח,

לזהר בנעט ולנעם למל על ריכוז עבודת העיצוב והמיתוג,

לענבר קמחי-אנגרט על עריכת הלשון,

למכון המחקר rotem ar על הליווי, הייעוץ המקצועי, איסוף הממצאים וניתוחם,

לחברת SFI על עריכת מחקר עלות המחיה בישראל,

לחברת Impact-Y על פיתוח תוצרי ידע ומדיניות בנושא התמודדות עם עוני,

למחלקת פיתוח קשרי עמותות בארגון על ריכוז העבודה מול העמותות השותפות והתמיכה הנדרשת.

תודה למנהלי העמותות ברחבי הארץ, על ההירתמות והתמיכה בהכנת הדו"ח ועל השותפות במאבק בעוני ובהענקת סיוע לאנשים השרויים במצוקה, שנעשית במסירות אין קץ.

מעל לכול, אנו מבקשים להודות לאנשים, לקשישים ולמשפחות האמיצות שהסכימו להשתתף במחקר ולשתף אותנו בחוויות ובמציאות חייהם. בחירה זו אינה מובנת מאליה, בייחוד בתקופה המאופיינת בחוסר יציבות ביטחוני וחברתי-כלכלי. תרומתם מאפשרת לדו"ח להציג תמונת מצב אמינה, מעמיקה ומבוססת של מציאות החיים של מי שמתמודדים עם עוני באופן ישיר בישראל בשנת 2025, ובכך הם מהווים שותפים למאמץ האזרחי המבקש להשפיע ולשנות את המציאות החברתית בישראל.

ארגון לתת סיוע הומניטרי ישראלי (ע"ר)

רח' חומה ומגדל 2, ת.ד. 20606 תל אביב 6120601

טלפון 03-6833388 פקס 03-6839911

WWW.LATET.ORG.IL

latet@latet.org.il

MAZON

A Jewish Response
To Hunger

לתת LATET

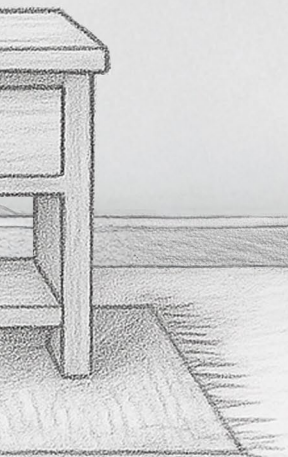
המלצות מדיניות לצמצום העוני בישראל

הקמת הרשות הלאומית למאבק בעוני

הצבת יעד לאומי לצמצום העוני והפערים החברתיים

עדכון קצבת הבטחת הכנסה | החלת מדיניות תעסוקה אקטיבית | מתן קצבאות המותנות בלימודי ליבה | הנגשת שירותים ותשתיות בתחבורה ובבריאות | מתן חינוך חנם לגיל הרך | דיגיטציה של שירותים חברתיים וממשלתיים | ביזור סמכויות וחיזוק הרשויות המקומיות | פיתוח ויישום של חדשנות חברתית

חייבים לנצח את העוני

לאת LATET